

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2016

HISTORIA MAGISTRA VITAE
O VORBĂ GOALĂ?

TREI IUBIRI
ALE LUI BRÂNCUȘI

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2016

HISTORIA MAGISTRA VITAE
O VORBĂ GOALĂ?

TREI IUBIRI
ALE LUI BRÂNCUȘI

SUMAR

februarie

2016

4 Nu haina
îl face pe om
C.C. ARION

5 „Cea dintâi carte
a unei nații“,
cenușăreasa școlii
*Memorandumul
de la Neamț*
**S. MUSTEAȚĂ,
E. PREDA**

8 În căutarea
zeiței Irene
*Contribuția României
la convingerea
Vietnamului de Nord
să accepte negocieri
directe cu S.U.A.*
L. WATTS

13 Brâncuși,
trei iubiri
P. REZEANU

18 Zâua buni!
*În vizită la aromânii
din Moscopole*
V. LECA

22 Masterchefii
Evului Mediu
românesc
O. SENCUC

27 Davai vin!
*Militari sovietici
în Basarabia, 1944-1945*
I. CAȘU

31 Restaurarea
memoriei
*Conacul Iuliu Maniu
din Bădăcin*
C. BORZ

33 Lecția de engleză
în problema
minorităților
AL. PIȚIGOI

38 Confesiunile
lui Serghei Nicolau
A. ȘIPERCO

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

41 Aurul din grotă
**M. TONE,
C. PĂUNESCU**

71 „Furtuna“
de la Kremlin
lovește palatul
prezidențial afgan
R. BRAITHWAITE

45 Chiaburul
legionar din fruntea
spionajului Securității
Nicolae Doicaru
F. BANU

magazin istoric

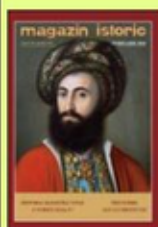
Anul XLIX – serie nouă – nr. 2 (587)

februarie 2016

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Constantin Cantacuzino avea să renunțe la frumoasa barbă și la costumația orientală, în care apare într-un tablou (vă prezentăm un detaliu) aflat în galeria Națională a Muzeului de Artă al României, pentru a îmbrăca mundurul administrației regulamentare

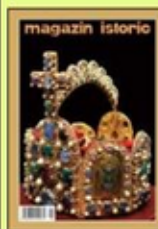
2 Fire poetică prin excelență, Alphonse Marie Louis de Lamartine (1790-1869), reprezentant de seamă al romanismului francez, a decis în 1830 să intre în viața politică. Ales deputat în 1833, a trecut de la regalism la republicanism, rostind vreme de aproape două decenii discursuri remarcabil de inspirate. În timpul Revoluției din 1848 a ocupat, pentru numai trei luni, și funcția de ministru al Afacerilor Externe. Muzeul Carnavalet din Paris deține această pictură, semnată de Félix Philippoteaux (1815-1884), pictor istoric francez, care îl surprinde pe oratorul Lamartine în fața Primăriei din Paris, la 25 februarie 1848

3 În secolul al XIX-lea, Imperiul Britanic și cel Rus s-au confruntat în Asia Centrală. Sus: armata britanică la Urghundee, în timpul primului război anglo-afgan (1839-1842); jos: rușii cuceresc Samarkand (1868)

4 Otto I cel Mare a fost încoronat în anul 962 de Papa Ioan al XII-lea, ca împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, cu această splendidă coroană; a domnit asupra unui imperiu vast, în care se vorbeau latina, germana, franceza, italiana și limbile slave; un mileniu va dăinui Sfântul Imperiu, până la Napoleon Bonaparte

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

PREJUDECĂȚILE MODEI

C. C. ARION

Pomenirea întreagă e atinsă de prejudecăți: de la lucrurile cele mai grave până la cele mai ușoare, căci dacă credința religioasă are prejudecăți, frumusețea, cochetăria, le are pe ale sale.

Astfel, doamnelor și domnilor, cine din voi n-a sacrificat, cel puțin în timpul tinereții, acelei puternice tirane care se numește moda? Și dovadă că acea tiranie e de domeniul prejudecării, luați doamnelor și chiar domnilor o haină, o pălărie cu care vă plăcea să vă gătiți acum câțiva ani, căci credeți că vă șade bine, uitați-vă azi în oglindă și vedeți ce efect produceți asupra dvs. înșivă. Credeți oare doamnelor că ați pierdut din frumusețea dvs., sau dvs. domnilor, că ați fost vreodată mai puțin urâți? Nimic din toate acestea.

Dar ochii vă judecă sub preveniunea, sub prejudecata modei momentului.

Dacă vreți să mergeți în timpuri mai depărtate, atunci când doamnele aveau aerul de grațioase baloane ambulante sau în timpuri și mai vechi, când doi boieri, care se respectau, nu puteau să șadă alături în trăsură, din cauza ișlicului, care era așa de mare și voluminos, ne spune Filimon, încât boierii trebuiau să-l poarte pe genunchi; credeți dvs. că doamnele acelea care înotau în acele baloane sau acei boieri cu ișlic se credeau, doamnele, mai puțin frumoase, boierii mai puțin demni de respect? Nu. Ei trăiau sub tirania modei momentului, sub prejudecările modei de atunci.

Azi avem o îmbrăcăminte care merge din zi în zi simplificându-se. Aceasta ne-o spun

cugetătorii care se ocupă și de lucrurile acestea mici și care au găsit și aici o lege, ținând din zi în zi să reducă costumul la un fel de unitate, în care, după expresiunea unui învățat, să domine liniile drepte și culorile mai puțin bătătoare la ochi. Astăzi, ne aducem aminte surzând de acele versuri ale lui Sihleanu, care ne descrie pe tinerii veniți de curând de la Paris: *Strânși în guler colțurat, De-i apucă de ureche, și cu capul zarzavat.*

Grație cerului, nu mai avem astăzi asemenea tineri.

Era o modă, acum câțiva ani, ca toți poezii să fie oameni palizi, duioși, nemâncați și nepieptănați [...] Azi cunosc chiar în societatea ateneistă o mulțime de poezi, oameni precum se cade, care mănâncă

și se piaptănă ca și ceilalți: cine i-ar fi crezut altădată că sunt poezi?

Dar toate acestea, domnilor, sunt lucruri glumețe, care nu merită decât să atragă surâsul filosofului, dar și un foarte mare scriitor, un membru al Academiei franceze, Charles Blanc, care a scris o minunată carte *La grammaire de l'art*, ridicându-se contra tiraniei modei, contra acestor prejudecări, zice: „La femme ne date que la robe, plus elle change des robes, plus elle est susceptible de changer d'idées“.

Îl veți crede domnilor, dacă voiți; eu însă nu-l cred.

(Despre prejudecări,

Conferință ținută la 3 martie 1886,

I.G. Haimann Librar-Editor, București, 1886)

EXCLUSIVITATE

48 Mutați în locul celor mutați

Repatrierea cehilor
și slovacilor
din România

F. ȘISLER

53 Amazoana țarului

Maria Bocikariova,
comandanta
„Batalionului morții“

F. DOLGHIN

58 Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori

Pallady și Matisse
îl sfidează pe zeul Marte

G. FILITTI

A FOST ODATA CA NICIODATA

62 Doi sfinți ocrotitori ai gliei

G. ROȘU

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

66 Miliția valahă într-un carnet de schițe

A.-S. IONESCU

PASTILA DE CUVINTE

76 Cu O mare, din Antichitate

M. SALA

78 Din vremea când șoferii erau alungați cu pietre Turism cu automobilul, la începutul secolului trecut

N. MACOVEI

EVENIMENT

82 Educația în dezbatere la București

O. GÂRLEA

85 Doi stâlpi ai Maiestății Sale

Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

HOOVER INSTITUTION

93 1937. Iuliu Maniu îi cere lui Ion Mihalache să rămână

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

84 Telex

89 În București, acum 50 ani

92 Marele război... la zi

17; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Macheta proiectului de restaurare a Mănăstirii Văcărești, 1984, și realitatea din iarna lui 1986-1987

O altă consecință este lipsa finanțării necesare unei logistici adecvate lecțiilor cu caracter aplicativ și la standarde de calitate (de exemplu: absența cabinetelor de istorie, materiale didactice perimate sau insuficiente, lipsa dotării cu mijloace moderne ș.a.).

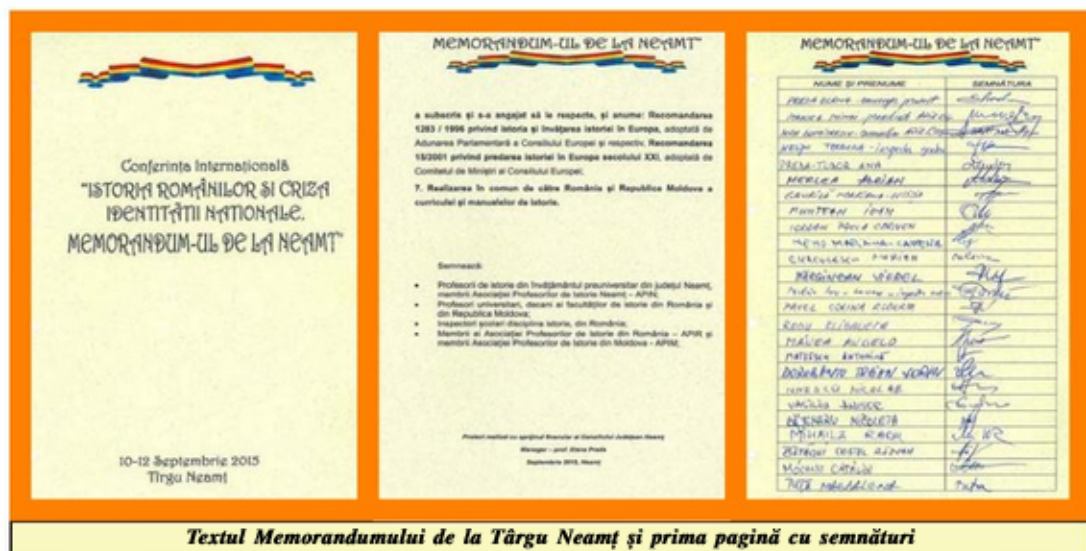
O altă formă de manifestare a marginalizării istoriei este absența motivației persoanelor implicate în procesul educațional pentru asigurarea tranziției de la orele teoretice de istorie la activități cu caracter practic și formativ. Ca atare, numărul redus de ore nu implică și vizitele de studiu, cercetarea istoriei locale, vizitele la muzee și obiective istorice, crearea de materiale didactice inovative, sprijinirea inițiativelor de învățare activă prin teatru istoric, activități specifice cercurilor/cluburilor de istorie.

Tânără generație s-a format în umbra acestor carențe educaționale, ce au provocat conse-

cințe devastatoare pentru sentimentul patriotic al apartenenței la națiunea română și au distorsionat conștiința națională.

În condițiile scăderii permanente și drastice în ultimii 15 ani a nivelului calității în educație, istoria în școală rămâne responsabilă de formarea unei culturi generale consistente, despre lume și viață, fapt evident ignorat de factorii decidenți ai politicilor educaționale din România, în ciuda apelurilor insistente adresate de Academia Română, Facultățile de Istorie ale Universităților din Cluj-Napoca, București, Iași, asociațiile profesionale ale cadrelor didactice de specialitate.

In contextul acestei situații, Asociația Profesorilor de Istorie Neamț, în colaborare cu Inspectoratul Școlar Județean Neamț, Asociația Profesorilor de Istorie din România, Complexul Muzeal Neamț și Asociația Învățătorilor Neamț a organizat în perioada 10-12 septembrie 2015 Conferința Internațională „Istoria românilor și criza identității naționale. Memorandumul de la Neamț”. Scopul conferinței a fost sensibilizarea și coagularea tuturor factorilor de decizie, la nivel național și internațional, privind educația tinerilor prin și pentru istorie și identitate națională, în

Textul Memorandumului de la Târgu Neamț și prima pagină cu semnături

MEMORANDUMUL DE LA NEAMȚ

HISTORIA MAGISTRA VITAE O VORBĂ GOALĂ?

SERGIU MUSTEAȚĂ, ELENA PREDA

Trecerea de la o societate totalitară la una democratică este marcată de un proces de tranziție destul de anevoios care implică toate sferele vieții. Unul dintre cele mai sensibile domenii ale tranziției este educația, în general, și educația istorică, în special. România nu a fost scutită de această tranziție, care s-a dovedit a fi una complicată și prelungită. Reformele în domeniul educației au condus la schimbări importante în societatea românească. Dar unele dintre ele au afectat calitatea și modul de predare al uneia dintre cele mai importante discipline școlare – istoria. Educația istorică are o importanță deosebită în formarea și afirmarea identitară a cetățenilor.

Schimbările programelor școlare din ultimul sfert de secol, din România, au condus la o criză profundă de identitate cetățenească. Această criză are drept consecință negativă lipsa de implicare a tinerilor în viața societății, absența responsabilizării sociale și indiferența față de acțiunile de defăimare a statului român. Sistemul educațional românesc este afectat de o criză de sistem, marcată, între altele, și de marginalizarea permanentă a istoriei ca disciplină de studiu în școală, o permanență a ultimului sfert de veac.

Aceasta se manifestă prin: reducerea drastică a numărului de ore de istorie la clasă, fapt care împiedică formarea și dezvoltarea conștiinței naționale la elevi. România, intrată în Uniunea Europeană în anul 2007, este singurul stat membru – conform statisticilor publicate de Consiliul Europei, rețeaua EURYDICE, Asociația Europeană a Profesorilor de Istorie EUROCLIO – în care elevii învață în medie o oră de istorie pe săptămână, în timp ce în celelalte state membre U.E. sunt prevăzute între două și patru ore de istorie.

Sabina Cantacuzino vorbind la o comemorare la Mausoleul de la Mărășești

Am publicat în revista Magazin istoric, nr. 4, 5/2013, un amplu studiu al aceluiași autor american despre maniera în care Moscova a încercat să discrediteze acțiunile desfășurate de București în anii 1965-1967 pentru a aduce la masa negocierilor Republica Vietnamului de Nord și Statele Unite ale Americii. Tot acolo, Larry Watts explica de ce Pentagon Papers, istoria oficială a războiului din Vietnam, versiunea Pentagonului, ignora, atunci când nu discredita, acțiunile României.

Revenim acum cu o versiune scrisă special pentru revista noastră a unui studiu mai amplu destinat pentru Wilson Center Cold War International History Project și care este un capitol dintr-un viitor volum care se va intitula Pacificatorii: cum și de ce a devenit România mediatorul cheie în războiul din Vietnam și în relațiile dintre Statele Unite și China. Istoricul american analizează impactul diferitelor canale de comunicare cu Hanoiul și modul în care acestea ar fi putut influența decizia luată în ianuarie 1967 de nord-vietnamezi de a accepta posibilitatea unor negocieri directe cu americanii. Semnalul a fost dat de declarația ministrului de Externe vietnamez Trinh.

Sosirea pe Aeroportul Băneasa a delegației Partidului Celor Ce Muncesc din Vietnam, condusă de Nguyen Duy Trinh, la 20 noiembrie 1966 (Fototeca online a comunismului românesc, cota 812/1966)

LARRY WATTS

Numeroase elemente complică reconstituirea exactă a contribuției României la declanșarea procesului de negocieri directe americano-vietnameze. Schimbările diplomatice româno-americane, pe această problemă, din anii 1965-1966, s-au desfășurat, din partea americană, fie prin ambasadorul S.U.A. la Națiunile Unite, Arthur Goldberg, fie direct prin secretarul de Stat Dean Rusk. Inițial, președintele Lyndon Johnson îi încredințase, în iulie 1965, lui Goldberg sarcina de a coordona căutările pentru o soluție negociată a războiului, dar nu i-a conferit și autoritatea necesară pentru aceasta și de multe ori l-a ocolit. Goldberg declara mai târziu, într-un interviu: „Mi s-a cerut să particip la o întreprindere prin care să încerc să extrag țara noastră [din război] în calitate de principal sfetnic și am descoperit că nu eram principalul sfetnic.“ Potrivit lui McGeorge Bundy, consilierul pentru probleme de securitate al președinților americani între 1961-1966, Johnson l-a folosit pe Goldberg ca să „demonstreze“ că negocierile pentru pace erau imposibile și în felul acesta să justifice măsurile militare luate de Administrația sa.

Micul Trianon de la Florești în ruină

condițiile unei crize de identitate care are drept consecință negativă lipsa de implicare a tinerilor în viața societății, absența responsabilizării sociale, pericolul de naționalizării.

Profesori universitari și preuniversitari din România și Republica Moldova au dezbătut teme de importanță majoră pentru studierea și predarea istoriei: identitatea locală, identitatea națională – de la teorie la paradigmă; Dezbateri pe teme curriculare. Istoria – oferta educațională pentru o viață. (De la ce vârstă? Cine? Cum? Ce fel de educație? Cu ce?); Formarea profesională a profesorilor de istorie, câștiguri și pierderi după 1989; Românismul – o datorie sau o opțiune?; Locul și rolul românilor în configurarea identității europene. Strategia geopolitică în educație.

Conferința s-a încheiat cu semnarea „Memorandumului de la Neamț”, document care cuprinde propuneri și soluții pentru urgenta remediere a problemelor care generează criza de identitate națională.

Memorandumul, redactat de personalități care provin din mediul academic, universitar, preuniversitar, nonguvernamental, guvernamental, din România, dar și din Europa, a fost transmis forurilor de conducere de la nivel național, respectiv președintelui României, prim-ministrului României și Parlamentului României.

Ținând cont de faptul că, după aceste demersuri, nu a urmat nicio reacție din partea instituțiilor abilitate, la scurt timp după evenimentul de la Târgu Neamț a avut loc o masă rotundă, în cadrul Conferinței Internaționale *European Culture*, organizată de Facultatea de Studii Europene a Universității „Babeș-

Bolyai”, la 29-31 octombrie 2015, unde s-a discutat situația istoriei în învățământul românesc. La final, participanții au aprobat o Declarație prin care au confirmat prevederile „Memorandumului de la Neamț” și au decis să solicite deschis autorităților următoarele:

1. Redarea rolului și locului cuvenit istoriei ca disciplină de studiu în școală, având în vedere menirea formativă a acestei discipline de studiu în planul personalității elevilor;

2. Prevederea în planurile de învățământ la toate clasele, începând de la a V-a și până la a XII-a, indiferent de profil și filieră, a două-trei ore de istorie;

3. Introducerea istoriei ca probă obligatorie la examenul de bacalaureat la toate profilele și filierele de la nivel liceal;

4. Refacerea curriculumului la istorie – programele pentru clasele de la a IV-a la a XII-a –, cu respectarea principiului cronologiei istorice. Acestea ar trebui să includă și referiri la valori și simboluri perene românești, la rolul Bisericii în istoria națională, principalele etape ale culturii românești;

5. Realizarea manualelor de istorie cu respectarea principiilor didactice, metodice și științifice moderne, în care calitatea, și nu prețul să fie factorul determinant;

6. Respectarea și aplicarea prevederilor principalelor documente europene cu privire la locul și rolul istoriei în școală, la care România a subscris și pe care s-a angajat să le respecte, și anume: Recomandarea 1283/1996 privind istoria și învățarea istoriei în Europa, adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, și respectiv, Recomandarea 15/2001 privind predarea istoriei în Europa secolului XXI, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei;

7. Realizarea în comun de România și Republica Moldova a curriculei și manualelor de istorie.

Sperăm că acest demers colectiv al istoricilor să fie auzit de autorități, care sunt obligate să-și asume responsabilitatea inițierii unei reforme calitative a educației istorice. Doar printr-o transformare bine concepută putem educa cetățeni responsabili și construi o societate cu adevărat deschisă. ■

român". Aceeași părere o avea și secretarul de Stat Dean Rusk. Chiar și unul dintre cei mai fervenți susținători ai războiului, Rostow, recunoștea seriozitatea interlocutorilor români. Chester Cooper, asistentul lui Harriman și fost director adjunct al CIA, îi caracteriza pe români ca numărându-se „printre cei mai eficienți dintre intermediari”, iar Benjamin Read, secretar executiv al Departamentului de Stat și asistent special al secretarului de Stat, spunea că românii „s-au dovedit intermediari de primă mărime, mai buni decât francezii, mai buni decât rușii”.

Potrivit presei americane – informație neconfirmată de alte surse –, ambasadorul american la București William Crawford a cerut pentru prima oară „bunele oficii” ale României în relația cu Vietnamul de Nord în iunie 1965. Prima dovadă documentară o avem din 3 octombrie 1965, când Crawford l-a vizitat pe prim-ministrul Ion Gheorghe Maurer pentru a-și lua rămas bun la terminarea misiunii. Întâlnirea a durat două ore, în loc de cele 10-15 minute protocolare. Oficialul român i-a explicat, fără prea multe menajamente, că acțiunile Statelor Unite în Vietnam erau contraproductive pentru interesele americane. Ceva din raportul diplomatului american a stârnit interesul secretarului de Stat Dean Rusk, care l-a invitat pe ministrul român de Externe, Corneliu Mănescu, peste două săptămâni, la 14 octombrie, la un prânz. Cu aceea ocazie i-a solicitat sprijinul României pentru căutarea unei soluții

negociate a războiului și a abordat problema Chinei. Doar o treime din stenograma respectivei discuții a fost publicată, dar solicitarea sprijinului pentru a transmite semnale Hanoiului este clar. Corneliu Mănescu a precizat foarte limpede că România nu putea acționa ca mediator și doar discuțiile directe puteau aduce o soluție. Dean Rusk a

***Ion Gheorghe Maurer,
unul dintre arhitecții
respingerii etichetei
de „mediator”
pentru România***

replicat că Washingtonul avea deja contacte cu Hanoiul și nu cerea României să acționeze ca mediator. Îi cerea doar ca în cazul în care România primea vreun semnal, să îl transmită.

La scurtă vreme după aceea discuție, o scurtă, dar zgomoasă campanie a amenințat să închidă canalul românesc. În noiembrie 1965,

din Viena a pornit „informația” că România solicitase rolul de mediator autorizat în războiul din Vietnam, ceea ce a atras o dezmințire a ofițerului de presă al Departamentului de Stat. El a precizat că se discutasese despre situația din Vietnam cu autoritățile de la București, dar Bucureștiul nici nu acționa ca un mediator, nici nu solicitase acest lucru.

Ion Gheorghe Maurer a fost unul dintre arhitecții politicii de respingere a rolului de mediator pentru România, căci un asemenea titlu era contraproductiv, atrăgând în primul rând temerea Hanoiului că orice opinie românească ar fi fost, de fapt, o preluare a punctului de vedere american. România a acționat permanent ca o țară care avea relații bune cu ambele părți implicate în război. Anunțul de la Viena a coincis cu un altul făcut de Budapesta, care a anunțat că „Ungaria întreprinde acțiuni prin canale diplomatice și ale partidului comunist pentru a promova

Premierul român și președintele american

In iulie 1966, procesul de „căutare a unei soluții de pace” s-a complicat atunci când președintele Johnson l-a numit pe Averell Harriman să coordoneze acțiunea printr-un „Comitet de negociere”. Dar, la fel ca și Goldberg, Harriman nu dispunea de autoritatea necesară. Potrivit unor oficiali ai Administrației americane, președintele și secretarul de Stat Dean Rusk nu au dorit niciodată ca „grupul de pace” al lui Harriman să devină o instituție serioasă, care să poată duce la îndeplinire misiunea. Chiar de la început, acestora li s-au ascuns anumite canale de comunicare. Numirea lui Walter Rostow, în aprilie 1966, în locul lui Bundy nu a îmbunătățit situația.

Faptul că Administrația americană a trimis mesaje similare prin canale multiple, simultan, face ca evaluarea eficacității lor efective să fie greu de realizat, fiind supusă subiectivității. Pentru președinte, nu canalul era important, ci mesajul obținut de la Hanoi. De aceea, recepționarea unui mesaj dorit chiar dacă el suferea modificări din cauza transmițătorului și nu mai reflecta exact poziția viet-

Averell Harriman îl întâlnește pe Corneliu Mănescu, la București. În dreapta ministrului român de Externe, Vasile Șandru

Președintele Johnson și principalii săi consilieri apreciau eficiența, claritatea și rigoarea canalului românesc de comunicare cu nord-vietnamezii

namezilor făcea să se acorde imediat atenție canalului respectiv.

Așadar, marea problemă este să stabilești cine a spus primul ceva care să rețină atenția și cine a fost primul ascultat la Hanoi. Mesaje similare, uneori identice, au

fost recepționate în mod diferit și au determinat răspunsuri diferite – ca nuanță și ca substanță –, în funcție de o multitudine de factori. Până când vom avea acces la toate transcrierile discuțiilor diferiților emisari cu oficialitățile de la Hanoi, încercarea de a determina influența și impactul diferitelor canale de comunicare va rămâne neconcludentă.

Canalul românesc de comunicare a fost foarte prost apreciat de militarii americani, probabil și pentru că românii vorbeau despre necesitatea stopării bombardamentelor americane în Vietnam. Generalul William Westmoreland a mers până acolo, încât a afirmat că medierea românească urmărea doar să ofere camuflaj pentru pregătirile militare ale Vietnamului de Nord. În schimb, președintele Johnson aprecia în asemenea măsură „preocuparea pentru meticulozitate și acuratețe” a mesajelor românești, încât, fapt fără precedent, a exprimat în mod oficial „sincera grațitudine pentru eforturile Guvernului

Secretarul de Stat Dean Rusk și președintele Lyndon Johnson

Comitetului Central al partidului comunist nord-vietnamez, Xuan Thuy. Vietnamezii au deschis discuțiile de fiecare dată cu ideea că negocierile cu americanii nu erau posibile, iar românii le-au explicat mereu de ce ar fi trebuit să accepte ideea. Vietnamezii erau de acord că argumentele părții române erau logice și pertinente, dar la reluarea discuțiilor reveneau la punctul de vedere inițial. La 22 octombrie, într-un gest puțin obișnuit și pentru care nu avem toate explicațiile, premierul Maurer îl informa direct, la New York, despre rezultatele vizitei pe ambasadorul Goldberg, și nu prin intermediul Ambasadei americane de la București.

Demersul României se deosebea de cele ale altor state din Tratatul de la Varșovia prin faptul că Bucureștiul împărtășea cu Hanoiul o serie de principii: cel al controlului național asupra politicii externe și de securitate; cel al „războiului întregului popor” și faptul că ambele țări aveau relații excelente cu China. Din experiența relațiilor cu U.R.S.S. și China, de la începutul anilor '60, România învățase că mediarea făcută de o țară mică se deosebește fundamental de cea realizată de un stat mare. Singura șansă pentru un stat mic era să determine pe beligeranți să recunoască faptul că era în interesul lor să ajungă la o soluție negociată. Bucureștiul nu a prezentat „pachete” cu propuneri de pace sau planuri cuprinzătoare. A urmărit identificarea unor pași succesivi pentru îmbunătățirea comunicării și a înțelegerii între cele două părți, cu scopul de a le face să

Cele două personaje din fruntea Pentagonului, secretarul Apărării, Robert McNamara (în civil) și generalul Westmoreland, nu au crezut în canalul românesc de comunicare cu Vietnamul de Nord

se așeze față în față, de unde puteau începe să negocieze realizarea păcii, fără efectul de distorsiune al unui intermediar.

La începutul anului 1966 relațiile româno-chineze erau atât de bune, încât celelalte state care căutau să-și îmbunătățească relațiile sau să

Ar putea România să ajute Occidentul să înțeleagă mai bine cum gândesc liderii chinezi?

înțeleagă mai bine uriașul adormit din Asia au început să apeleze la București pentru ajutor. Leslie Glass, ambasadorul Marii Britanii în România și un cunoscut specialist al problemelor chineze, afirma într-o întâlnire cu Ceaușescu, din ianuarie 1966: „România și-a creat o platformă unică, având bune relații cu China, menținând în același timp relații strânse cu celelalte țări socialiste și dezvoltându-le pe cele cu țările occidentale [...] Poate că datorită acestei situații unice România, care are incomparabil mai mari posibilități de contact cu China decât oricare altă țară din lume, ar putea în

cazul în care consideră util acest lucru și la momentul oportun să ajute Occidentul să înțeleagă mai bine politica Chinei, modul cum gândesc liderii chinezi”. Importanța României a crescut atunci când a început să funcționeze ca minister de Externe intermediar (proxy) din momentul în care China și-a închis ambasadă și și-a retras diplomații în timpul revoluției culturale. Eforturile depuse de București pentru primirea Chinei în cadrul O.N.U. au fost poate cele mai relevante în acest sens. În prima jumătate a anului 1965 Bucureștiul a sprijinit China să stabilească primele oficii comerciale și apoi relații diplomatice cu Uruguay, Italia, Austria și, mai târziu, cu mai multe state din nordul Europei (inclusiv Germania Federală). Beijing a cerut României să îi reprezinte interesele în Ghana, în 1966, când a rupt relațiile cu această țară, apoi, în 1967, în Indonezia, din același motiv.

La câteva luni după ce Ion Gheorghe Maurer l-a avertizat pe ambasadorul american, în timpul vizitei de rămas bun, că Statele Unite nu ar trebui să ignore China, Washingtonul nu numai că și-a ameliorat politica față de Beijing, dar chiar a modificat-o substanțial. Peste jumătate de an, președintele Johnson apela la „bunele oficii” ale României pentru intermedierea unor relații americano-chineze. Cu câteva luni înainte ca președintele american să facă acest apel, în martie 1967, la București avuseseră loc discuții pe aceeași temă între Richard Nixon, aflat la prima sa vizită la București, și liderii români.

(Va urma)

o soluție pașnică în Asia de Sud-Est“.

„Afacerea austriacă“ a mai coincis și cu al treilea schimb important de vederi româno-american asupra problemei vietnameze. La începutul lunii noiembrie, președintele Johnson i-a cerut liderului majorității din Senat, Mike Mansfield, să întreprindă o vizită, în fruntea unei delegații compuse din democrați și republicani, în Asia de Sud-Est și în țările care jucau un rol important în procesul de mediere: Franța, Polonia, U.R.S.S. și România.

Cum Maurer și Mănescu lipseau din țară, Mansfield s-a întâlnit, între 20-24 noiembrie, cu vicepremierul Gheorghe Apostol și cu președintele Marii Adunări Naționale, Ștefan Voitec, cât și cu adjunctul lui Mănescu, George Macovescu, într-o întâlnire separată. Dar misiunea Mansfield a avut un impact minor, căci concluziile sale contraveneau politicii duse de Administrația Johnson. Față de afirmația lui Kosîghin, potrivit căruia canalul românesc nu merita încredere și nimeni la Hanoi nu îi lua în serios pe români, Johnson a replicat că „avem toate motivele să credem că suntem în contact cu [prim-ministrul] Pham Van Dong și [Nguyen Duy] Trinh, ministrul de Externe“ prin intermediul românilor.

Bucureștiul a abordat pentru prima oară problema negocierilor cu liderii chinezi și vietnamezi cu ocazia funeraliilor lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (martie 1965), fiind reluată tema la Congresul partidului din iulie 1965. Chinezii au respins în

Arthur Goldberg

acel moment ideea oricăror negocieri. Beijingul a emis instrucțiuni pentru descurajarea oricărei încercări în acest sens din partea României și a altor țări frățești. Temerea liderilor chinezi era că Hanoiul ar fi

*Prim-ministrul sovietic,
Kosîghin,
afirma că la Hanoi
nimeni nu îi lua în serios
pe români*

putut fi convins de asemenea eforturi să accepte negocieri cu imperiaștii americani.

Paradoxal este că în martie 1966, sovieticii, care încercaseră să compromită din fașă orice amestec al României în acest proces, au cerut, prin Aleksandr Șelepîn, fost șef al KGB, devenit membru al Biroului Politic, sprijinul României în negocierile cu China și determinarea Hanoiului să accepte negocierile de pace.

La 6 mai 1966, prim-vice-premierul român Emil Bodnăraș sosea la Hanoi, pentru discuții care au durat până la 10 mai. Principalul obiectiv al vizitei era să identifice orice posibilitate pentru a determina Hanoiul să accepte negocierile de pace. Cum avea să constate Bodnăraș, liderii nord-viet-

namezi erau gata să discute orice, dar nu această idee. Abordarea românească a fost unică în cadrul blocului sovietic, fiind singura care a ținut cont de aceste temeri ale Hanoiului și având astfel un anumit grad de influență efectivă. Bodnăraș îl informa, la 27 mai 1966, pe ambasadorul american la București, Richard Davis, despre rezultatele discuțiilor purtate la Hanoi.

In luna august, Departamentul de Stat cerea liderilor români să îl primească pe reprezentantul permanent al S.U.A. la O.N.U., ambasadorul Goldberg, pentru a discuta căi posibile de obținere a unei păci în Vietnam. Bucureștiul a răspuns afirmativ imediat. Inițial, vizita lui Goldberg trebuia să includă și Polonia, Iugoslavia și Bulgaria. Polonezii au preferat ca întâlnirea să aibă loc la New York, Tito a refuzat, iar Sofia a amânat răspunsul până la începutul lui septembrie. Goldberg și-a arătat disponibilitatea de a veni doar în România, dar din cauza unor probleme ale părții americane discuțiile au avut loc, până la urmă, la New York, cu Corneliu Mănescu.

În luna octombrie, Ion Gheorghe Maurer și Paul Niculescu-Mizil au făcut o vizită incognito la Hanoi. De la aeroport, delegația a fost condusă direct la reședința lui Ho Chi Minh, liderul nord-vietnamez. Mai mult, președintele Ho i-a condus la aeroport personal la plecare. Maurer și Niculescu-Mizil au avut două zile de discuții cu premierul Pham Van Dong, ministrul de Externe Trinh și șeful secției relații externe a

încercat să afle mai multe despre „începutul unei povești sentimentale trăite la Paris în timpul ultimei perioade din La Belle Époque“.

Margit Pogany îl vizitează pe Brâncuși timp de mai bine de șase luni. Îi pozează în atelier, se simt bine împreună. Peste ani, în 1952, ea și-aduce aminte și povestește, într-una dintre scrisorile menționate, că „i-am pozat sculptorului în mai multe rânduri: de fiecare dată Brâncuși începea și termina un nou bust în lut. Fiecare era frumos și minunat de asemănător și de fiecare dată îl rugam să-l păstreze și să-l folosească pentru bustul definitiv însă el râdea și-l arunca în lada de lut din colțul atelierului spre marea-mi părere de rău...“

Apoi, la 11 ianuarie 1911, ea a plecat la Lausanne-Ouchy. De acolo, peste câteva zile, îi scria: „M-am gândit la tine tot timpul, cât de draguț și de afectuos ai fost față de mine. Este puțin ca și cum ai fi venit la mine. Aș vrea să-ți dau tot atâta bucurie câtă mi-ai dat tu...“

În nenumărate ședințe de lucru sculptorul i-a modelat în lut, în fel și chip, capul. Desigur, i l-a și desenat. N-a păstrat însă nimic. Era mereu nemulțumit, în căutare, vrea ceva mai bun, perfect, după modul său de a gândi. Așa s-a făcut că Margit Pogany a plecat fără să se aleagă cu ceva. Sculptorul i-a promis însă că atunci când portretul va fi gata îi va da un exemplar. Și s-a ținut de cuvânt. Peste mai bine de un an, când lucrarea a fost terminată, Brâncuși i-a scris și a întrebat-o ce vrea: marmură sau bronz. Ea a ales bronzul.

Mai întâi Brâncuși a modelat în lut un exemplar și l-a turnat în ghips. Apoi a turnat un bronz cel pe care i l-a dat lui Pogany și a executat un alt exemplar în marmură. Ghipsul l-a trimis și expus, în prima parte a anului 1913, în S.U.A. La New York, Chicago și Boston, la „Expoziția internațională de artă modernă“, el

a fost o adevărată „vedetă“. Atunci lucrarea a fost comentată în presă sau de public, pro și contra. Unii o admirau ca pe o adevărată „lady“, iar alții, mai ales din cauza ochilor săi mari, o ridiculizau. Ghipsul a fost cumpărat de pictorul american Robert W. Chadler. Din păcate, acum nu se mai știe nimic despre el: mai există, nu mai există. În schimb, exemplarul în marmură albă, executat la

sfârșitul anului 1912, se află la Muzeul de Artă din Philadelphia. Exemplarul în bronz, cel care a aparținut lui Margit Pogany și pe care aceasta l-a vândut în 1953, se află la Muzeul de Artă Modernă din New York.

Portretul domnișoarei Pogany l-a inspirat pe Brâncuși timp de două decenii. El a fost socotit drept „unul dintre cele mai celebre și cutezătoare portrete ale celui de al XX-lea veac“ (Sidney Geist), iar Jean Arp „o recunoaște ca înrudită cu frumoasa Nefertiti“, în vreme ce Christian Zervos spune că „Domnișoara Pogany este bunica feerică a sculpturii abstracte“.

„Ochii ei stranii ce-i contopesc obrazul aduc aminte (într-o măsură) de ochii Preciselor zugrăvite pe vechi icoane de tradiție bizantină“, scria V.G. Paleolog. Cu ochii ei mari, „ochii Pogany“, „ochii păgânei“, cum i-a spus cândva foarte inspirat V.G. Paleolog, și brațele sale precis modelate ce odihnesc pe obraz, ea i-a fost o obsesie sculptorului timp de două decenii. Și nouă, cei de azi, după ce am privit-o o dată, ne rămâne în memorie. Brâncuși a făcut-o nemuritoare, a făcut-o să rămână veșnic tânără, frumoasă și tulburătoare.

„Cu lacrimi fierbinți și bocete adevărate“

Despre relația lui Brâncuși cu Maria Tănase sau, după alții, a Mariei Tănase cu Brâncuși,

... și cea în bronz

TREI IUBIRI ALE LUI BRÂNCUȘI

Modelul...

Margit (Margaret) Pogany a fost prima mare dragoste a lui Brâncuși. Sculptorul a cunoscut-o în vara anului 1910, mai exact în luna iunie. Margit trăise câțiva ani prin părțile Transilvaniei și știa câteva cuvinte românești. Era fiica unui ceasornicar din Oradea, se născuse la Budapesta în anul 1879 și a fost eleva pictorilor Bertalan Karlovzsky și Lucien Simon la Școala de la Baia Mare. Venise, de curând, la Paris, să-și continue studiile de pictură. Era trecută de 30 de ani, nu era căsătorită și nici nu avea să se căsătorească vreodată. Era foarte frumoasă. Brâncuși a întâlnit-o la pensiunea unde aceasta locuia, iar el mergea adesea să mănânce. A invitat-o să-i viziteze atelierul. A venit, prima oară, la 1 iulie 1910, însoțită de o prietenă.

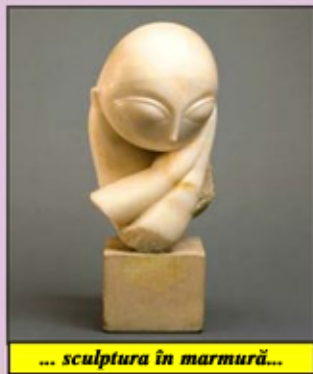
Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

Privind cu atenție prin atelier, Pogany și-a oprit privirea asupra unei sculpturi, probabil „Narcis”. A fost tentată să creadă că pentru realizarea ei, ea a fost aceea care l-a inspirat pe artist. Indiscutabil, atunci, între cei doi a început o idilă. Părerea noastră este că Brâncuși a fost, în această relație, sincer și foarte prins. Fără doar și poate și ea a fost luată de val, dar nu în atât de mare măsură ca el. De altfel, ea a fost aceea care a pus capăt idilei, plecând în Elveția, la Lausanne.

„Ochii păgânei“

Între ei a fost purtată apoi o corespondență care a durat aproape patru decenii. Ultima ei scrisoare către Brâncuși datează din 1950 și a fost găsită în „Dațiunea Brâncuși” (arhiva Brâncuși păstrată la Centrul Pompidou din Paris). Mai mult, în 1952 și 1953, după ce a

vândut exemplarul în bronz al primei variante a sculpturii „Domnișoara Pogany”, pe care Brâncuși i-l dăruise, ea, în două scrisori către Museum of Modern Art, din New York, a dat explicații asupra relațiilor dintre ei. A dezvăluit lucruri interesante, mai ales despre modul în care Brâncuși lucra, despre firea lui, dar atunci când a venit vorba despre relațiile lor intime nu a fost sinceră. Nu a fost sinceră nici față de Sidney Geist autorul unei monografii consacrate lui Constantin Brâncuși atunci când, peste ani, acesta a

... sculptura în marmură...

„Pasărea”, sculptura lui Brâncuși (dreapta, fotografie de Edward Steichen)
răvnită de Peggy Guggenheim (stânga)

trântori și zaiafeturi“, că „locul ei real și predestinat se află la înmormântări, iar nu la ospete“ și că ar trebui „să cânte la Opera cea Mare din Paris sau la Opera din București“ (Petre Pandrea).

A doua întâlnire dintre Brâncuși și Maria Tănase a avut loc în mai 1939, la New York. Sculptorul a fost atunci invitatul Muzeului de Artă Modernă, care sărbătorea zece ani de existență și deschiderea unei aripi noi. S-a întâmpnat însă ca în aceeași perioadă, de fapt mai-iunie 1939, să aibă loc Expoziția universală. România a participat cu pavilion propriu, făcut tot de arhitectul Octav Doicescu, iar comisar a fost tot profesorul Dimitrie Gusti. Aflând de prezența lui Brâncuși la New York și știind că acesta se bucură la americani de celebritate, profesorul Gusti l-a invitat pe sculptor la solemnitatea deschiderii expoziției și l-a tratat ca pe o oficialitate. Au fost invitați atunci și au fost prezenți Eleanor Roosevelt, soția președintelui S.U.A., diplomați, înalte oficialități americane. Și de data aceasta Maria Tănase fusese invitată să cânte la restaurantul pavilionului românesc. Brâncuși s-a întâlnit atunci cu ea în mai multe rânduri. Niciunul nu uitase relația lor intimă consumată în urmă cu doi ani. Brâncuși îi aprecia vocea, însă nu și ce cânta.

Există o fotografie în care Brâncuși apare stând pe o bancă împreună cu Suzana Doicescu (soția arhitectului Octav Doicescu) și Maria Tănase. Brâncuși e surprins în momentul în

care își aprinde o țigară. Fotografia a fost făcută la New York, în mai 1939. Maria Tănase care avea atunci 26 de ani, iar sculptorul 63 a încercat să reia relația lor. N-a mers. Până la urmă s-au certat. Brâncuși a șampilat-o drept „bocitoare“ și „cântăreață favorită la chiolhanuri și șansonetista grădinilor de vară cu mititei și frigărui...“ S-au despărțit, ea plângând. Nu s-au mai văzut niciodată. Se spune că atunci când a aflat că Brâncuși a murit, în 1957, ea „l-a plâns cu lacrimi fierbinți și bocete adevărate“ (Petre Pandrea).

De ce plângea Brâncuși?

Începutul anului 1940 l-a găsit pe Brâncuși lucrând în atelier. Cândva, probabil, într-o zi din prima parte a lunii martie, Brâncuși a primit o vizită cu urmări neașteptate, o vizită care pentru aproape trei luni i-a schimbat cursul vieții: Peggy Guggenheim, tânără, frumoasă, femeie la 40 de ani, bogată, care apucase să-și facă o colecție de artă modernă și contemporană. N-avea însă niciun Brâncuși. Sculptorul a primit-o amabil, curtenitor. Peggy s-a oprit în fața unei „Păsări în spațiu“, din bronz. A privit-o o dată, de două ori, s-a mai plimbat prin atelier și a revenit la „Pasărea în spațiu“. L-a întrebat pe Brâncuși cât cere pe ea. Când a auzit prețul, 4.000 de dolari, a spus repede: „Nu, nu, e prea mult! În niciun caz nu dau banii aceștia!“ Peggy a început să negocieze.

s-a exagerat, s-a fabulat mult. Cele mai multe și corecte informații, în acest sens, le datorăm lui Petre Pandrea. Dar și la el găsim cam multe informații ce nu concordă.

Aplecându-ne cu atenție asupra acestui subiect am putut, credem, reconstitui relația dintre cei doi. De la început trebuie spus că prima întâlnire între sculptor și cântăreață a avut loc în vara anului 1937, la Paris, mai exact la deschiderea Pavilionului României la Expoziția Universală. Relația lor a durat până la prima călătorie a lui Brâncuși în țară, pentru a răspunde invitației Arethiei Tătărescu de a ridica la Târgu Jiu Monumentul eroilor din Primul Război Mondial. Pavilionul României la Expoziția Universală de la Paris s-a deschis la 12 iunie. Brâncuși a expus atunci o singură operă: „Păsăruica”.

Profesorul Dimitrie Gusti, organizatorul manifestării, intenționase să-i rezerve o sală întreagă, însă din lipsă de spațiu, prezența sa s-a redus la o singură lucrare. Brâncuși a fost de față la inaugurarea Pavilionului României alături de Elena Văcărescu, ministrul României la Paris Constantin Cesianu, profesorul Gusti, arhitectul Octav Doicescu, pictorul Theodor Pallady ș.a. Brâncuși a fost, de asemenea, prezent la concertul lui George Enescu și în mai multe rânduri la restaurantul românesc, unde cânta orchestra lui Grigoraș Dinicu ce

avea ca soliști pe Maria Tănase, voce, și Fănică Luca, la nai.

Atunci a cunoscut-o Brâncuși pe Maria Tănase. Idila lor a fost ca o vâlvătaie. Brâncuși a plecat apoi în România. Când anume e greu de precizat.

Cei mai mulți exegeți ai săi, luându-se unii după alții, afirmă că la începutul lunii iunie. Dar nu se poate. Atunci n-ar fi fost prezent la inaugurarea Pavilionului României și nu s-ar mai fi aflat în zilele următoare la Paris. Apoi, aceasta ar fi însemnat să stea în România timp de trei luni (până la 2 septembrie, dată la care a părăsit țara). Părerea noastră este că Brâncuși a plecat în România cu câteva zile înainte de 20 iulie. Idila dintre Brâncuși și Maria Tănase a avut deci loc între 12 iunie și două, poate trei zile înainte de 20 iulie 1937. Detalii asupra ei nu avem. Poate o fotografie din atelier cu ei doi,

*Suzana Doicescu,
Constantin Brâncuși
și Maria Tănase, la New York*

ea stând pe marginea unui pat acoperit cu o scoarță țărănească, iar el în fața ei, în picioare. Petre Pandrea era de părere că pe niciun alt bărbat nu l-a iubit Maria Tănase, „cu excepția lui Brâncuși, de care s-a îndrăgostit cu patimă, fără reciprocitate”.

Înainte ca el să plece spre România, între cei doi a avut loc, se pare, o discuție mai aprinsă. Sculptorul i-a reproșat, într-un mod nu tocmai delicat, că „nu cântă, ci bocește”, a numit-o, fără menajamente, „Casandă antică”, „plângătoare profesională ajunsă bună pentru

Arethia Tătărescu (în centru) și Brâncuși

MOSCOPOLE ATLANTIDA AROMÂNILOR UITAȚI ÎN BALCANI

VASILE LECA

Activitatea diplomatică mi-a oferit șansa de a cunoaște, de-a lungul a aproape 20 de ani, locuri și oameni din Balcani. Printr-o nefericită întâmplare, am înlocuit un coleg într-o țară din Balcani, într-o perioadă dramatică din viața popoarelor acestei regiuni. Sosind în plin război iugoslav, perioada de început m-a obligat să mă obișnuiesc cu situații deosebite prin care treceau oamenii care nu aveau altă vină decât că se născuseră pe acele locuri. După o vreme, am avut răgazul să mă informez și despre o problemă de suflet, pe care o cunoșteam de la rude apropiate și din bibliotecă.

Despre aromâni, vlahii Balcanilor, aveam să aflu mai multe în timpul deplasărilor făcute în diverse zone din Balcani. Istoria aromânilor este veche și poate fi cunoscută mult mai bine la fața locului, unde poți vedea îndârjirea cu care aceștia și-au păstorit „obârșia și neamul“.

Câteva locuințe și două străzi pavate

Încă din a doua jumătate a secolului al XI-lea, un cronicar bizantin, Kekaumenos, vorbește despre vlahii din Balcani ca despre urmașii dacilor învinși de Traian. Sunt atestați

Relația, pornită din interes, s-a complicat. Între ei este o diferență de 22 de ani. Ea vrea „Pasărea“ atât de mult, încât e tentată să se căsătorească cu el, ca apoi să-l moștenească. El, oltean încăpățânat, nu ține să vândă „Pasărea“ și mai ales să scadă din preț. Uneori, când se ajungea la discuții pe această temă, „ieșeau scânteii“. Și, într-o zi, s-a ajuns la inevitabil. Peggy l-a părăsit pe „acest țaran pe jumătate viclean și pe jumătate adevărat Dumnezeu“. Dar, peste câteva zile s-a întors.

Zilele trec, iar veștile rele încep să vină unele după altele. La 13-14 mai armata germană a rupt frontul francez și înaintează. La 15 mai armata olandeză a capitulat, apoi, la 28 mai, și cea belgiană. Între 29 mai și 4 iunie are loc îmbarcarea trupelor britanice și franceze la Dunkerque.

În ziua de 3 iunie Brâncuși și Peggy se aflau în atelierul din Impasse Ronsin. Sculptorul a pregătit la forjă mâncăruri delicioase. Și vinul a fost ales cu grijă. Tocmai terminaseră dineul și cei doi se simțeau minunat. La un moment dat a început bombardamentul. Parisul se afla, pentru prima oară în acest război, sub bombe. Brâncuși, în urmă cu mai bine de 20 de ani, trăise un astfel de eveniment. Peggy nu. El era conștient de ce

se întâmplă, ea, confuză. După ce bombardamentul a încetat au ieșit împreună în oraș. Peggy e îngrozită, șocată. Ambasada americană își previne cetățenii să părăsească Franța. Peggy îi propune lui Brâncuși să se refugieze cu ea în America, dar el refuză. Avea o vârstă, nu putea să-și părăsească atelierul, aici, la Paris era locul lui. E drept, se putea aștepta, ca sculptor modern, la persecuții din partea nemților, dar el avea pașaport românesc și România era, la acea dată, o țară în relații bune cu Germania.

Între 5 și 9 iunie a fost rupt frontul francez de pe Somme și Aisne și armata germană s-a îndreptat spre Paris. Peggy trebuia să plece rapid. Plătește cei 4.000 de dolari ceruți de sculptor, dar nu înainte de a încerca să-l „ciupească“ de 400 de dolari din schimbul franc-dolar... Brâncuși își dă seama și reacționează. Încearcă să mai amâne despărțirea de „Pasărea în spațiu“ pe motiv că lucrarea mai trebuie șlefuită. Nu se mai poate. Peggy vine cu o mașină la atelier. Brâncuși, cu „Pasărea“ în brațe și cu lacrimile curgându-i șiroaie pe obraji, i-o duce la mașină.

Peste ani colecționara avea să mărturisească că nu știa de ce plângea Brâncuși: din cauza ei, că n-avea s-o mai vadă niciodată, sau din cauza „Păsării“... ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 martie 2016, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cum se numea soțul Mihaelei C. Pherekyde?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna decembrie 2015 este:

John Wallop

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Gheorghe Rebegea**, din **Galați**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2016.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

Clopotnița bisericii, într-o zi de iarnă

atmosferă aducătoare de moarte, care a înspăimântat pe credincioși. Bătrânul bătrânilor, Dimitrie, a prezis cu calm: „Din durerea ce ne este pregătită vom renaște împreună, moartea Moscopolelui va fi spre învierea sa”.

Prorocirea s-a împlinit, musulmanii au jefuit și incendiat orașul, luând și sfânta icoană, care, la scurt timp, a săvârșit miracolul ce a consacrat-o în legendă. Îngrozit de moartea fulgerătoare a ienicerului care se pregătea să distrugă icoana cu un topor, conducătorul invadatorilor o înapoiază orașului. A fost timpul când sărmanii oameni s-au adunat în nenorocirea lor și au urmat icoana. Asta s-a întâmplat într-o zi de 23 mai, care mai târziu a devenit sărbătoarea de suflet a vlahilor de pretutindeni.

Dumitru Passina, un artist plastic, s-a închinat icoanei Maicii Domnului, care încă există, și cu ochi umezi a păstrat tăcere în semn de cinstire pentru istoria zbuciumată a neamului său.

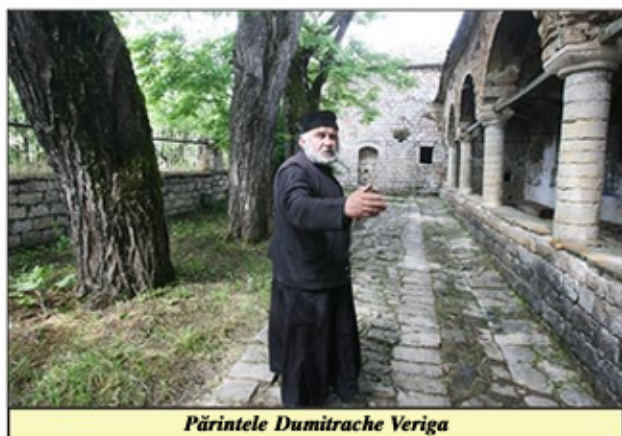
O altă legendă, dintre multe, descrie momentul începerii distrugerii orașului. Un celnic (fruntaș al comunității) înțelept a spânzurat în centrul orașului trei găini tăiate. Una era jumulită complet, alta pe jumătate, iar a treia foarte puțin. Privind păsările, el le-a spus oamenilor: cei care vor pleca repede vor fi ca pasărea cu pene, adică vor suferi pagube puține; cei care vor târăgăna vor fi ca pasărea jumulită pe jumătate, vor pierde mult, dar vor rămâne cu ceva; iar

cei care vor rămâne de dragul caselor și al altor bunuri vor rămâne precum găina jumulită, pierzând tot.

Oamenii sunt rari în Moscopole și îi poți vedea atunci când bătrânii se întâlnesc, de obicei, sub umbra teiului secular din centru, unde sunt deschiși să-și deșarte frumoasele lor povești. Am avut onoarea și plăcerea deosebită să beau un ceai, într-o casă străveche, în spațiul răcoros al „calivei” (camera de vară).

Legende despre această Atlantidă a Balcanilor sunt numeroase și dacă timpurile rele nu ar fi existat, poate astăzi am fi avut o cronologie mult mai bogată a existenței unor oameni bravi și a așezărilor întemeiate de ei. Rămâne păcatul jafurilor și ticăloșia unor oameni care au întinat amintirea celei mai mari metropole creștine din Balcani.

În 2011 existau 1.058 de locuitori. În 1788, când a fost distrus complet de Ali Pașa, orașul avea peste 60.000, vorbitori aproape toți de aromână. Moscopolenii de la vremea aceea aveau case frumoase, acoperite cu țiglă, canalizare și apă curentă; mai mult, construiseră un apeduct protejat cu ceramică prin care laptele muls de la oi era transportat la un centru de colectare. În 1700, la Atena, trăiau câteva mii de oameni, în vreme ce la Moscopole erau zeci de mii și orașul rivaliza cu Viena și Veneția. „Aromânii – spunea Neagu Djuvara –, în contrast cu populațiile albaneze sau slave, erau excelenți negustori. La sfârșitul veacului al XVIII-lea, tot comerțul între Istanbul și Viena era realizat de aromâni”,

Părintele Dumitrache Veriga

în Elada, Epir și Macedonia, din Evul Mediu până astăzi. Toate izvoarele bizantine, sârbești și otomane pomenesc despre existența aromânilor ca fiind vlahi din Peninsula Balcanică, cu o ocupație străveche, păstoritul. În peregrinările lor, au creat așezări ce atestau o civilizație construită după regulile muncii și dăruirii. Pentru cunoașterea istoriei acestor oameni, întoarcerea la locul unde s-au născut gloria și triumful aromânilor „rătăciți” prin Balcani – Moscopole – era necesară.

Am răspuns unei invitații care s-a legat de o dorință mai veche și am plecat în căutarea acestei Atlantide. La intrarea în străvechiul sat, am fost întâmpinat de un localnic în vârstă, care mi-a dat binețe printr-o frumoasă și străveche urare: „Zăua buni”. Intram într-un ținut încărcat de istorie, dar și de o frumusețe specifică, ce amintea că aici a fost un frumos oraș, Voshopole, ce lega Istanbul de Viena.

Musulmanii l-au distrus, obligând mulți aromâni să se împrăstie prin Balcani. Puțini au rămas să-și cânte durerea, să meargă la biserică, să-și jalească morții. Moscopole a fost una dintre așezările de faimă, caracterizată drept o a doua ca mărime în Balcani, după Istanbul, cu o putere economică ce a favorizat crearea de legături comerciale întărite prin

Frescă din interiorul Bisericii „Sf. Nicolae”...

tratatele de pace de la Passarowitz (1718) și Belgrad (1739). Bătrânii locului îmi vorbeau cu mândrie de faima orașului care ajunsese, la vremea aceea, centrul cultural al Balcanilor.

Pășind pentru prima dată în acest ținut, te izbește o anumită stare de ciudățenie, ești bântuit de imaginile unui fost oraș, acum plin de ruine și amintiri, care insistă să existe. Distrusă, așezarea a refuzat să dispară, să se scufunde ca o Atlantidă, a rămas uitată pe munte. Sunt cuvintele unui bătrân care privea cu duișie ruinele vechii așezări rămase după jafurile musulmanilor și

atrocitățile din timpul celor două conflagrații mondiale.

Din frumusețea de altădată au mai rămas câteva locuințe cu etaj și două străzi pietruite, care se opresc în jurul Bisericii „Sf. Nicolae”. Dintre cele 400 de familii luate de bulgari, s-au întors câteva; refugiații în sudul Imperiului Otoman nu au mai revenit. În Moscopole au rămas îndărătnicii și cei care nu au crezut niciodată că nația lor va dispărea. S-au legat cu jurământ să nu părăsească cimitirele părinților și sfânta biserică ce îi adună în fiecare duminică și de sărbătorile de peste an. Deschideau ușa grea de stejar de la intrare și aprindeau candela de la altar pentru recitirea pomelnicului nesfârșit al celor din neam, vii sau adormiți. Cei rămași, apreciați la câteva sute, se roagă în unica biserică ortodoxă rămasă, pentru ei și neamul lor, cu numele păstrate de acum 300 și ceva de ani pe un străvechi acatist.

Excelenți negustori

Sunt lucruri în fața cărora rămâi fără cuvinte, pentru că sunt adevăruri spuse de vârstnicii locului, transmise din generație în generație. Un bătrân mi-a istorisit legenda icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului, din Biserica „Sf. Maria” din Moscopole. Prin 1760, într-o zi, în fața preoților și credincioșilor, icoana a început să trosnească, candelile altarului s-au stins, lăsând o

... și imaginea exterioară a acesteia

Banchetul, imagine din Erotocritul logofătului Petrarhe

Înjunghierea vițelului cel gras (dintr-un manuscris al domnului Țării Românești Alexandru al II-lea, 1568-1574; 1574-1577)

Pilda fiului risipitor (manuscris de la domnitorul Ieremia Movilă, 1595-1600)

Cina cea de taină (frescă din Biserica Mănăstirii Arnota)

DESPRE BUCĂTARI ȘI NU NUMAI...

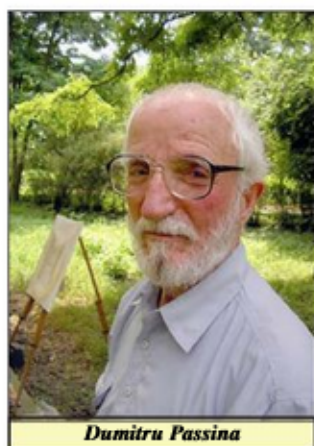
OLIVIA SENCIU

În Moldova și Țara Românească, din cel de-al XVI-lea și până în cel de-al XVIII-lea veac, gătitul a fost fie o obligație cotidiană pentru subzistență în familiile sărmene, fie o îndeletnicire prin care slugi înzestrate cu o oarecare îndemânare au adus desfătare în familiile înstărite, îndeletnicire care a dobândit cu timpul un caracter profesional. Rândurile care urmează reprezintă o încercare de a-i face cunoscuți pe cei – și cele – prin a căror osteneală, cu mai multă sau mai puțină iscusință, bucatele au fost puse pe mesele bogaților, dar și pe cele ale nevoiașilor, deopotrivă.

Din corespondența purtată de boieri și negustori olteni și munteni cu Casa de negoț sibiană Hagi Pop aflăm că în martie 1794 „un Brăiloiu” cerea „o bucătărită săsoaică: să fie meșteră, curată, care să aibă știință și praxis de

uscături, de bucate și de zaharică, ți din casă de boer să să iă, iar nu din cele din prostime”. Asemenea lui, un an mai târziu, în aprilie 1795, un alt boier, Hagi Stan Jianu paharnic, din Craiova, căuta în Ardeal o „socăciță” care „să

știe și copturi”, cu făgăduială că o va și mărita „de va fi fat[ă] și de cinste, și curată, și cu omenie”. Personajul nostru era hotărât să dea „toți țiganiilor afară”, mărturisirea-i „că m-am săturat de ei” făcându-ne aproape să simțim cât

Dumitru Passina

stârnind invidia neguțătorilor venețieni și pizma grecilor, care declarau că Moscopole este colonie de a lor pentru că actele comerciale se încheiau în grecește. Pentru musulmanii albanezi și otomani, prezența creștinilor din Moscopole devenise o primejdie ce trebuia înlăturată. Invidia și pizma celor de alt neam – îmi spunea un bătrân – a fost de neoprit față de niște oameni care aduseseră la apogeu abilitatea negustorească și cultul muncii.

● stea peste chipurile sfinților

Am ascultat o baladă, *Plangute tri Voshopole*, ce în versuri impresionante plânge timpul Moscopolelui de altădată. Ce s-a întâmplat după aceea? Legende despre acest falnic oraș distrus de invidie și ură sunt numeroase, povestite astăzi cu multă evlavie.

Ce a urmat, a avut logica credinței și efortului de a construi sau reconstrui biserica. Femeile fârșerote nu au renunțat la semnul crucii desenat pe frunte, sfidând fanatismul musulmanilor. Pentru aromâni, biserica a fost centrul universului, la care ciobanii și negustorii nației se adunau pentru întâlnire și rugăciune duminică și la marile sărbători. Aromânii, la 23 mai, se adună pe unde pot, se veselesc și se bucură, dar nu uită să aprindă și o lumânare de pomenire pentru tragica litanie a celor dispăruți. Am participat la o asemenea sărbătoare, la care totul începe cu rememorarea falei trecute a acestui oraș și a oamenilor lui și se bucură de forța nației care a rezistat. Jafurile musulmanilor au distrus fizic orașul, dar nu și îndârjirea cu care s-a păstrat în istorie această bijuterie a muncii.

Ce nu a terminat barbaria secolelor trecute, a reușit, cu o conștiință a absurdului, regimul

comunist albanez. Acesta a practicat un fel de genocid, prin distrugerea bisericilor, interzicerea manifestărilor, a datinilor și tradițiilor aromânilor, care, spre lauda lor, nu și-au abandonat credința și cu frică și-au făcut cruce cu limba în cerul gurii și au rezistat. Comuniștii și-au mângălit numele peste sfinții rămași și, cu fala prostiei, au plasat în centru o bucată de ciment pe care au ridicat o stea.

După căderea comunismului, aromânii au reintrat într-o anumită normalitate, cu drepturi restrânse, și au început să-și reconstruiască viața într-un Moscopole intrat în istorie, dar menținut în conștiința oamenilor. Au refăcut prima biserică a așezării, „Sfânta Vineri”, care, alături de noile construcții acoperite de țiglă roșie, se încadrează, puțin forțat, în peisajul vechi format de piatra veche și restul de pavaj ce au aparținut drumurilor. Biserica din zona „Sfântul Nicolae” și Mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul” sunt alte locuri de adunare a spiritului aromânesc, bucuros pentru revenirea acasă.

Sosit la hramul bisericii, am găsit o mulțime venită din foarte multe colțuri ale lumii care își pomenea neamurile pentru nemurire.

Un fost sculptor, Dumitrache Veriga, și-a găsit menirea și a devenit preot la Korcea, unde cu sufletul de mare aromân încearcă să ajute la menținerea acestei suflări. „Noi zburam ghini” și facem totul – spunea preotul Veriga – ca blestemul trecutului asupra celor care își uită limba să nu se împlinească. Impresionant acest crez într-o așezare în care pietrele de la ruinele caselor vechi sunt folosite pentru ridicarea celor noi, într-o dorință de continuitate a unei nații străvechi.

Distrugerea picturilor de pe pereții bisericii din Moscopole, în special a fețelor sfinților pictați la 1720, a fost făcută cu o sete de om primitiv, dar aceasta i-a îndârjit și mai mult pe oameni. Într-o gravură, reproducă în marmură de pe poarta bisericii, localnicii mi-au arătat o imagine a fălosului Moscopole ce cuprindea clădiri și lăcașuri deosebite, despărțite de trei drumuri mari, orientate spre zările Europei.

Oamenii se roagă încă pentru cei plecați în veșnicie acum 300 de ani cu numele trecute pe un acatist vechi păstrat în piele de vițel, rămas nemuritor ca o cronică de familie. ■

Biserica Mănăstirii Sfântul Spiridon din Iași

vistier al lui Mihai Viteazul, în drumurile sale prin Ardeal. Deopotrivă, o cuhnie cu șase telegari a moștenit o jupâneasă Ana de la soțul ei, un anume Arsenie căpitan, iar Bălașa, fiica logofătului Iordachi Cantacuzino, a primit-o de zestre. Așadar, chiar și porniți la drum, boierii nu erau nevoiți să renunțe la mâncărurile gătite „ca acasă”.

Chivernisiți, proprietari de case

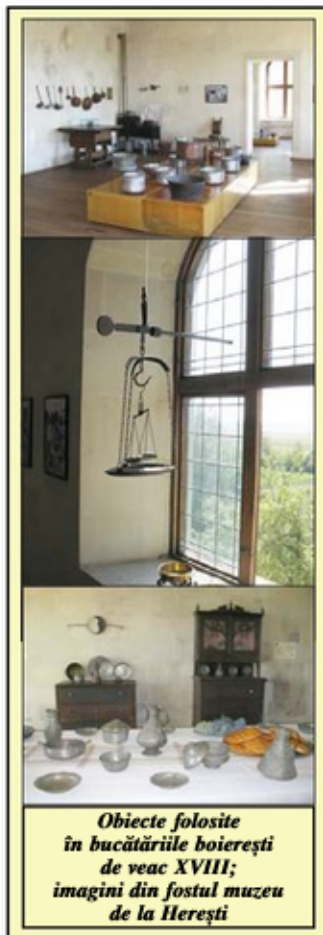
Izvoarele stau mărturie că acestor bucătari nu le-a fost tocmai ușor să-și ducă zilele. Aflăm povestea unui astfel de nenorocit de la Franz-Josef Sulzer, care din 1774 și până în 1782 a avut vreme să se familiarizeze cu viața din Principate. Sulzer susține că s-a întâmplat să fie martor la un interogatoriu în timpul căruia unul dintre cei doi învinuiți, Nicolae, „bucătarul țigan, rob, al domnului medelnicer Ienaki (Palada)”, s-a tânguit că stăpânul său nu se putea hotărî niciodată la ce ore „voia să aibă prânzul gata”, ceea ce nu-l împiedica însă să pună „să-l bată în modul cel mai crunt”, nemulțumit că nu i se aduceau dinainte bucatele

atunci când și-ar fi dorit. Într-una dintre zile, bietul bucătar, sătul de așa trai, n-a mai putut răbda ocara logofătului boieresc „pentru mâncarea la altă oră decât cea obișnuită” și l-a înjunghiat cu cuțitul de bucătărie, faptă pentru care a fost pedepsit să-și sfârșească zilele la ocnă.

Dimpotrivă, în cazul altora – pe unii documentele ni-i arată limpede ca fiind încă robi – situația ar fi diferit simțitor. Pentru osteneala lor ei nu au primit numai toiege pe spinare, ci și bani. Pe Drăghiciu, „țigan strein și domnescu”, l-au tocmnit „bucătaru cu sâmbrie” chir Gavril mitropolitul Moldovei și tot cu simbrie i-a fost bucătar Ion lui „biv vel șătrar Vasile Botean, ce au fost căpitan de lefegii”. Tudor „tot ce-au avut să ia hac au luat deplin” (hac = leafă, simbrie), atunci când vornicul de aprozi „la carele s-au aflat slujind cu dreptate i-au dat drumul ca să meargă unde va vrea”. Simion, ale cărui mâncăruri fuseseră pe gustul celor din familia cronicarului Ioniță Canta, a primit „un dar” de la stăpâni „ca să-și cumpere o dughiană, să facă bucate de vândut, pentru chiverniseala lui”. Iată, așadar, că pregătitul bucatelor putea fi o ocupație aducătoare

de venituri prin care cei pri-cepuți trebuie să fi reușit să-și asigure traiul, așa ei fiind, poate, și ceva mai puțin expuși toanelor unui stăpân nemilos.

În schimbul unei anumite sume, bucătarii se învoiau să gătească la nunți, la praznice, la „zaiafeturi” ori cu ziua sau cu săptămâna pentru cei plecați cu treburi prin țară și nu numai. Condicile de cheltuieli ale Mănăstirii Sfântul Spiridon din Iași – pe lângă care funcționa și un spital – ne lămuresc în privința veniturilor bucătarilor în intervalul anilor 1772-1801, aceleași acte făcându-ne cunoscute și numele unora dintre ei. Ștefan a făcut de mâncare pentru mănăstire,

Obiecte folosite în bucătăriile boierești de veac XVIII; imagini din fostul muzeu de la Herești

năduf adunase împotriva lor. Trei luni mai târziu, în iulie, el reînnoia cererea, fără să-și fi schimbat hotărârea în privința țiganilor. Cum cereri ca acestea mai există, întrebarea urmează firesc. Ce îi va fi îndemnat pe boieri să-și dorească bucătari de peste munți?

Cine robotea la cuhnie?

Medicul transilvănean Andreas Wolf a stat suficient în Moldova cât să observe că „întotdeauna” se întâmpla ca în casele boierilor bucătarul să fie „un țigan”. Ce dovedesc documentele istorice? Unul dintre țiganii asupra cărora Radu vodă Mihnea i-a confirmat stăpânirea marelui paharnic Lupul Mehedințanul e „Stan bucătarul”; un alt Stan-țiu țigan a fost bucătar al boierului muntean Andrei Rudeanu spătar; Ioan fost cămăraș al doilea din ai săi „drepti robi țigani” l-a „datu danié sfintii Mănăstiré Dan-ului” de lângă Iași pe „Ilie bucătariu”, iar „Radul bucătar țigan” a fost dăruit aceleiași mănăstiri de vodă Grigorie Ioan Calimah; vodă Constantin Dimitrie Moruzi l-a „milit” și el pe Iordache mare medelnicer, pentru slujbă credincioasă, cu robi țigani, unul fiind „Petre țăganu bucătariu”, în timp ce spătarul Alexandru Râșcanu tot „un țigan bucătar anume Toader” l-a dat de zestre fiicei sale Maria. Și exemplele ar putea continua. Iată, așadar, cine erau cei care roboteau la „cuhne”, adică la

bucătărie, nu numai în gospodăriile boierești, ci și în mănăstiri ori la Curte.

Am crede că meșteșugul se învăța de foarte devreme. Încă de copilandri, unii țigani erau puși să ajute la bucătărie, în felul acesta ei deprinzându-se să gătească. Documentele pomenesc de „un țigănuș” care făcea bucate pentru călugării de la Putna pe la 1742 ori de un „bucătăraș țigan” al mănăstirii ieșene Sfântul Spiridon. Costandin țiganul era, în mai 1795, obiectul unui litigiu, fapt interesant în măsura în care ni se dezvăluie că el, la 12 ani, deja slujea la cuhnia logofătului Ion Cantacuzino și că, mai apoi, marele paharnic Iordache Bucșănescu „au cheltuit de l-au învățat meșteșugul bucătăriei”. Deopotrivă, Toma era încă „băiat bucătar” atunci când hatmanul Vasile Ruset i l-a lăsat moștenire fiului său, tot Vasile.

Cu un mic efort de imaginație i-am și vedea pe cei dând zor cu pregătirea bucatelor. Înconjurați de țigiri,

țigăi și oale, mai mari sau mai mici, cu capac sau fără, săhane (vas de bucătărie de mărimea unei farfurii, din aramă sau cositor, folosit la copt ori doar la încălzit ceva), tipsii (vas de copt pe jărat), tavale (tigaie de fript) și blide (vas de bucătărie, mai ales farfurie), având la îndemână cuțite, satăre și linguri, răzători și site, piulițe, câte un cântar mic, căldări și scafe – unele procurate de la Țarigrad, Dansca [Danzig, Gdansk] ori Beciu [Viena] sau doar de la Brașov – bucătarii toacă, rad, cern, pisează, potrivesc și amestecă ingredientele pentru mâncărurile puse, apoi, la fiert în oalele atârând de pi-rostriei ori la fript pe grătar sau în frigare. Acest univers casnic se punea și în mișcare atunci când cei cu stare, îndeplinind anumite demnități, se deplasau departe de casă. În 28 februarie 1778, chir Grigorie, egumenul Mănăstirii Frumoasa din Iași, a plecat la Cernăuți „pentru trebile mănăstirii sale”, luând cu el „o cuhnie cu doi cai, i [...] doi vizitei, i [...] un bucătar și [...] un copil de slujbă”. O „bucătărie ambulantă” l-a însoțit și pe Stoica, mare

Interiorul și exteriorul cuhniei de la Mogoșoaia

prin Țara Românească în drum spre Istanbul, în 1791 – felurile de mâncare pe care le-a gustat nu au fost „mai grozave decât ale spartanilor”. Se prea poate ca dialogul din manuscrisul identificat de Nicolae Iorga în Biblioteca din Göttingen – o gramatică românească din secolul al XVIII-lea, posibil scrisă de un italian – să nu fi fost tocmai unul închipuit, ci să se fi purtat nu arareori la mesele boierești. Gazda să-i îmbie pe oaspeți să ia, de exemplu, din ciorba pe care avea impresia că „Ivon” bucătarul o făcuse bună, fiind nevoită însă să se scuize pentru rasolul care „nu-i sciort cum se cade”. Noroc cu un musafir pentru care „rasolul îi mai bun chen nu-i pre scort”, îngăduință la care, în realitate, alți meseni nu s-au arătat la fel de dispuși, după cum ne-am convins anterior. Lipsa de iscusință a bucătarilor este evidentă, cât despre rafinament culinar nici nu poate fi vorba.

„Stoluri” de muște lângă „umblătoare”

Calitatea mâncărilor avea de suferit și din cauza faptului că, în cuprinsul gospodăriei, cuhnia era construită „osăbit” de casa în care locuiau stăpânii, aceasta de frica incendiilor, bineînțeles, și poate tocmai ca simandicoasele nasuri și urechi de boieri să nu fie deranjate de mirosurile și zgomotele pe care le presupunea intensă activitate din bucătărie. Conform acestei obișnuințe, chiar și atunci când, în vremea lui Alexandru Ipsilanti, a fost

zidită noua Curte domnească de lângă Mănăstirea Mihai Vodă, bucătăria tot „în ograda ei largă” a fost ridicată. Era deci de așteptat ca bucatele să ajungă la masă deja sleite, cu toate că și de această dată i-am putea bănuși de nepriecere pe aceiași bucătari.

Acestora, nici curățenia nu le prea stătea în grijă. Vara, muștele zburau „în stoluri” prin bucătării, așezându-se

*Domnitorul moldovean
Mihai Șuțu, 1792-1795
(gravură după C. Duprez,
secolul al XIX-lea)*

nestingherite pe alimentele neacoperite, situație la care bănuim că se ajungea adesea atunci când „alături cu vatra cuhnii” își avea locul și „umblătoarea”.

Ca bucătarii țigani să dea dovadă de rafinament culinar nici nu ar fi fost posibil. De pildă, Ilie, bucătarul de la Sfântul Spiridon, și Stoian cel chivernisit, pe care i-am cunoscut deja, au pus degetul în loc să semneze actele întocmite atunci când primul și-a cumpărat casă, iar celălalt și-a vândut-o, asemenea lor procedând și alți bucătari în-deplinind calitatea de vân-

zători, cumpărători sau de martori ai unor tranzacții. Cum ne putem aștepta ca acești neștiutori de carte să fi fost capabili să pregătească altceva decât mâncăruri simple și deloc felurite? Prin exercițiu, unii vor fi învățat să le facă mai gustoase, dar gătitul, numai după ținerea de minte, nu avea cum să devină o artă pentru ei.

Mare trebuință de bucătari era și la curtea domnească, unde, în afară de domn și familia sa, mai erau mulți alții ce trebuia hrăniți. Totuși, chiar dacă țiganii nu lipseau dintre ei, nu bucatele acestora au fost lăudate pe întrecute de străinii poftiți la ospetele domnești. Petru Cercel, obișnuit „să mănânce totdeauna feluri gătite italienești”, a „ținut” la curte „servitori italieni și francezi foarte iscușiți”. Din Apus trebuie să fi fost „meșterii de bucate” care au „gătit după moda polonă” la nunta Marici, fiica lui Vasile Lupu, ori cei care preparau mâncărurile „după bucătăria franceză, nemțească și italiană” pentru Constantin Brâncoveanu. Alexandru Ipsilanti l-a avut pe „domnul Maynard, bucătar de profesie”, un bucătar „frâncu” gătindu-i și lui vodă Grigore Callimachi.

Însemnările acelorași călători străini aduc mărturie că în familiile celor mulți și prea puțin avuți femeile, îndosebi, uncori și copiii mai mărișori erau cei care trebuia să se îngrijească zi de zi să potolească foamea celor ai casei, mâncărurile pregătite de ei fiind dintre cele mai simple. ■

Mihai, Alexandru și Ilie i-au hrănit pe bolnavi, sub atenta supraveghere a unui medic, fiind pomenit și un Vasile, care a pregătit bucate egumenu-lui. Până în ultimele luni ale anului 1799, munca bucătarilor spitalului a fost răsplătită inițial cu cinci lei pe lună, apoi cu șapte lei. Celor tocmiți să-i gătească egumenului li s-au oferit, lunar, cinci, opt și apoi zece lei, în timp ce simbria bucătarilor mănăstirii a ajuns de la patru la zece lei pe lună. Am crede că sumele adunate din această activitate nu erau tocmai neînsemnate. Bănuim că „Ilie bucătar Sfântului Spiridon“, cel ce cumpăra, în ianuarie 1787, „o căsuță la colțul zidului Sfântului Spiridon, din sus“, nu era altul decât personajul din condică, 12 lei pe care îi plătește însemnând leafa sa pe mai puțin de trei luni. Și mai bine se va fi chivernisit Stoian, un alt bucătar din Iași. El a avut de unde să le împrumute „dzăcé lei“ Anisieii călugărița și Mariei, sora ei, dându-le banii, după cum mărturisesc ele, „la grija [praznicului] maicii nostré, la moartea ei“. În schimbul datoriei, cele două i-au vândut o bucată de loc aflată în târg pe care, după spusele lui, și-a „făcut o casă pentru odihna noastră“, ulterior el vânzând casa și locul cu 70 de lei, ca mai apoi să-și cumpere o altă casă cu loc, în Țigănice, cu numai 30 de lei.

Prea grase, prea ca la țară

Tot în condicile Mănăstirii Sfântul Spiridon s-a însemnat că „babii Mariei ce s-au făcut

bucătăreasă la oamenii casii“ am zice că pentru slugile mănăstirii i s-a dat „1 pol leu pe lună“ (o jumătate de leu), cumpărându-i-se și ciubote, iar în anul 1775 tot o femeie s-a tocmnit pentru 1 leu și 30 de bani ca să facă de mâncare lucrătorilor la vie, ceea ce dovedește că meșteșugul bucătăriei nu aparținea, în exclusivitate, bărbaților, chiar

dacă pare că femeile pregăteau bucate bune numai să ostiască foamea celor truditori.

Nu lipsit de importanță este și faptul că, la un moment dat, s-a simțit nevoia reglementării acestui gen de activitate. În iunie 1782, bucătarii din București au îndreptat jalbă către Nicolae Caragea vodă, „cerându ca să-și facă și ei rufetu“, adică breaslă. Cu acest prilej, „Panaitu Ahei-Bașa a cuhnii gospod“ (bucătăria Curții domnești) a fost ales vătaf, urmând ca el să se afle sub ascultarea marelui ispravnic de la Curte, și s-a stabilit că bucătarii nu se puteau tocmi decât cu știrea mai marelui breslei, că, odată

tocmiți, erau obligați să gătească ei înșiși „iar să nu pună pre alții fără știința meșteșugului“, vătaful fiind silit să plătească paguba, dacă „voru strica bucatele oamenilor“. Se încerca, așadar, o responsabilizare a celor care practicau meșteșugul – la data respectivă, aflăm tot din document, ei erau țigani, români și chiar greci –, meșteșug preschimbat tot mai mult într-o profesiune, în condițiile în care el nu mai putea fi exercitat de oricine, hotărârile luate atunci fiind întărite ulterior și de Mihai Suțu și Alexandru Ipsilanti.

În ce privește gustul și aspectul bucatelor, altceva decât părerile străinilor călători prin Țara Românească și Moldova nu prea avem la îndemână, așa încât trebuie să recurgem la ele, fără a uita cât de subiectivi pot fi oamenii în materie de alimentație. Potrivit străinilor, gustul mâncărilor noastre și felul în care erau servite lăsau de dorit, mai curând. Medicului Andreas Wolf i-a fost imposibil să se deprindă cu mâncărurile moldovenești „peste măsură de grase“, el socotind că tocmai din această cauză ele nu puteau „fi suportate de un stomac german“. Anton Maria del Chiaro – secretarul pentru limba latină al lui Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino și Nicolae Mavrocordat – și William Hunter – englezul a străbătut Principatele în 1792, întorcându-se de la Istanbul – nu au avut parte, nici ei, de mâncăruri bine gătite la mesele boierești la care au fost poftiți, în timp ce pentru contele Charles Marie de Salaberry – călător

Soldații sovietici din Basarabia nu se comportau asemenea celor din astfel de fotografii de propagandă

buzna la cetățeanul A.A. Grițenco și au cerut, în formă ultimativă, să fie serviți cu vin. Întrucât gospodarul i-a refuzat, soldatul Gomzeakov și alții l-au amenințat cu arma, apoi l-au bătut măr, confiscându-i 200 l de alcool.

Un alt incident s-a produs la 4 aprilie 1944, în satul Zagoreni, raionul Chiperceni (astăzi în Ungheni). Doi militari sovietici au solicitat vin de la un locuitor al satului și, fiind refuzați, l-au împușcat mortal pe fiul acestuia, după care au plecat în alt sat.

Arme automate și vin

Un raport al Comisariatului de Interne NKVD al R.S.S.M. înregistra faptul că adeseori militari sovietici trăgeau cu armele automate fără niciun motiv, fiind răniți sau uciși cetățeni nevinovați.

Numărul acestor incidente sângeroase a fost mare. La 16 aprilie în satul Drochia, raionul Târnova, județul Soroca, a fost ucisă o femeie

purtând nume de familie Stati. La 27 aprilie, în satul Susleni, raionul Susleni, județul Orhei, în locuința cetățeanului Sergheev au descins trei militari sovietici care au tras fără avertisment. De frică, Sergheev a sărit pe fereastră, încercând să se salveze, dar a fost rănit grav. Militarii au spart apoi lacătul beciului și au confiscat șase căldări de vin.

În satul Briceni, din raionul Târnova, la 23 mai 1944 un

grup de militari sovietici din compania de infanterie 150 a Armatei a 27-a, din cadrul Frontului 2 Ucrainean, compus din sublocotenentul A.A. Krol, sergentul M.T. Lukianenko și alții, au spart locuința cetățeanului Gersfeld în lipsa acestuia. Au jefuit, luând și vinul găsit. Gersfeld i-a ajuns din urmă și i-a rugat să-i restituie măcar banii furați (700 de ruble), dar Krol și Lukianenko l-au bătut și i-au confiscat și banii pe care îi avea la el (268 ruble).

Militarii sovietici se specializaseră și în furtul animalelor. În noaptea de 16 spre 17 aprilie 1944, în satul Bolohani, județul Orhei, sergentul major Isakov din regimentul 126 de pușcași al Diviziei 41 din Armata a 4-a sovietică, împreună cu soldatul Kravcenko au furat o vacă de la cetățeanul Melnic și au sacrificat-o imediat.

Un grup de militari din cadrul unității militare nr. 31.175 a Diviziei 203 de pușcași, în frunte cu comandantul A.S. Iakubinski, au furat o

Țăran basarabean alături de oseminte ale victimelor

1944-1945

Trupe sovietice la Chișinău în 1944

CRIME ALE SOLDATILOR SOVIETICI ÎN BASARABIA

La mijlocul lui martie 1944, Armata Roșie a ajuns la linia Nistrului, ocupând nordul Basarabiei și o parte importantă a centrului provinciei. Din martie până la începutul lui septembrie 1944, capitala R.S.S. Moldovenească a fost la Soroca. Comportamentul soldaților sovietici a fost îngrozitor, jafurile și crimele împotriva populației civile basarabene au fost numeroase, indiferent de apartenența etnică a acestora.

IGOR CAȘU

Documente oficiale sovietice depistate recent în arhivele de la Chișinău oferă numeroase informații cu privire la comportamentul soldaților sovietici.

La 29 martie 1944, în satul Bujerovca, județul Soroca, mai mulți militari sovietici s-au năpustit în gospodăria unui țăran, pe nume de familie Costin, au furat câteva căldări de vin, o valiză și un coș pline cu diferite lucruri. L-au amenințat pe păgubaș că în cazul în care va striga după ajutor,

va fi împușcat pe loc. Bietul om a preferat să nu se pună cu hoții și i-a lăsat să plece în voie, ceea ce însă i-a făcut pe făptași încă și mai nărași. Chiar a doua zi aceiași oaspeți nepoștiți, care s-au prezentat unul în calitate de colonel și altul căpitan SMERȘ, au cerut din nou vin și mâncare pe care le-au consumat pe loc. După aceasta, au prins și mai mult curaj și au chemat subalternii cu mașina și le-au ordonat să confişte tot ce se găsea prin casă, inclusiv veselă de bucă-

tărie, dar și 30 de saci de porumb, șase puduri (aproape 100 kg) de făină. Jaful nu era complet dacă ofițerii sovietici nu confiscă și un bou, două vaci, patru oi și cinci găini, ceea ce au și făcut.

Alteori jafurile ofițerilor și soldaților sovietici erau însoțite de folosirea violenței sau asasinarea celor pe care îi prădau. Un asemenea caz a avut loc la 21 aprilie 1944 la Soroca. Opt militari din Unitatea 8 de tancuri din cadrul Frontului 2 Ucrainean au dat

31 mai spre 1 iunie 1944, ofițeri și soldați ai unității militare respective, de comun acord cu șeful adjunct al unității colonelul Beloglazov, au distrus ferestrele și ușile depozitului raional, confiscând bunuri de valoare, luate de autoritățile sovietice de la populație. Deși au pus mâna pe o pradă

destul de impunătoare, acest lucru nu le-a fost de ajuns. În aceeași noapte s-au năpustit asupra unor case ale oamenilor de rând, dar și ale lucrătorilor organelor de partid și sovietice, alungându-i pe aceștia din locuințele lor. Militarii se considerau în drept să beneficieze din plin de toate avantajele oferite de locuințele organelor de partid și de stat sovietice, exprimând un dispreț nedisimulat, dar și invidie, față de privilegiile de care se bucurau acestea.

Sfârșitul războiului nu a provocat reducerea criminalității printre militarii încartiruiți în localitățile urbane din Basarabia. Conform unui raport al NKVD al R.S.S.M. de la sfârșitul anului 1945, numai în ultimele zile ale anului în Chișinău au fost săvârșite peste 230 de infracțiuni și reținute 153 de persoane, dintre care 65% erau militari din Armata Roșie.

Dintre aceștia, 48 de persoane se făceau vinovate de huliganism și desfrâu; iar alte 93 de furturi, stări de ebrietate și, pe fondul acestora, huliganism. În loc să ajute Miliția în lupta contra criminalității,

O parte a populației basarabene a primit Armata Roșie cu flori

ostași și ofițeri ai Armatei Roșii comiteau ei crime și, mai mult, puneau piedici autorităților în prinderea și pedepsirea vinovaților. Căpitanul Golubkov, locotenentul-major Vrublevski și sublocotenentul Tarasov de la comisariatul militar Chișinău au fost reținuți de patrulă pentru huliganism, dar au sărit la bătaie, fiind la un pas să-i omoare pe milițieni.

Rata crimelor săvârșite de soldații și ofițerii Armatei Roșii era ridicată. Doar în perioada 15 noiembrie-31 decembrie 1944 au fost înregistrate peste 25 de infracțiuni penale săvârșite de militari în termen: șapte omoruri, nouă jafuri cu aplicarea violenței, patru furturi din apartamente și cinci cazuri de huliganism.

Cea mai mare rată a criminalității, după orașul Chișinău, era înregistrată în județele: Bălți, Bender și Cahul. În Ungheni, spre exemplu, la 18 decembrie 1945, militarii sovietici în termen Vasin, Laško și Filatov din Unitatea militară nr. 52.353 l-au omorât pe cetățeanul P.P. Zamurco pentru că

acesta declarase la Miliție faptul că cei trei militari i-au furat două oi. În aceeași zi, în Bender, sergenții majori Listrovoi, Eremenko, Vasiliev și alții l-au atacat în plină stradă pe cetățeanul V.F. Rișatov cu scopul de a-l deposeda de bani, iar când acesta a încercat să fugă, militarii au deschis foc și l-au

rănit grav, confiscându-i 1.000 de ruble.

Crimele comise de militarii sovietici în Basarabia în anii 1944-1945 sunt numeroase. Le-au căzut victimă oameni simpli, dar și reprezentanți ai partidului sau ai organelor sovietice locale și, uneori, chiar lucrători ai Miliției.

Puterea sovietică a ținut secrete crimele săvârșite de ostași și ofițeri ai Armatei Roșii pe teritoriul Basarabiei, întrucât aceste cazuri compromiteau propaganda oficială despre rolul eliberator al militarilor sovietici și comportamentul lor pretins impecabil. Și militarii altor state au săvârșit crime în timpul războiului și după, victime fiind persoane civile. Specificul fenomenului întâlnit în Armata Roșie era faptul că frecvența acestor acte era mult mai mare prin comparație, erau făcute cu aprobarea ofițerilor sovietici de rang înalt și alteori erau săvârșite chiar cu participarea lor nemijlocită, fiind pedepsite doar cazurile în care erau implicați soldați, ofițerii fiind rareori penalizați. ■

vacă pe care au tăiat-o, precum și câțiva purcei de la cetățeanul Troianovski. Un caz similar a fost raportat în ziua de 8 iunie 1944 și în satul Șuri, raionul Drochia, județul Soroca, unde un grup de militari din Batalionul 156 de pușcași al unității militare nr. 07.232, format din V.A. Oleško, comsomolist, N.P. Tepleakov, I.A. Meșcereakov, F.A. Kornev, D.F. Iankovski și alții, fiind în stare de ebrietate, au trecut pe la o stână și au cerut de la paznicul acestuia doi berbeci. Fiind refuzați, Kornev a rănit paznicul, dar și pe ostașul Hodaev (din neatenție), apoi au dat drumul la toate oile din stână și au luat-o la fugă.

Cazacii sângeroși

O serie de fărâdelegi și crime au fost săvârșite în Basarabia în primăvara și vara anului 1944 de unități de cazaci din cadrul Armatei Roșii. La 6 mai 1944 în satul Ciutulești, raionul Florești, județul Soroca, s-a oprit pentru a înnopta Regimentul nr. 04.595 din cadrul Corpului 465 Cavalerie. Cazacii fuseseră repartizați de administrația satului în casele țăranilor, câte 10-20 de persoane într-o casă.

Beți fiind, după ce țăranii le-au dat hrană și băutură, s-au năpustit asupra acestora și le-au confiscat bunurile din case, sub amenințarea cu arma. Au confiscat și vite, păsări de casă, pâine și alte produse alimentare. Numai de la țăranul Țurcanu, un grup de cazaci alcătuit din 30 de persoane a confiscat 160 kg de orz, 100 kg de făină și trei găini. Când Țurcanu a protestat spunând că va înainta plângere auto-

Primăria orașului Chișinău distrusă în 1944

rităților sovietice, i s-a replicat franc: „Dacă vei vorbi, vei fi împușcat”. Alți cinci cazaci cazați la o țărancă, fiind în stare avansată de ebrietate, s-au certat între ei și s-au tăiat cu cuțitele, după care au confiscat hainele gazdei și au plecat.

Militarii sovietici erau agresivi nu numai cu populația locală, dar și cu reprezentanții puterii sovietice, cu reprezentanții partidului, din comitele executive ale sovietelor de deputați.

La 17 spre 18 aprilie, un grup de ofițeri sovietici a înnoptat în casa unei oarecare Spivakova, colaboratoare a Comitetului executiv județean Soroca, care i-a cazat și hrănit. Drept răsplată, dimineața, ofițerii i-au confiscat stăpânei un sac cu făină și un litru de ulei, pe care aceasta le primise de la magazin.

La 18 aprilie 1944, un grup de militari conduși de un locotenent a înconjurat câteva căruțe conduse de președintele comitetului executiv al raionului Cotuieni, Ciornîi, și i-au confiscat acestuia doi cai.

Pentru a nu putea ieși din încercuire, militarii sovietici au minat un pod pe care putea să fugă grupul de țărani.

Alteori militarii, invocând circumstanțele războiului, distrugau fără niciun motiv. Unitatea militară nr. 32.020 a fost încartiruită la o bază experimentală agricolă. Acolo a dat foc stâlpilor de lemn, provocând distrugerea a 15.000 de hectare de podgorii, precum și a 1,5 mii ha de puieți de pomi fructiferi, jumătate de hectar de teren de câpșuni, precum și a 12,5 ha teren de grâu și lucernă. La plecare, șeful unității, general-maior Koroliov, a dispus confiscarea mobilei din stațiunea experimentală, care consta din 27 de mese de cabinet, 120 de scaune, 14 divanuri, confecționate din pluș și piele naturală, cinci paturi din nichel, precum și aproape toată biblioteca.

Armata bate Miliția

Transferându-se în localitatea Râșcani, în noaptea de

Reuniunii Femeilor Române Sălăjene timp de 16 ani. Personalitatea lui Iuliu Maniu a fost recunoscută, iar activitatea lui apreciată de înalți demnitari din afara granițelor României. Cariera sa politică s-a întins pe parcursul a 56 de ani. Iuliu Maniu s-a numărat printre marii oameni

de stat ai României. A luptat pentru drepturile românilor din Transilvania și s-a implicat activ în realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. După Al Doilea Război Mondial a devenit simbolul rezistenței anticomuniste.

Casa memorială „Iuliu Maniu” nu este funcțională în prezent. Se află în lucrări de reabilitare, cu fonduri obținute în cadrul campaniei publice „Salvați istoria națională, salvați Casa lui Iuliu Maniu!”, inițiată de publicația *Sălajul Pur și Simplu*.

După anul 1947, când Iuliu Maniu a fost arestat, casa a fost transformată pe rând în depozit de îngrășăminte chimice, sediu de gospodărie mixtă, tabără pentru copii, cămin pentru copii cu handicap sever. În tot acest timp, clădirea a fost prost întreținută. În jurul clădirii funcționează astăzi „Căminul pentru copii cu handicap sever”, care îngrijește peste 100 de copii cu dizabilități severe. Casa este construită din materiale tradiționale – lemn, cărămidă și parțial din cărămidă nersă. Din această cauză, procesul de deteriorare este extrem de avansat.

Înainte de începerea lucrărilor se analizează planurile de reabilitare

Parohia Greco-Catolică Bădăcin, care este administratorul clădirii și este direct interesată de conservarea monumentului, nu a avut puterea financiară necesară pentru susținerea execuției lucrărilor de consolidare, dar cu sprijinul Episcopiei Greco-Catolice Oradea s-a obținut finanțarea proiectului de consolidare și reabilitare. Având în vedere starea actuală și vulnerabilitatea clădirii, se impun intervenții de primă urgență pentru a evita prăbușirea acesteia și dispariția casei.

La conacul de la Bădăcin s-au luat decizii importante pentru națiunea română din Transilvania. Aici s-au întâlnit oameni politici care au realizat Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. În perioada interbelică, în afara oamenilor politici, la Bădăcin veneau studenți și elevi în tabere organizate în casa Maniu. Aceștia erau ghidați de Corneliu Coposu, urmașul politic al lui Iuliu Maniu.

Salvarea de la distrugere a acestui important monument istoric înseamnă respectarea testamentului marelui om politic, care dorea ca în casa de la Bădăcin să se ocrotească și să se instruiască tineri.

Consolidarea și reabilitarea conacului ar permite redeschiderea muzeului „Iuliu Maniu” și a unui centru cultural destinat tinerilor. ■

PE FRONT (Triverb: 9, 4, 8)

TTA D M T

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului DIMITRIE CANTEMIR, din nr. 1/2016

TOLSTOI – AKRA – ATOMI – MARIAJ – ROCA – MEHMED – IMA – CANTEMIR – TA – PERSANA – U – ANTONIE – INES – N – RR – A – S – I – E – MATA – LAZ – TT – LATINA – MENU – UTA – CASANDRA – PETRU – ORTICE – UIET – ANAA – AD

Soluția jocului SPAIMA TURCILOR, din nr. 1/2016

CUMPLIT ERA ȚEPEȘ
(CU – M – P / LITERA – TE – PE – S)

CĂMINUL LUI IULIU MANIU

Casa lui Iuliu Maniu, de la Bădăcin; în partea stângă puteți vedea documentul descoperit recent în fundația clădirii aflată în curs de reabilitare

CRISTIAN BORZ

În timpul lucrărilor de reabilitare a Casei memoriale „Iuliu Maniu” din Bădăcin, săpând la fundația clădirii, muncitorii au găsit o sticlă, cu un document foarte vechi. O coală de hârtie împăturită în patru, îngălbenită de vreme, ce a fost făcută sul pentru a putea fi introdusă în sticlă și care, din păcate, s-a spart, în timpul lucrărilor. Documentul a fost scris cu peniță și cerneală în limba maghiară, cu circa 136 de ani în urmă, în timpul construirii casei, care, potrivit documentelor s-a petrecut în 1879. O parte dintre cuvinte s-au șters din cauza condensului din sticlă.

În urma unei analize mai elaborate s-a confirmat faptul că în document apar numele celor care au lucrat la construcție. Astfel, au putut fi reconstituite până în prezent următoarele. Au lucrat ca zidari pe proprietatea Maniu: Varga Jozsef, Rigó János, Kerekes Ferenc, Péntes Ferenc, Karancsy Gyuri, [...] János, iar Elek János, Józsa János, Szicsy Gábor erau zilieri.

Se știe cu siguranță că zilierii sunt din Pericei și Sici, deoarece numele Józsa este specific Periceiului, iar Szicsy este specific localității Siciului. Vida János, cel care se ocupă de studierea documentului, are o listă cu meșterii

care erau în Șimleu în 1912. Urmează să verificăm dacă zidarii sunt din Șimleu.

Casa memorială „Iuliu Maniu” din Bădăcin este monument istoric înscris în Lista monumentelor istorice cu codul SJ-II-m-B-05012. Aceasta a fost construită de Ioan Maniu, tatăl marelui om politic Iuliu Maniu.

Importanța acestui monument este dată de valoarea sa memorială, familia Maniu fiind una cu mari tradiții, înobilată în anul 1699. Ioan Maniu era descendent din familia Simion Bărnuțiu. Clara Maniu, mama lui Iuliu Maniu, era fiica vicarului Silvaniei, Demetriu Coroianu, și a îndeplinit funcția de președinte al

Se lucrează la fundația clădirii

Americanca Margaret Gast care a stabilit patru recorduri de anduranță pentru cicliști, era pasionată și de cursele auto

Mașinile de curse, subiect de carte poștală

ALBUM ISTORIC

Cursele de automobile s-au dovedit a fi un mijloc bun pentru perfecționarea automobilelor, dezvoltarea motoarelor, suspensiilor, frânelor și a amplasamentului comenzilor, în timp ce carosierii experimentau diverse forme aerodinamice.

Cursă de viteză în coastă, 1908. În prim plan un automobil Diamond T

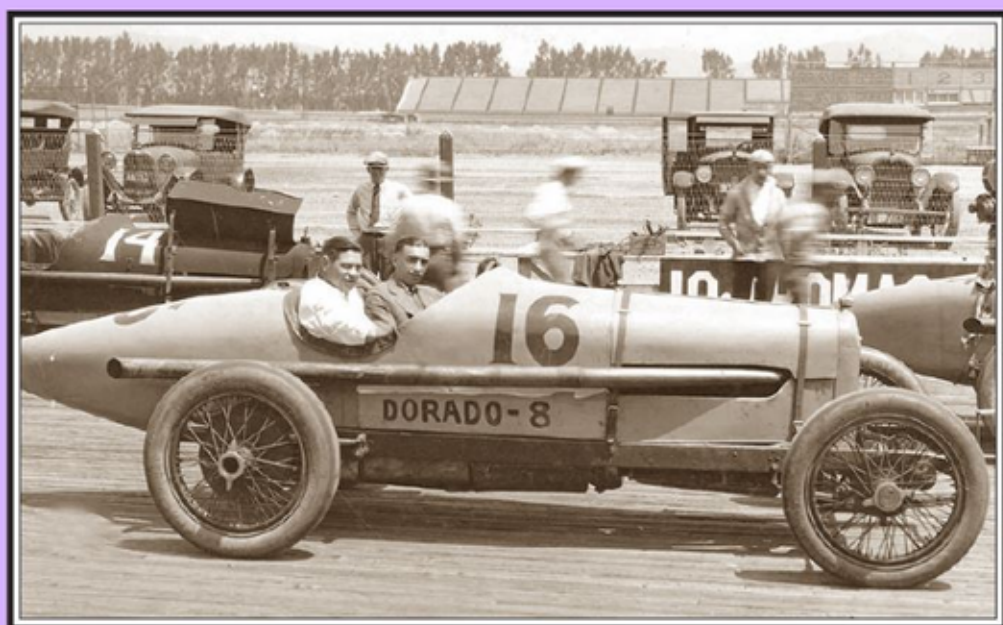
Startul unei curse în apropiere de Philadelphia, 1910

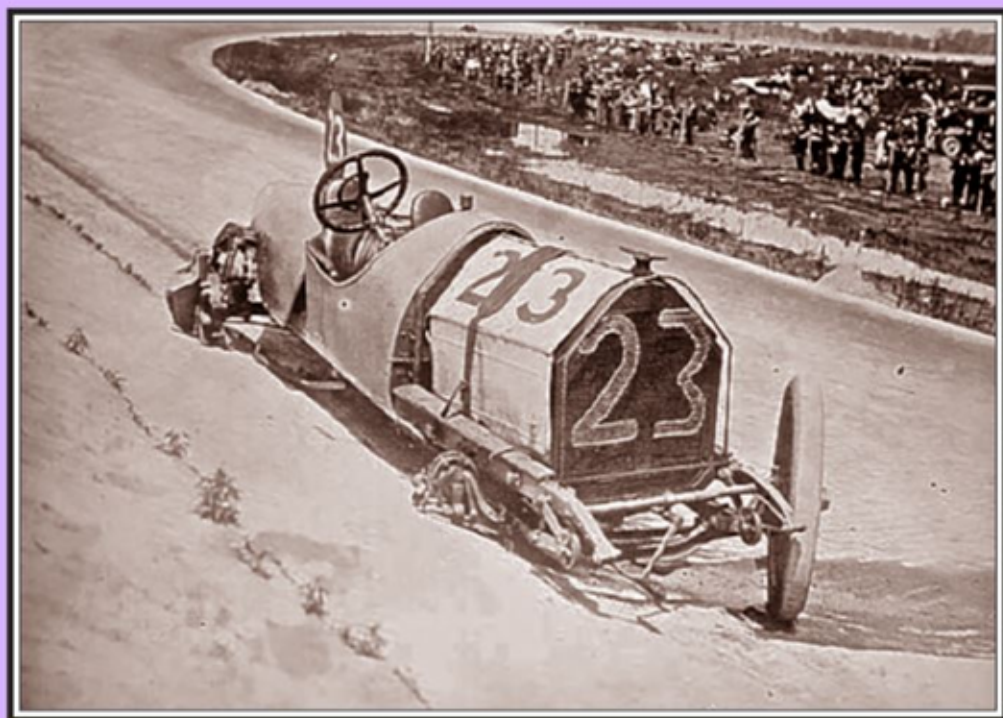
Pe lângă tehnologii noi, se testau și dimensiuni diferite

Promovarea unui magazin de anvelope cu ajutorul mașinilor de curse

Duesenburg de curse, una dintre cele mai apreciate mașini ale vremii

*Un accident pe cel mai vechi circuit special construit din Statele Unite,
Indianapolis*

De la stânga la dreapta: parlamentarii britanici Percy Harris, Noel Buxton, susținători ai plângerilor maghiarilor și Harold Nicolson și lordul Curzon, cei care încercau să îi tempereze pe primii

cădea sub autoritatea guvernului român.

Cei de la Foreign Office au fost nevoiți să penduleze între cererile diferitelor organisme religioase din Marea Britanie de salvare a libertății cultelor din Transilvania, doleanțele etnicilor maghiari, solicitările de sprijin ale guvernului de la Budapesta, atitudinea de multe ori sfidătoare a guvernului român, presiunile din Parlamentul britanic, dar și intervențiile unor persoane private, cu legături directe sau mai puțin directe cu regiunea ce aparținuse Ungariei până la finalul Primului Război Mondial. Să-i amintim doar pe Aubrey Herbert, Thomas Newton, lordul Cavendish-Bentinck, Noel Buxton sau Percy Harris. Aceștia aveau interpelări periodice la adresa guvernului și în particular a Foreign Office-lui, pe subiectul veridicității informațiilor venite din România, conform cărora libertățile minorității maghiare erau suprimate, iar bisericile protestante erau persecutate. Miles Lampson, viitorul ministru britanic la Beijing (1926-1933), afirma despre relația cu Parlamentul în problema minorităților din Transilvania că „se patina pe o gheață mai degrabă subțire”.

La nivelul diplomației britanice nu exista un punct de vedere unanim cu privire la acest subiect. Harold Ni-

colson, secretar I în cadrul Foreign Office, menționa: „dificultățile cu care aceste comunități s-au confruntat au apărut inevitabil din cauza transferului autorității administrative și nu erau în niciun fel o formă de persecuție” și încheia: „odată cu semnarea tratatelor nu mai era treaba guvernului britanic să intervină pe această chestiune”. Într-un răspuns oficial către Parlament viitorul subsecretar permanent al instituției, Alexander Cadogan, a tăiat această ultimă propoziție, considerând-o incorectă.

Pentru a vedea care era situația exactă din Transilvania, atașatul militar britanic de la București, colonelul Duncan, a plecat într-un tur al regiunii, menționând în raportul său că a fost impresionat negativ de ce a văzut, mai ales că o parte dintre cei cu care discutasă erau români, membri ai Partidului Național Român (P.N.R.).

Guvernul ungar a adresat în repetate rânduri proteste oficiale conducerii Foreign Office-ului și a Ministerului de Externe francez în legătură cu situația conaționalilor săi din România. Răspunsul comunicat Budapestei menționa că orice reclamație ce privea minoritatea maghiară din România trebuia trimisă direct la Liga Națiunilor, pentru

a putea fi tratată conform Tratatului Minorităților. Cele două Mari Puteri, garante ale tratatelor de la Paris, preferau – se pare – o hotărâre care să beneficieze de un sprijin internațional colectiv.

Pe lângă demersurile maghiare, la Foreign Office a fost primită și o scrisoare adresată lordului Curzon, conducătorul diplomației britanice, din partea lordului Thomas Newton, ce tocmai revenise dintr-un tur al Transilvaniei, și care se afla la momentul respectiv la Budapesta. Lordul Newton cerea intervenția diplomației britanice pe lângă guvernul de la București, în virtutea dispozițiilor prevăzute de Tratatul Minorităților, precizând că nu a fost în capitala României, „deci era imun la farmecele regale ce au avut un atât de mare efect în alte anturaje”. Probabil că făcea referire la influența reginei Maria asupra opiniei publice britanice, a Parlamentului și a guvernului britanic.

Răspunsul lui Curzon avea un ton împăciuitoare, menționând lipsa de experiență a oficialilor români, care putea duce la neînțelegeri și afectau minoritatea maghiară. Conducătorul Foreign Office-ului preciza că nu încerca să ia apărarea acțiunilor românești prin această remarcă, „dar trebuie să vezi și cealaltă față a situației din teren”. O

PROBLEMA MINORITĂȚILOR DIN TRANSILVANIA ÎN VIZIUNEA FOREIGN OFFICE-ULUI

Vizita regelui Ferdinand și a reginei Maria la Carei, 25 mai 1919, care a făcut parte din turul familiei regale prin mai multe orașe din Transilvania, după Unirea de la 1 Decembrie 1918

ALEXANDRU PIȚIGOI

Nici nu se terminaseră lucrările Conferinței de Pace (18 ianuarie 1919-21 iunie 1920) și la Paris se primeau deja reclamații cu privire la abuzurile autorităților române față de minoritățile din Transilvania. Singura țară care ratificase Tratatul Minorităților, menit să le protejeze, era România. La nivelul diplomației britanice se punea întrebarea dacă se putea interveni în această problemă, folosindu-se de prevederile tratatului semnat la 9 decembrie 1919? Lordul Hardinge, ambasadorul britanic la Paris, considera că rezolvarea chestiunii trebuia transferată Ligii Națiunilor și adăuga: „mă îndoiesc că se vor face alte demersuri pe lângă guvernul român deoarece Conferința nu are niciun mijloc eficient pentru a-l constrânge, iar experiențele trecute ne-au arătat că guvernul român nu are obiceiul de a lua în seamă observațiile făcute de cei prezenți la Conferință“.

Situația juridică a Tratatului Minorităților a fost clarificată la Geneva, la 30 august 1921, când a fost semnată o Rezoluție a Ligii Națiunilor prin care se făcea mențiunea că, în virtutea documentului semnat la Paris, stipulațiile care aparțin „din punct de vedere rasial, religios și lingvistic minorităților

erau plasate sub garanția Ligii Națiunilor“, iar „România era de acord că oricare membru al Consiliului Ligii Națiunilor avea dreptul de a atrage atenția Consiliului în legătură cu orice încălcare sau pericol de încălcare a obligațiilor [stipulate în tratat]“.

Marea Britanie era preocupată de problema minorită-

ților religioase din Transilvania, cu precădere de chestiunea Bisericii Protestante din regiune. În timpul dezbaterilor Conferinței de Pace, liderii Bisericii Anglicane au intervenit pe lângă conducerea Foreign Office-ului și au reiterat ideea unui presupus pericol ce plana asupra Bisericii Reformate din Transilvania, dacă

Geneva, în legătură cu această chestiune.

James Eric Drummond, secretarul general al Ligii Națiunilor, îl asigura pe Miles Lampson că organismul pe care îl conducea nu avea în niciun fel dorința de a lăsa deoparte problema minorităților din Transilvania și a luat în considerare toate documentele prezentate de diversele instituții maghiare. În schimb, erau întârzieri mari cu răspunsurile reprezentantului român la Geneva pe această chestiune. Filip Lahovary cerea întotdeauna un răgaz pentru a-și elabora răspunsul și a primi datele necesare din teren, iar dezbaterile se prelungeau până la redactarea răspunsului românesc.

Diplomația britanică a sprijinit neoficial poziția guvernului maghiar în disputa cu autoritățile românești în problema optanților. Guvernul maghiar a cerut sprijinul Londrei, prin intermediul Legației maghiare de la Londra. Foreign Office-ul, prin Miles Lampson, a refuzat să adopte o poziție oficială în fața Ligii Națiunilor, dar a sfătuit partea maghiară să aducă urgent problema exproprierilor în fața Consiliului Ligii Națiunilor, pentru a suspenda procesul de distribuire a pământului deja expropriat. Lampson a oferit un sprijin neoficial poziției maghiare, prin două acțiuni. A trimis, în mod confidențial, către secretarul general al Ligii Națiunilor, Eric Drummond, rapoartele lui Charles Goodwin, consulul britanic din Cluj, referitoare la problema exproprierilor din Transilvania

și tratamentul minorităților. În al doilea rând, a sugerat guvernului maghiar, prin intermediul lui John Balfour, cum să își construiască cazul la Liga Națiunilor. Eric Drummond i-a sugerat lui Miles Lampson să ia legătura discret cu conducătorii diplomației maghiare și să ofere indicii pentru redactarea petiției ce urma să fie depusă la Geneva. Secretarul general al forului de la Geneva îi sfătuia pe maghiari prin canalul de dialog britanic să își fundamenteze

doleanțele maghiare erau susținute doar de tăieturi din articole de presă ori declarații preluate din ziare. Cât privește răspunsul românesc, acesta era „o replică bine scrisă la ceva ce nu era mai mult decât un simplu șir de acuzații izolate [...] În același timp trebuia să fie reamintit că la momentul respectiv, românii erau într-o poziție avantajoasă deoarece, fiind în defensivă, sunt capabili să trateze întreaga chestiune în ansamblu dintr-un punct de vedere detașat, prin urmare dintr-un unghi mai convingător”.

Consiliul Ligii Națiunilor a decis expedierea unei comisii în Transilvania, condusă de diplomatul norvegian Erik Colban, pentru evaluarea situației minorităților din provincie. Din delegație au mai făcut parte Marcel Hoden și profesorul P. de Azcarete. Colban a rămas cu impresii pozitive în privința condiției minorităților din România. Millington-Dra-

ke, secretar 1 al Legației britanice de la București, menționa că rezultatul anchetei a fost influențat de durată scurtă a timpului petrecut de Colban și colegii lui în România și de faptul că li s-a permis să se întâlnească doar cu anumite persoane.

Raportul comisiei conduse de Colban venea după cartea scrisă de Robert Birkhill, corespondentul ziarului *Times* pentru Transilvania, *The seeds of war* (Semințele războiului). El nu acorda o importanță deosebită doleanțelor minorităților. Raportul lui Colban și cartea lui Birkhill au limitat capacitatea de acțiune a diplomației britanice în

Fotografie apărută într-o broșură de propagandă ungară ajunsă la Foreign Office, înfățișând jandarmi români exercitându-și într-un mod brutal autoritatea asupra etnicilor maghiari.

Se preciza că poza a fost realizată de un ofițer al Antantei

petiția în baza articolului 11, paragraful 2, din Pactul Ligii Națiunilor și să nu mai facă apel la prevederile din Tratatul Minorităților.

Diplomația maghiară a urmat sfaturile primite de la Londra și a adus problema în fața Consiliului Ligii Națiunilor. Rezultatul acestei bătălii juridico-diplomatice de la Liga Națiunilor a fost rezumat de un memorandum al Departamentului Central-European din cadrul Foreign Office-ului. Autorii conchideau: „chiar dacă multe dintre plângerile depuse de maghiari erau indubitabil justificate, românii și-au creat un caz mai puternic pe hârtie [...] Multe dintre

intervenție a ministrului britanic din capitala României pe lângă guvernul român era văzută ca inutilă din cauza „puținei influențe pe care o avem la București”.

Demersul lordului Newton a stârnit iritare la București. Take Ionescu îl caracteriza pe Thomas Newton, pe care îl cunoștea personal, ca fiind „unul dintre călătorii iresponsabili care și-au vizitat prietenii maghiari, care în mod natural i-au ospătat cum se cuvine cu povești despre suferințe și persecuții, exagerate din plin de sentimente naționale sau mai degrabă de dușmănie [...] Ulterior se întorc acasă și adoptă cauza populației asuprite, ce au fost făcuți să creadă că sunt maghiarii din Transilvania. Acești călători nu au avut o posibilitate similară de a investiga maltrătarile maghiarilor la adresa românilor, în trecutul apropiat”.

În aceeași perioadă au fost depuse la Geneva numeroase texte și memorandumuri din partea reprezentanților minorității maghiare și nu numai, care reclamau abuzurile autorităților române din Transilvania. Reprezentantul permanent al României la Geneva, Filip Lahovary, a transmis la rândul lui un amplu memoran-

dum intitulat: „Minoritatea maghiară din Transilvania”.

Cel mai important document primit la Londra pe această chestiune a fost un memorandum elaborat de John Balfour, secretarul I al Legației britanice de la Budapesta. Documentul a stârnit puternice discuții în interiorul diplomației britanice. În primul rând se deschidea vechea dilemă: era nevoie de o implicare directă a guvernului britanic în chestiunea minorităților sau cea care trebuia să se ocupe era Liga Națiunilor? După cum am văzut, în primă fază punctul de vedere al lui Harold Nicolson a avut întâietate. Documentul elaborat de Balfour părea că schimbă această hotărâre. Charles Hartopp, secretar III, nota: „ideea că Liga are drepturi și îndatoriri separate, diferite de drepturile și îndatoririle guvernelor care o compun, era echivalentă cu tratarea Ligii ca un organism ce putea avea idei proprii, cu o linie independentă a politicii sale, iar o

Regina Maria depunând flori la Tebea, la mormântul lui Avram Iancu, mai 1919

astfel de teorie va distruge Liga și va provoca greutatea statelor membre”. Potrivit lui orice obligație la care era supusă Liga, în privința prevederilor ce se găseau în tratatele minorităților, se aplica și guvernului britanic”. Alexander Cadogan, considerând textul elaborat de Balfour foarte util, l-a expediat miniștrilor britanici de la Paris, București și delegației britanice de la Liga Națiunilor, pentru analiză.

În ciuda opiniei lui Charles Hartopp, guvernul englez, condus de David Lloyd George, ulterior de Andrew Bonar Law, nu a dorit să intervină pe lângă guvernul român. Singura decizie luată era sondarea situației de la

Take Ionescu (stânga), cel care prin intermediul lui Alexander Cadogan (dreapta), încerca să transmită poziția României în chestiunea minorităților din Transilvania lui Eric Drummond (în mijloc), secretarul general al Ligii Națiunilor

SERGHEI NICOLAU SE CONFESEAZĂ

Relatarea lui Serghei Nicolau a fost consemnată de Alexandru Șiperco (1920-1998), fost ilegalist, scriitor, vicepreședinte al Comitetului pentru Cultură Fizică și Sport de pe lângă Consiliul de Miniștri (1949-1957), președinte (1953-1959) și vicepreședinte (1970-1998) al Comitetului Olimpic Român, redactor-șef al Editurii Politice (1958-1970), membru (1955-1998) și vicepreședinte (1982-1986) al Comitetului Internațional Olimpic.

Cuvintele marcate cu caractere italice reprezintă fie lămuriri suplimentare aduse de Serghei Nicolau, pe care Alexandru Șiperco le-a inserat în text în timpul discuției, fie sublinieri care îi aparțin lui Alexandru Șiperco, introduse ulterior în text. Comentariile care îi aparțin lui Alexandru Șiperco au fost marcate cu caractere îngroșate. Cuvintele eliminate de Alexandru Șiperco au fost păstrate între paranteze drepte, cu mențiunea cuvânt/text tăiat.

Cuvintele culese cu drept și puse între paranteze drepte au fost adăugate pentru o mai bună înțelegere a textului.

ANDREI ȘIPERCO

Serghei Nikonov [Nicolau]
– 23.XI.1977

Întâlnire întâmplătoare
la Policlinică.

În 1944, el a sosit la București ieșind de la [închisoarea] Caransebeș, cam pe la 26 august. În Caransebeș el a răspuns, printre altele, și de aparatul de radio-recepție care a fost făcut la Doftana și, de acolo, după cutremur, expediat, ascuns, la Caransebeș. [Ei au avut pe un director, Irimescu, care a fost – text tăiat]. Răspundea de radio Bodnăraș și, când a plecat, l-a preluat Nikonov.

[Gheorghe] Gheorghiu[-Dej] domina închisoarea, pe

toți, era foarte inteligent, abil, un foarte bun politician. Se înconjura cu oameni devotați sută la sută. Cum simțea că cineva nu e în regulă, îl izola. Dar era sensibil și la flatări, din păcate, de care lucru se foloseau și Mișa Postanski [Vasile Posteucă], și [alții – cuvânt tăiat] *Vania Didenko* [Ion Vidrașcu]. Cu mine Gheorghiu avea relații bune, dar nu [era] foarte apropiat sufletește. Avea încredere în mine, dar atunci când îmi mergea capul, nu totdeauna, nu mă sfiam să-mi exprim dezacordul.

Bodnăraș venise cu ifose la închisoare. Era un om cu mentalitate mic-burgheză,

care nu s-a putut extirpa din el cu toate discuțiile cu tovarășii. Îi plăcea să se afirme peste tot, să pună în față „eul” lui. A afirmat la sosire că e membru de partid și a fost scos la lumină și frecat tare de Gheorghiu. A căzut sub influența lui Gheorghiu, care se folosea de el în relațiile cu administrația închisorii. El impunea administrației, gardienilor, prin prestația sa, prin autoritatea sa de fost ofițer. Era respectat. L-a prelucrat pe *directorul* Irimescu, a folosit-o pe nevasta acestuia, până [când] Irimescu a devenit omul nostru. În locul lui a venit director la Caransebeș Dumitrescu, care

Diplomatul norvegian
Erik Colban

această chestiune, pentru că opinia publică de la Londra, atât de importantă în Anglia, începea să își formeze o viziune diferită, în contradicție cu rapoartele primite la Foreign Office.

La începutul anului 1924 ministrul britanic la București, Herbert Dering, a remarcat un articol din *Bukarester Tagespost*, publicație în limba germană, care făcea referire la un proces desfășurat la Cernăuți. Un avocat de origine ucraineană, Basil Duczak, dăduse în judecată statul român pentru că i-a fost cenzurat un calendar pentru anul 1924, editat în limba ucraineană. În timpul procesului, judecătorul Bilinski – etnic german – i-a comunicat că pledoaria lui Duczak putea fi expusă doar în limba română. Magistratul făcea apel la o hotărâre a Senatului român care menționa că în Bucovina limba de dezbateri în sala de judecată era română. Diplomatul britanic considera că guvernul român încerca suprimarea folosirii limbilor minorităților atât în Transilvania, cât și în Bucovina.

Herbert Dering informa că în ciuda tuturor eforturilor

depuse nu a reușit să obțină nici textul circularei emise de Ministerul Justiției, nici textul deciziei judecătorului din Cernăuți. Diplomatul britanic presupunea că, din cauza intervenției guvernului, hotărârea nu era înregistrată în arhivă. Cu toate acestea, britanicii au plasat un agent la Cernăuți, care se ocupa doar cu obținerea acestui document. La 12 mai 1924, cinci luni mai târziu, era expediată de la București copia legalizată a deciziei tribunalului din Cernăuți ce statua folosirea doar a limbii române în sala de judecată. Documentul a fost trimis confidențial lui

Dacă românii ar lăsa lucrurile să meargă de la sine, este fără îndoială că minoritățile or să învețe limba română în scurt timp, pe lângă limba lor nativă, pentru că își vor da seama de avantajele

Eric Drummond și lui Erik Colban, pentru a-l folosi drept argument în viitoarele negocieri cu reprezentanții guvernului român. Chiar și după primirea textului deciziei tribunalului din Cernăuți, Colban credea că „plângerile maghiare au fost fără îndoială exagerate, poate scuzabil, dar sentimentele minorităților din noile provincii erau la momentul respectiv mai puțin amare decât în trecut”.

Problema folosirii limbii române în instituțiile care depindeau direct de administrația centrală se extindea și la nivelul angajaților căilor ferate și poștei, care în opinia lui Charles Goodwin au primit „ordine stricte pentru a se adresa publicului doar în limba statului

și să nu folosească vreodată limba maghiară, cu excepția situației în care aplicantul nu cunoștea limba română”. Lampson și Nicolson comunicau permanent cu Drummond și îi transmiteau confidențial dovezile care arătau că România își încălca obligațiile asumate față de minorități la Paris.

În luna mai a anului 1924, Erik Colban a făcut o nouă vizită în România pentru a investiga situația minorităților. Pe baza impresiilor din teritoriu a redactat raportul intitulat „Relatare asupra călătoriei în România (mai 1924) (Chestiuni minoritare, în special probleme școlare)”. După parcurgerea textului, C. Howard-Smith, unul dintre secretarii responsabili cu rapoartele venite din România, menționa: „apelând la un exemplu cunoscut, limbile celtice din Marea Britanie, observăm că acestea dispar foarte greu. Dacă românii ar lăsa lucrurile să meargă de la sine, este fără îndoială că minoritățile or să învețe limba română în scurt timp, pe lângă limba lor nativă, pentru că își vor da seama de avantajele. Prin urmare, românii greșesc atunci când se străduie să îi forțeze pe minoritari să învețe în limba română, dar la fel greșesc și minoritățile când fac afirmații [...] precum aceea că într-un județ anume copiii trebuie să meargă 12 km până la școală, adevărul fiind că aceasta este cea mai apropiată școală în limba germană [subliniat în original]. Școlile românești sunt, fără îndoială, suficiente de apropiate, dar ei refuză să meargă la ele”. Harold Nicolson, un critic fervent al politicii guvernului liberal român, nota, la rândul său: „era clar că românii nu erau atât de nerezonabili și drastici, cum i-au caracterizat minoritățile”. ■

nici mai târziu. La început a avut o muncă administrativă la Aleea Alexandru [sediul P.C.R.], apoi a lucrat pe o linie care nu era a lui Bodnăraș.

Pe Nikonov au început să-l mănânce „cadrele locale” ale serviciilor speciale sovietice, cei din Basarabia care purtau răspunderea pentru asasinarea fratelui său mai mare, care a fost omorât în Basarabia în cadrul „reprimării”, nevinovat, cu foarte puțin timp înainte de începerea războiului. Le era teamă că Nikonov va cere socoteală, va porni acțiunea împotriva lor din noua sa poziție [de] după 23 august, și atunci pe de o parte încercau să-l îndulcească, spunându-i că proizoșla neprostitelnaia osibka [în rusă în original; s-a petrecut o greșeală de neiertat], iar pe de altă parte îi pregăteau dosarul cu semne de întrebare: Ce a făcut în Belgia; cum de s-a întors de acolo în România fiind nesupus la încorporare, l-au făcut element dubios, suspect, și au reușit să obțină indicația ca el să fie scos ca element suspect. M-am ciocnit tare de tot cu ei lepre ordinare, șacali, govniku [în rusă în original; rahați]. Toți s-au dezis de mine. N-am putut vorbi cu nimeni, nici cu Ana, nici cu Teohari, deși era o foame cumplită de cadre și toți se băteau pentru cadre. Doar Dej, care mă cunoaște bine de atâția ani, și-a luat răspunderea să mă ia la Ministerul Comuni-

Gheorghe Gheorghiu-Dej pe Aeroportul Băneasa, la înapoierea dintr-o vizită la Moscova; al doilea din stânga, Ion Vidrașcu (Fototeca online a comunismului românesc, cota: 184/1952)

cațiilor, unde am lucrat ca șeful Direcției de cadre. Nu cunosc din acea perioadă nimic deosebit, fiindcă nu lucram prea aproape de el.

La sfârșitul anului 1946, Nikonov este inclus într-o delegație a Ministerului Comunicațiilor care pleca la Moscova pentru tratative de specialitate, condusă de Maurer. La Moscova simte că este urmărit. Se întâlnește cu totul întâmplător cu omul care-i fusese legătură superioară în activitatea pe care o duse în Belgia pentru sovietici, pe linia razlojenia [în rusă în original; descompunerii] emigrației „albe”. Se întâlnește în Belgia de câteva ori cu el și l-a reîntâlnit acum. Nikonov îi spune că ar fi cazul să folosească banii poporului în alt scop, să fileze dușmanii, nu pe el, și îi povestește ce i s-a întâmplat în țară. În decembrie e chemat la Bodnăraș, care-i

spune că totul cu el s-a limpezit, că cei ce l-au defăimat sunt rechemăți și că va trece să lucreze în fruntea S.S.I. A intrat la S.S.I. în ianuarie 1947 și a găsit o descompunere totală. Activitatea S.S.I. a fost sub anchetă: matrapazlăcuri, bătaii între ei (la propriu), pe scurt, porcării. Stupineanu scos, bănuț de porcării, dar Bodnăraș îl ia la el și-l ține un fel de secretar consilier, până e definitiv demascat și arestat.

Adjunții lui Nikonov erau Țigoiu, la o secție, Filipescu (tânăr) la alta, și un al treilea, [Florin Becescu-Georgescu] care era bandit, spion englez, pe care aceștia l-au infiltrat în conducerea S.S.I. și prin care știau totul. Pe acesta l-a dibuit și l-a lichidat (vezi Pârvulescu care spune că a fost lichidat de Stupineanu ca să nu fie demascat de el – mașină pe Valea Prahovei, o altă mașină care-l mitraliază). Calica era un fel de disper șef, după ce a venit din Bulgaria. În locul acestuia al treilea, a venit Petea Petrescu cu grupa lui de cinci oameni (Parcă nu i-a acceptat pe toți). Știe că Petea s-a ocupat și de anchetarea lui Pătrășcanu.

Vania Didenko n-a lucrat niciodată cu S.S.I. El avea o grupă separată, un sector separat, cu pașapoarte false, cu diverse lucruri miste-rioase... (A treia rețea?). ■

a pornit ca un zbir, ca un al doilea „Balaurul“ [Eugen Săvinescu, director al închisorii Doftana], dar s-a potolit. [Victor] Precup [deținut și el; *Magazin istoric*, nr. 12/1992], care era colonel, vorbea cu Emil cu mare deferență.

In ce privește 4 aprilie [data îndepărtării lui Ștefan Foriș din fruntea partidului comunist] și 23 august [1944], Nikonov n-are elemente noi de judecată. 4 aprilie [îl] explică prin autoritatea lui Gheorghiu și prin faptul că toți știau că Foriș este trădător, lucru confirmat de cei ce „cădeau“ [cei prinși de Siguranță] și veneau la închisoare. 23 august – consideră că, totuși, i-a interesat pe sovietici, fiindcă le-a ușurat trecerea peste Carpați și au câștigat timp. Sovieticii, ei înșiși erau epuizați. *Fiecare zi conta*. Pentru ei prelungirea luptelor în România era o perspectivă groaznică. Ceea ce s-a făcut în câteva zile i-ar fi costat luni de zile de luptă. Pe de altă parte, ei nu erau interesați în ocupația țării. Orice ocupație însemna efort. Însemna luptă cu armata română, cu rezistența, cu poporul, cerea trupe masive de ocupație. Așa n-au trebuit să

Fotografie realizată la înmormântarea victimelor de la Doftana ale cutremurului din 10 noiembrie 1940. În centrul imaginii: Emil Bodnăraș și Gheorghe Gheorghiu-Dej (Fototeca online a comunismului românesc, cota: 4/1940)

scoată oamenii de pe front și au avut și o armată română care acționa împotriva nemților. (Poate asta e și motivul că nu au dat drumul la 150.000 de prizonieri de la Iași – Chișinău. Cine știe la ce complicații ar fi dat naștere aceștia, spre deosebire de recruții încorporați; *Magazin istoric*, nr. 5/1996).

E adevărat că Ana [Pauker] tipa apoi că ar fi trebuit să se procedeze ca în Bulgaria, de ocupat și apoi de lichidat rezistența burgheză. Era și ea dură și cu „eu“ pus în față, dar părerea ei nu era împărtășită, se vede, de alții. [Dovadă că – text tăiat]

Nikonov sosește [la București], și peste câteva zile e încadrat la Bodnăraș, urmând să se ocupe cu agentura. Știe de existența grupului care lucra separat în celălalt sediu, cu Mirel [Costea], Zelea [Ion

(Isidor) Stroescu (Selingher)], Vania Didenko etc., dar susține că ei nu depindeau de Bodnăraș, ci mai sigur de Teohari [Georgescu]. Au lucrat ca niște cizmari, foarte prost, și au încurcat multe lucruri.

Oamenii sovieticilor din serviciile lor speciale au stat de vorbă cu toți foștii oameni ai

lor care au stat aici. C.C. a făcut o listă cu ei și a cerut să li se permită să lucreze în cadrul partidului comunist român. Sovieticii au aprobat, poate cu puține excepții. Din ce cunoaște el, cei de pe listă au [început să lucreze text tăiat] primit aprobarea. Un grup de cinci persoane, în frunte cu Petea Gonciaruc (Petrescu), au rămas să lucreze direct cu sovieticii, pe baza indicațiilor acestora, a materialelor furnizate de sovietici, creându-și o agentură proprie, fără vreo legătură cu S.S.I. Ei n-au fost vărsați S.S.I.-ului decât la mijlocul anului 1947, când sovieticii fie au considerat că se pot dispensa de ei, fie au vrut să „reorganizeze“ S.S.I.-ul.

Pantiușa [Gheorghe Pintilie (Pantelei Bodnarenko)] nu a fost niciodată în subordinea lui Bodnăraș, nici în 1944,

Serghei Nicolau (1905-1999), etnic rus, a acționat în perioada interbelică într-o rețea NKVD din România. În martie 1945 a fost numit director al Serviciului Special de Informații. În 1947 a revenit în fruntea S.S.I. Din 1951 până în 1954 a fost primul șef al Direcției de Informații Externe a Securității. Din acel an și până în 1960 a condus Direcția de Informații a Armatei.

Alexandru Antonescu

amenajare ce se proiectase lângă Mănăstirea Tismana.

Cum „un detașament puternic de armată, pus sub comanda unui general” nu a funcționat niciodată la Tismana, B.N.R. a hotărât punerea la adăpost a stocului său de aur în grotă de lângă mănăstire. La 9 septembrie 1944, reprezentanți ai B.N.R. și ai Ministerului de Finanțe, aflați la Tismana, semnav procesul-verbal în care se consemna că „Depozitarea a fost hotărâtă inițial de B.N.R. și comunicată prin organele sale a se face în fundul peșterii de lângă mănăstire.” Cercetarea atentă a procesului-verbal ne poate aduce răspunsuri la multe alte întrebări.

Care erau etapele operațiunii? „Amenajarea grotei, durată circa șase zile. Aducerea aurului în grotă utilizând 100 de oameni, durată circa cinci zile. Astuparea intrării prin executarea zidului din față cuprinzând circa 100 metri cubi, durată circa șapte zile.”

Existau riscuri? „Executarea lucrărilor, în special faza a doua (aducerea depozitului), este o operație foarte riscantă [...], depozitul este nepractic, nu prezintă siguranța dorită.”

Se justifica asumarea acestor riscuri? „Totuși este justificat, față de actualul depozit, prin aceea că se obține o întârziere de câteva zile într-o eventuală ridicare a depozitului și siguranță contra atacului aerian.”

De cine se temeau semnatarii documentului când menționau riscul unei „eventuale ridicări a depozitului”? La această întrebare funcționarii băncii nu puteau să răspundă. Vremurile erau prea tulburi. Dar răspunsul nerostit este bine cunoscut astăzi: de Armata Roșie „prietenă” și de comuniști, care, în lupta lor pentru acaparea totală a puterii politice în România, aveau nevoie și de mulți bani.

Dintr-un alt proces-verbal, încheiat la 16 septembrie, aflăm că mutarea aurului în grotă s-a făcut în zilele de 14, 15 și 16 septembrie, din inițiativa celor aflați la fața locului: „Noi Virgil Netta, cenzor B.N.R., delegatul Onorabilului Consiliu de Administrație; inginer inspector

general Brukner Victor și arhitect Alexandru Antonescu – organe tehnice B.N.R.; casier central Romulus Roman și controlor Dumitru Bănică delegații casieriei centrale; Alexandru Jemăneanu, Dumitru Stoenescu, Ilie Popescu, Traian Tigoi și Vasile Zamfira – membrii echipei B.N.R. Tismana; Marin Florescu și Grigore Gheorghiu – funcționari B.N.R., dispersați la Târgu Jiu, constatând că s-au terminat lucrările fazei I menționate în procesul-verbal din 9 septembrie 1944 [...] neprimind încă până la 14 septembrie alte dispoziții de la Centrala B.N.R. și văzând că condițiunile sunt prielnice, am procedat la executarea lucrărilor din faza a II-a, transportând depozitul în grotă, în zilele de 14, 15 și 16 septembrie 1944. După terminarea verificării și stabilirea exactității valorilor s-a trecut imediat la lucrările din faza a treia (astuparea intrării prin betonare).”

Până la începutul anului 1947, când tezaurul avea să revină la București, s-a mai păstrat în grotă în ianuarie 1945. Atunci, Mircea Simian, subcasier central, și Dumitru Bănică, controlor în Serviciul casieriei, au ridicat din peșteră 210 casete cu lingouri tip internațional, conținând 10.219,7 kg aur. Din aurul adus la București, 5.322,9 kg au fost predate Monetăriei Naționale, pentru baterea medaliei „Ardealul Nostru”, și 4.896,7 kg au rămas în Centrală. În raportul întocmit la 16 februarie 1945 se mai consemna: „Condițiunile depozitării

Intrarea în grotă de lângă Mănăstirea Tismana

Am văzut în episodul anterior cum s-a luat în 1944 decizia evacuării aurului B.N.R. și a celui polonez lăsat în păstrare la Banca Națională în anul 1939. Să urmărim în continuare legendele țesute în jurul tezaurului adăpos-

tit la Tismana vreme de aproape trei ani și realitatea descrisă în documente. O facem apelând la un alt fragment din volumul *Odiscea aurului B.N.R. Tismana 1944-1947*, pe care Banca Națională îl publică la Editura Oscar Print, în pregătirea deschiderii Muzeului tezaurului B.N.R. de la Tismana.

Imagine de ansamblu a Mănăstirii Tismana și muntele în care se află peștera

Operațiunea „NEPTUN”

MIHAELA TONE, CRISTIAN PĂUNESCU

Tezaurul a rămas în pivnița Mănăstirii Tismana mai puțin de două luni. Un accident a grăbit decizia de a-l muta într-un loc din imediata apropiere, care oferea o protecție sporită, mai ales după 23 august 1944 și în condițiile prezenței armatei sovietice în țară.

In timp ce se efectua o lucrare la o încăpere aflată deasupra pivniței unde fusese depozitat tezaurul, s-a produs o spărtură în plafon. Devenise evident faptul că adăpostul oferit de acea pivniță nu era suficient de sigur.

Documentele cunoscute până acum nu ne permit să stabilim cu exactitate modul cum s-a luat decizia de a se muta tezaurul din pivnița mănăstirii. În încheierea ședinței din 5 septembrie 1944 a Consiliului de Administrație, la punctul

17, scrie: „Consiliul ia act de dispoziția Guvernului ca, pentru paza și siguranța tezaurului de la Tismana, să se formeze un detașament puternic de armată, pus sub comanda unui general, și aprobă să se înceteze orice lucrare de

Grănicerilor. Imediat după instalare, căpitanului Căpătână „fiind în inspecție și întrebând un ostaș ce păzește, i-a răspuns răspicat *aurul*, convingându-se cât de puțin au fost instruiți ostașii în privința consemnului particular“. După acest incident, ostașii au fost instruiți să răspundă conform consemnului: „paza este pentru documentele de la Arhivele Statului“. Tot în cadrul măsurilor luate pentru păstrarea secretului în legătură cu misiunea detașamentului de pază de la Tismana, denumirea acestuia, „Neptun“, a fost schimbată, mai întâi, în aceea de „Cursul pentru formarea schiorilor de munte“, apoi în „Compania Gardă Financiară“.

Medalia „Ardealul Nostru“, avers

Detașamentul de pază s-a confruntat cu numeroase probleme de logistică, generate în parte și de dificultățile prin care trecea țara, în condițiile războiului și ale obligațiilor impuse României prin Convenția de armistițiu. Încet-încet, armata a lăsat aproape exclusiv în seama B.N.R. întreținerea unității de pază de la Tismana. Efectivele au fost constant reduse, până în stadiul în care se punea în pericol asigurarea pazei tezaurului.

Dar să urmărim eforturile B.N.R., în cei trei ani, 1944-1947, în care s-a străduit să rezolve problemele detașamentului de militari, rezumând solicitările ofițerilor,

dar mai ales rapoartele întocmite de Demeter Georgescu, delegat al B.N.R. la Tismana, în perioada ianuarie 1945-ianuarie 1947: depozitele armatei erau golate de alimente pentru nevoile armatei sovietice; depozitul de alimente creat de B.N.R. la Târgu Jiu fusese desființat; din iarna anului 1946, ostașii începuseră să dezerteze din cauza lipsei de alimente; caii, proprietatea B.N.R., folosiți pentru aprovizionarea militarilor, erau „într-un hal de slăbiciune prea mare, din cauza lipsei de

furaje și grăunțe [...] hrănindu-se numai cu frunze uscate, din care cauză au devenit improprii, iar în curând vor cădea“; cota lunară de săpun distribuită de armată era de 150 g pentru fiecare ostaș, absolut insuficientă și „mai mult teoretică“.

Se solicita predarea cotei suplimentare de săpun, aprobată de conducerea B.N.R., care era de 200 kg pe lună. Dar pe măsură ce săpunul a devenit tot mai greu de găsit, cota de la B.N.R. s-a redus substanțial. Oricum, spre finalul perioadei era singura cantitate de săpun pe care o mai primeau militarii.

Solicitățile au curs neîncetat: bidinele și var pentru igienizarea încăperilor; un „post de radio necesar pentru educația soldaților“; medicamente; potcoave, caiele și fân pentru cai; înființarea unei „școli a analfabeților“, pentru alfabetizarea soldaților; construirea unui cuptor de cărămidă, pentru depara-

zitatea militarilor. Dar, cea mai șocantă solicitare, transmisă de Demeter Georgescu guvernatorului Tiberiu Moșoiu, în toamna anului 1946, suna așa: „Compania solicită procurarea de către bancă a 100 perechi bocancitrupe necesare posturilor de pază. După cum s-a convins însuși domnul administrator Victor Slăvescu cu ocaziunea vizitei făcută sectorului în vara aceasta, unitatea nu dispune de încălțări (bocanci), din care cauză, în dese rânduri, se trimit oameni în posturi desculți. Toate rapoartele făcute de companie organelor superioare nu au putut fi satisfăcute favorabil din cauza nevoilor prea mari, cărora nu le pot face față. În asemenea condițiuni, serviciul de pază, toamna și iarna, nu va putea fi asigurat în condițiuni bune, sănătatea ostașilor este direct amenințată, moralul scăzut, iar starea lor de spirit lasă de dorit. Este absolut necesar ca cel puțin pentru ostașii ce formează garda din posturi și rezerva din Corpul de gardă, prima celulă ce ar trebui să acționeze într-un eventual caz de alarmă, să dispună de încălțăminte bună. De aceea propun, rugându-vă să binevoiți a aproba, ca din depozitele Băncii să se afecteze, pentru acești ostași, un număr de 40 (patruzeci) perechi bocanci tip militar nr. 40-42.“

Așadar, ostașii erau fără pâine, săpun și bocanci, dar cu propaganda la zi. În 1946, la Tismana a fost repartizat „un subofițer cu educația și propaganda“.

(Va urma)

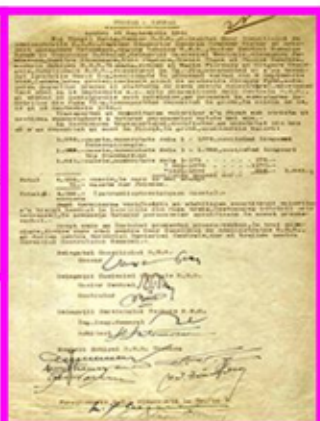
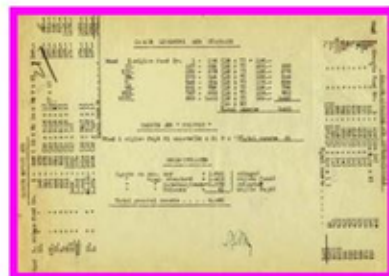
la Tismana sunt cu totul nepotrivite. Tezaurul a fost complet inundat. Casele au fost aduse la București pline cu apă. În aceste condiții se pune întrebarea dacă nu este preferabil să se readucă la Sinaia sau București.”

Au circulat diferite legende despre încercările făcute pentru a pune mâna pe tezaurul evacuat la Tismana, despre atacuri date asupra mănăstirii. În memoriile sale, și generalul Titus Gârbea vorbește despre asemenea acțiuni. El povestește că, imediat după 23 august 1944, a fost chemat de subșeful Marelui Stat Major, generalul Socrat Mardare, care îl anunța că va primi o misiune secretă din partea prim-ministrului, generalul Constantin Sănătescu. Convocat la acesta, i se spune că valorile țării au fost dispersate în diferite părți din Oltenia. I se cere să asigure paza lor. „L-am mai întrebat contra cui să asigur paza, la care îmi răspunde: «Contra tuturor: tâlhari, germani în retragere, partizani...». Eu replic că noi am avut o «cloșcă de aur» care ne-a fost luată de proaspeții noștri aliați; paza aceasta va fi și contra lor? La care primul ministru îmi răspunde scurt: «Contra tuturor!».” Titus Gârbea descrie apoi măsurile pe care le-a luat pentru reinstaurarea ordinii. „Comuniștii din oraș, care se deosebeau mai ales prin cravata foarte roșie, servieta sub braț și îngâmfarea arogantă, mi-au cerut să le încredințez paza de la Tismana a avuțiilor țării. Au format chiar grupe agresive care au încercat forțarea la intrare, pretextând că sunt turiști ce voiau să viziteze frumoasa mănăstire «pravoslavnică». Comandantul grănicer și-a luat măsurile și când «turiș-

tii» sau ȣigani, foști robi ai mănăstirii, s-au apropiat în ceată mare, la prima somare și la prima salvă au fugit ca iepuri”.

Si documentele din arhiva B.N.R. consemnează momente critice, când de mănăstire se apropiau grupuri de vizitatori sau ofițeri sovietici, deși era închisă pentru vizitatori, sub pretextul lucrărilor de reparații. Astfel, la 14 februarie 1945, s-au prezentat la mănăstire un maior și un locotenent. Ei au declarat că sunt reprezentanții Comisiei de armistițiu, dorind a se informa, potrivit clauzelor de armistițiu, de efectivele detașamentului. De asemenea, în luna august a avut loc o conferință administrativă, în comuna Tismana, prezidată de Grigore Geamănu, secretar general al Ministerului de Interne. Prefectul județului Gorj a oferit un dejun, la care au participat și ofițeri sovietici, printre care generalul de divizie Nikolai Mihailovici Dreier. Manifestându-și dorința să viziteze mănăstirea, generalul, observând patrula militară, a întrebat ce rost au. I s-a răspuns că păzesc lemnele ce se taie în pădure pentru armată.

Un alt moment critic a fost provocat de prefectul județului Gorj. Acesta i-a cerut comandantului detașamentului de pază să desființeze un post

Proces-verbal care atestă mutarea tezaurului și schiță cu dispunerea casetelor în grotă

de pază de pe șosea, aflat la piciorul pantei ce urcă la Mănăstirea Tismana. Astfel, spațiul de siguranță s-a redus la 200-300 m. Care era misterul intervenției prefectului? Pe drumul pe care fusese amplasat punctul de control – și unde controlul se exercita, se pare, cu foarte mare strictețe – treceau cei care munciau pentru Societatea forestieră „Cloșani”, din satul cu același nume. Respectivii muncitori erau cunoscuți de soldații din post și aveau și bilete de liberă trecere în regulă. Probabil însă că cineva cu trecere la prefect i s-a plâns acestuia, iar prefectul a pus mâna pe telefon și a poruncit modificarea dispozitivului de siguranță. Marele Stat Major a reacționat prin generalul Ilie Crețulescu, care i-a transmis colonelului Nicolae Ivănescu, comandantul zonei Târgu Jiu, ordinul de a reface dispozitivul de apărare a mănăstirii. Astfel, a fost reinstalat postul de control pe vechiul amplasament, iar detașamentul de pază de la Tismana a fost pus sub comanda căpitanului Victor Căpățână, din Corpul

activitatea desfășurată în slujba partidului comunist în Dobrogea, dar această ipoteză nu poate fi exclusă.

În scurt timp de la aducerea sa în D.I.E., la 23 august 1955, Nicolae Doicaru a fost avansat, la excepțional, la gradul de colonel. La 20 iulie 1955 Doicaru devenise tatăl unei fete, Tatiana.

În noua funcție, Doicaru a dovedit lipsa oricărei inhibiții și s-a arătat „un bun organizator, energic și cu putere de muncă”. În plus, el „și-a adus contribuția într-o serie de probleme grele din exterior”, precum răpirea de la Viena și aducerea în țară a comandantului legionar Puiu Traian sau „lupta directă” cu legionarul Beldeanu, ocazie cu care „nu și-a precupețit viața pentru executarea întocmai a misiunilor”. Ca urmare a unor astfel de rezultate, în 15 februarie 1958 a fost decorat cu Ordinul „Apărarea Patriei”, clasa I.

Nescăpând din vedere noile exigențe ale conducerii ministerului cu privire la pregătirea profesională și politică a angajaților, în 1958 Nicolae Doicaru s-a înscris la „școala muncitorească M.A.I.”, cu durată de doi ani.

În 1960, deși era doar colonel, îndeplinea funcția de șef al Direcției I, funcție pentru care era prevăzut gradul de general-colonel, primind un salariu de 4.860 de lei. Meritele acumulate între timp l-au îndemnat pe ministrul de resort să diminueze distanța dintre grad și funcția deținută. Ca urmare, la 3 mai 1961, Alexandru Drăghici nota în referatul de cadre că Nicolae Doicaru, „în cei 16 ani de când lucrează în M.A.I., a acumulat multă experiență în

Mihai Caraman
(www.george-damian.ro)

munca de Securitate, este curajos și devotat muncii. În activitatea sa de fiecare zi a dovedit ură neîmpăcată față de dușman”. Concluzia era una singură: „sunt de părere că poate fi avansat la gradul de general-maior”. Consecințele unui astfel de referat pozitiv nu s-au lăsat așteptate: la 20 mai 1961, prin Ordinul ministrului nr. 1.831, Doicaru a fost înaintat la gradul de general-maior. De altfel, activitatea sa a fost răsplătită printr-o suită de ordine și medalii: Medalia „Meritul Militar” (9 decembrie 1958), Ordinul „23 August”, clasa a IV-a (18 august 1959), „Ordinul Muncii”, clasa a III-a (6 mai 1961), Ordinul „Pentru servicii deosebite aduse în apărarea orânduirii de stat”, clasa I (26 decembrie 1962).

Tot în 1962, Nicolae Doicaru a fost decorat și de Uniunea Sovietică cu un ordin neprecizat în „Fișa de decorații” din dosarul său de cadre. Să fi fost acest ordin, ca și cel acordat de statul român, o răsplătă pentru informațiile obținute în această perioadă de rețeaua Caraman? Aceasta este ipoteza cea mai plau-

zibilă, având în vedere că în 1962 Mihai Caraman reușise recrutarea lui François Roussilhe, de la Centrul de Documentare NATO din Paris, și obținuse primele documente secrete de la acesta, iar gestionarea acestui caz fusese preluată direct de Moscova.

„Vrânceanu” este scos la pensie

Restructurările de natură organizatorică prin care a trecut Ministerul Afacerilor Interne în prima jumătate a anului 1963 nu l-au clintit pe Doicaru din funcția pe care o obținuse cu greu, ba, dimpotrivă, au dus la o consolidare a poziției sale, structura pe care o conducea fiind ridicată la statutul de direcție generală. În referatul întocmit cu această ocazie, Alexandru Drăghici, ministru al Afacerilor Interne și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, nota că Doicaru este „un bun organizator, energic și cu putere de muncă. Este inteligent și asimilează ușor problemele care-i stau în față. Și-a dat contribuția efectivă într-o serie de probleme grele din exterior [...] Execută ordinele cu seriozitate și cu promptitudine și a reușit să introducă același lucru și în munca subalternilor privind executarea întocmai a ordinelor. Datorită acestui fapt a obținut informații și materiale bune în domeniul economic, politic și militar”.

Concluzia unui referat atât de elogios nu putea fi decât una singură. „Tov. gl. maior Doicaru Nicolae este un ofițer devotat partidului și guvernului, cu experiență în acți-

Încheiem aici prezentarea carierei lui Nicolae Doicaru de dinainte de numirea sa în fruntea spionajului românesc (Magazin istoric, nr. 9-12/2015, 1/2016). Așa cum am văzut până acum, ofițerul de Securitate săvârșise numeroase abateri și avea un dosar de cadre cuprinzând documente care, în

cazul altor colegi, duseseră la excluderea din Securitate și chiar arestarea unora dintre ei. Doicaru însă nu numai că a scăpat de fiecare dată cu fața curată, dar a fost înaintat și decorat și în final răsplătit cu una dintre cele mai importante funcții în cadrul Securității. Cine să fi fost protectorul care a vegheat asupra lui?

NICOLAE DOICARU OMUL SECURITĂȚII SAU AL SOVIETICILOR?

FLORIAN BANU

Odată depășit și acest incident, cariera lui Nicolae Doicaru a cunoscut o perioadă de liniște, meritele sale în lupta cu dușmanul fiind unanim apreciate, atât pe linie profesională, cât și pe linie de partid. De altfel, în ultimii ani cât a mai condus Direcția Regională M.A.I. Constanța a fost și membru în Comitetul Regional de Partid. În plus, după succesul înregistrat în 1952 cu procesul Canalului, în 1953 „a luptat cu arma în mână” cu „spionii legionari parașutați Tănase și M. Popovici”.

Un referat din 25 septembrie 1954, semnat de șeful Direcției Cadre, Alexandru Demeter, consemna, la puțin timp după finalizarea anchetei cu privire la incidentele de la Istria, că „ofițerul este cunoscut ca unul dintre bunii directori de regiune care se preocupă de activitatea subunităților din regiune și obține rezultate concrete în descoperirea și depistarea dușmanului de clasă”. De altfel, pentru activitatea și rezultatele obținute, Doicaru a primit în anul 1954 Ordinul „Steaua R.P.R.”, clasa a III-a,

și medalia „Meritul militar”, clasa a II-a.

„Triumful talentului”

Același Demeter aprecia în 9 mai 1955 că „tov. lt.col. Doicaru Nicolae este un tovarăș bine pregătit profesional, de încredere pentru munca noastră și cu perspective pentru viitor”, astfel că nu este de mirare că la 1 iunie 1955 Doicaru a fost numit locțiitor al șefului Direcției I Informații Externe, Vasile Vâlcu. Documentele

Vasile Vâlcu

identificate până în prezent nu ne permit să confirmăm faptul că cei doi se cunoșteau din

Imediat după Al Doilea Război Mondial – cum am văzut în numărul trecut al revistei – Cehoslovacia a fost interesată să-și aducă acasă compatrioții din România. Continuăm povestea acestui demers.

1947. Grup de repatriați...

1945-1949. REPATRIEREA CEHILOR ȘI SLOVACILOR DIN ROMÂNIA

FILIP ȘISLER (Praga)

Listele oficiale cu conaționalii dornici să se repatrieze în Cehoslovacia au fost deschise la 1 ianuarie 1947. Comisia de strămutare cehoslovacă a împărțit în acest scop teritoriul României în cinci sectoare, unde și-a înființat treptat sucursale. La întocmirea listelor celor interesați de repatriere au muncit în total 50 de persoane, care înscrisau valoarea averii emigranților. Era, de asemenea, înregistrată și dimensiunea pă-

mântului solicitat de conaționali în Cehoslovacia, în ciuda hotărârii guvernului din 10 ianuarie 1947, care prevedea informarea repatriților despre faptul că nu pot conta pe alocarea de moșii și de afaceri pe cont propriu și că republica are nevoie în special de muncitori manuali. În felul acesta, conaționalii au fost lăsați să înțeleagă că în Cehoslovacia vor primi la fel de mult pământ cât lăsașau în România.

O dispută de competențe repede rezolvată

În timpul acțiunii de înregistrare fiecare familie a primit 1 kg de zahăr, aliment scump în România acelor vremuri, iar pentru cei de la țară aproape necunoscut. Cea mai mare acoperire o avea biroul regional Oradea, ce includea 114 localități ale conaționalilor. Urmau biroul din Timișoara (96 localități) și cel din Nădlac (16 localități).

vitătea pe care o desfășoară și cu rezultate bune în muncă, fapt pentru care propun să fie numit în funcția de secretar general și șef al Direcției Generale de Informații a Ministerului Afacerilor Interne". La 26 septembrie 1963, o Hotărâre a Consiliului de Miniștri puna în practică propunerea.

Nici măcar schimbarea liderului partidului comunist nu a afectat în vreun fel poziția lui Doicaru. Venirea lui Ceaușescu în fruntea partidului, deși a produs o serie de mutații în activitatea spionajului românesc, nu a condus la o schimbare la vârf.

La 23 august 1966, Doicaru a fost înaintat la gradul de general-locotenent, iar în urma examenului de stat din sesiunea ianuarie 1967 a fost declarat diplomat în economie politică al Institutului de Științe Economice „V.I. Lenin” din București. În iulie 1967, Nicolae Doicaru devine vicepreședinte al Consiliului Securității Statului și șef al Direcției Generale de Informații Externe (D.G.I.E.), noua denumire a structurii de spionaj a Securității.

Reevaluarea activității Securității în primăvara anului 1968, orchestrată de Nicolae Ceaușescu în scopul eliminării lui Alexandru Drăghici și a unora din oamenii acestuia, a trecut peste Doicaru fără efecte vizibile, deși implicarea sa în abuzurile săvârșite cu ocazia procesului de la Canal i-ar fi putut fi fatală din punct de vedere profesional.

Fuzionarea Consiliului Securității Statului cu M.A.I., legiferată prin Decretul nr. 130 din 19 aprilie 1972, deși a reprezentat o reorganizare de amploare, motivată de faptul că Nicolae Ceaușescu devenise conștient de coagularea unor nuclee pro-sovietice, nu îl atinge pe Doicaru. Dimpotrivă, la 9 mai 1972 a fost numit în Colegiul Ministerului de Interne, iar la 23 iunie 1973, odată cu înființarea Departamentului de Informații Externe, prin Decretul nr. 363,

Nicolae Doicaru (stânga) și Mihai Pacepa, o „prietenie” destrămată după fuga ultimului în S.U.A.

Nicolae Doicaru este numit șef al acestuia, deținând și funcția de prim-adjunct al ministrului de Interne.

În 19 august 1974 a devenit general-colonel. Cariera lui Nicolae Doicaru atinsese apogeul, la aproape trei decenii de la angajarea sa în Siguranță. Era general-colonel, șef de departament și prim-adjunct al ministrului de Interne. Încununarea eforturilor și manevrelor sale laborioase ar fi fost, desigur, numirea în funcția de ministru de Interne, dar soarta a vrut altfel. Din motive încă neelucidate, Ni-

colae Ceaușescu a decis să-l scoată din sistemul în care își construise cariera și faima, îndeplinindu-i, totuși, visul de a fi ministru. Numai că nu al Internelor, ci al... Turismului! Oricum, cariera sa ministerială a fost una efemeră, întrucât a fost numit la 7 martie 1978, prin Decretul nr. 47/1978, iar la 15 august – în urma fugii lui Ion Mihai Pacepa (*Magazin istoric*, nr. 3/2007) – era destituit din funcție. În scurt timp, la 20 octombrie același an, a fost trecut în rezervă prin Decretul nr. 284/1978.

În acest fel se încheia cariera lui „Vrânceanu” (numele conspirativ pe care-l purta în anii '70 generalul Doicaru), la vârsta de doar 56 de ani și șase luni.

O ultimă tentativă de a reveni „în fruntea bucatelor”, ca fost persecutat de Nicolae Ceaușescu, se pare că s-a produs la finele lunii decembrie 1989 și în

ianuarie 1990. Mai puțin norocos decât fostul său subordonat Mihai Caraman, generalul Doicaru nu a reușit să convingă noua putere că serviciile sale de profesionist sunt indispensabile.

A decedat la 27 februarie 1991, în timpul unei partide de vânătoare, fiind împușcat accidental. Moartea sa a ridicat o serie de suspiciuni la vremea respectivă, întrucât se pare că, deși la respectiva partidă de vânătoare s-au folosit numai alice, Nicolae Doicaru ar fi fost lovit de un glonț. ■

Casa unui repatriat slovac

Vrbné – Sudul Cehiei și din Šumperk – Estul Cehiei, Moravia și Silezia.

Aceste tendințe au corespuns cu începerea schimbului de locuitori între Cehoslovacia și Ungaria, unde repatriații au constatat că li se oferă șansa de a dobândi pământuri roditoare în sudul Slovaciei. Adesea însă se întâmpla ca acești oameni mutați din inițiativa lor să nu fie mulțumiți nici în Slovacia și cereau să se mute înapoi în Cehia. Motiv al nemulțumirii slovacilor au fost și tensiunile etnice, ce izvorau din neîncrederea reciprocă, din motive de gospodărire diferită, nivel social și cultural ale repatriților slovaci și ale localnicilor cehi.

În toamna aceluiași an a început repatrierea conaționalilor ce au cerut pământ în Cehoslovacia. În primăvara anului 1948, în timpul vizitelor printre conaționali, reprezentanții Comisiei de strămutare cehoslovace s-au întâlnit deja cu o oarecare rezervă față de acțiunea de repatriere, care reieșea din informațiile mai puțin favorabile ce veneau din Cehoslovacia. Pe de altă parte, conaționalii au fost forțați de concetățenii români să se mute,

văzând în plecarea acestora posibilitatea de a obține în mod ușor averile rămase. În unele localități cehii și slovacii au fost amenințați că dacă nu vor părăsi localitatea, le va fi incendiat acoperișul. Că nu era vorba despre amenințări

*Tânăra repatriată
(din anul 1954 sau 1955)*

goale, o dovedește exemplul localității Subcetate din județul Sălaj, unde au fost incendiate 49 de case ale slovacilor.

E nevoie doar de pădurari

Plecarea cehilor și a slovacilor din România a în-

semnat în multe cazuri depopularea satelor acestora atât de mult, încât conaționalii rămași nu au mai putut menține caracterul omogen al localității, ceea ce mai apoi a dus obligatoriu la o asimilare treptată. Pe terenurile eliberate au venit coloniști din cele mai înapoiate regiuni ale României, mai ales din zona Moldovei, afectată de foamete.

În octombrie 1947 Ivan Bujna și-a terminat mandatul în funcția de președinte al Comisiei de strămutare cehoslovace. A fost numit înlocuit cu Afaceri al Ambasadei cehoslovace la Budapesta. În locul lui a venit Josef Lis, înlocuit în octombrie 1948 de adjunctul său, František Štedronský. Din 9 mai până în 31 august 1949, repatrierea a fost organizată de Comisia mixtă cehoslovacoromână de strămutare.

La 20 decembrie 1947 Autoritatea de colonizare pentru Slovacia a propus stoparea mutării slovacilor din străinătate, deoarece nu a reușit să asigure un număr suficient de parcele și să ia măsurile necesare pentru construcția caselor și acareturilor pentru cei mutați. Adunarea reprezentanților (*Zbor povereníkov*) a refuzat însă și a constatat că acest pas ar crea probleme în rândul slovacilor din România. La o conferință organizată la Ministerul de Asistență Socială din Bratislava, la 21 ianuarie 1948, s-a recomandat să se continue cu mutarea conaționalilor în locurile destinate, iar în caz că vor fi create noi posibilități de așezare în Slovacia, pe locurile eliberate de maghiarii alungați, slovacii din România să fie mutați preferențial acolo. În anul 1947, 18 trenuri

Temporar au fost deschise birouri și în Bucovina, în localitatea Gura Humorului (prelucra evidențele pentru cinci localități), și la București (în total, 33 localități). În total au prezentat interes pentru repatriere cehi și slovaci din 264 de localități. Până la sfârșitul lui martie 1947 numărul celor înregistrați pentru relocare era de 37.395. Valoarea totală a averii pretendenților la repatriere era de 1.410.168 lei.

Realizarea acțiunii de inventariere a fost foarte dificilă, având în vedere aria extinsă, distanțele mari, starea nefavorabilă a comunicațiilor și iarna cruntă din România anului 1947. De aceea acțiunea solicita o condiție fizică foarte bună a funcționarilor Comisiei de strămutare cehoslovace, dar și simț social, pentru că deseori ei întâlneau la conașionalii lor „o sărăcie vecină cu foamea”. Mulți dintre conașionali nu mai aveau răbdare și au preferat să fugă în Cehoslovacia în grupuri mari, neorganizate. De aceea Ministerul de Externe din Praga a cerut autorităților române să evite plecarea conașionalilor. Acțiunea era însă complicată și de disputa de competențe între Ministerul de Asistență Socială și Autoritatea de colonizare pentru Slovacia. Adjunctul ministrului de Externe, Vladimír Clementis, a trebuit să-l trimită la președintele Autorității de colonizare pe dr. Čech, secretarul său personal, pentru a rezolva disputa. Organele din Bra-

tislava au recunoscut apoi competența Ministerului de Asistență Socială și i s-au supus.

Fiii insistă, părinții, de dragul lor, cedează

În decursul lunii mai 1947, la consfătuirea Comisiei mixte cehoslovaco-române de repatriere, s-a hotărât că înainte de plecarea lor în Cehoslovacia, persoanele strămutate să fie concentrate în câteva centre, până le vor fi rezolvate toate formalitățile necesare mutării. Cel mai mare centru de acest fel a fost la Aleșd, nu departe de Oradea. Directorul său a fost František Štídrovský. De îndată ce numărul era suficient pentru a putea fi trimis un tren cu repatriați, adică 800-1.000 de persoane, Comisia de strămutare a Cehoslovaciei solicita Ministerului de Asistență Socială să trimită trenul. Transporturile feroviare mergeau până la Praga și de aici mai departe, în centrele de grupare. După ce ajungea la Košice, fiecare conașional primea 300 coroane bani de buzunar și legitimația de repatriat. Alte centre de grupare

ale compatrioților ce așteptau repatrierea se găseau în orașele Pecica, Orșova, Caransebeș, Satu Mare și Gura Humorului.

În Cehoslovacia au plecat mai întâi cei mai tineri și după ei au venit părinții și alte rude. Adeseori se întâmpla ca părinții să nu fie de acord cu mutarea copiilor, dar scrisorile acestora trimise din Cehoslovacia și insistențele lor de a se muta după ei, în cele mai multe cazuri, i-au convins. Au fost însă și situații când părinții au venit în Cehoslovacia pentru a-și convinge copiii și, prin presiune psihică, să îi determine să se mute înapoi în România.

Repatrierea organizată a cehilor și slovacilor a început la 5 iulie 1947, cu un transport feroviar din Aleșd. În Cehoslovacia, cei mutați au fost distribuiți în locurile de grupare, pregătite de Ministerul de Asistență Socială la Beroun, Cheb, Suché Vrbné, lângă České Budějovice, și la Šumperk. Organele cehoslovace competente au asigurat repatriaților beneficii, cum ar fi îmbrăcăminte și încălțăminte, de asemenea și ajutor social. Le-a fost redusă și cantitatea de legume, lapte și

unt pe care erau obligați să le predea statului. Repatriații slovaci au înțeles că șederea lor pe teritoriul ceh este una temporară; nu erau mulțumiți cu pământurile primite și încercau mutarea lor în Slovacia. Din Beroun a fost astfel populat Nordul Cehiei, din Cheb – Vestul Cehiei, din Suché

... și tinere cu copii lor

Repatriate slovac în fața bisericii...

transporturi feroviare. În ultima zi din august 1949 a fost încheiată definitiv repatrierea cehilor și slovacilor. În timpul ei au fost mutați, prin transporturi organizate, în total 21.000 de persoane. Pentru restul celor interesați, încheierea strămutării a reprezentat o mare dezamăgire. După această dată au fost numai întoarceri individuale.

Numărul repatriaților din România a reprezentat aproape 10% din totalul celor reîntorși din străinătate. Cei mai mulți conaționali s-au stabilit în Cehia, în districtele Cheb, Kaplice și Český Krumlov, în Moravia și Silezia, în districtele Šumperk, Rýmařov și Jeseník. Angajate în Cehoslovacia au fost 9.514 persoane, dintre care 7.778 reprezentau agricultori și pădurari, 644 muncitori, apoi 161 mineri, 146 sticlari, 222 fierari, 212 meșteșugari, 108 persoane cu studii superioare și restul de 260 angajați în diverse domenii; 3.396 de femei erau casnice. Imigranții au dat rezultate bune în perioada de asimilare, deoarece erau modești

... și tânără pereche de repatriați (1949).

Imaginile din pp. 48-50 și 52 sunt de pe siteul <http://reemigranti.ocelak.cz/fotogalerie>

și obișnuiți cu munca fizică grea. Nu au rămas însă toți la meseriile inițiale și în primii ani după venirea lor în Cehoslovacia a fost înregistrată o migrație semnificativă; unii emigranți s-au străduit să își găsească serviciul corespunzător și pe cât posibil să locuiască cu rudele și apropiații din satul natal. O parte dintre repatriați și-a impus dorința de a munci pe pământ propriu și au plecat în sudul Moraviei, care prin

condițiile climatice și geografice le amintea oarecum de Banatul românesc.

Valoarea averii conaționaliilor a fost de aproape patru miliarde de coroane cehoslovace, dintre care averea agricultorilor era de 1,38 miliarde. Ministerul de Asistență Socială a propus încheierea repatrierii chiar dacă Cehoslovacia nu ar primi nicio compensație pentru aceste averi. O parte dintre repatriați a valorificat averea din România, lucrul acesta fiind posibil până în vara anului 1948, și a transferat sumele obținute în Cehoslovacia prin intermediul Comisiei de strămutare cehoslovace. În total este vorba despre 2.282 de cazuri. Problemele financiare și de avere legate de repatriere le-a rezolvat abia înțelegerea cehoslovaco-română din 1960, apoi reglementările interne operative ale Ministerului de Finanțe al Cehoslovaciei.

Până în anul 1950 au fost și cazuri de întoarcere ilegală în România, din cauza problemelor nerezolvate legate de transferul averii. Guvernul cehoslovac a vrut să prevină alte întoarceri, plătind fiecărei familii nemulțumite, pentru averea lăsată în România, compensații în valoare de 20.000 coroane. La 31 decembrie 1949 au rămas în România în total 27.737 conaționali, dintre care 19.330 slovaci și 8.407 cehi. Repatrierea din România se situează prin amploarea ei pe locul trei, după schimbul de locuitori cu Ungaria și mutarea cehilor din Volinia.

Traducere din limba cehă de Helga-Maria PEŠKOVÁ

au transportat în total 13.595 de persoane, dintre care numai vreo 500 s-au oprit în Slovacia, cu precădere în districtele din sudul Slovaciei: Dunajská Streda, Komárno, Hurbanovo, Štúrovo, Zliezovce și Šafárikovo.

La 12 iulie 1948 guvernul Cehoslovaciei a decis ca repatrierea persoanelor din România să fie redusă numai la cele care manifestă voința de a lucra în Cehoslovacia ca pădurari sau alte câteva activități și care nu vor solicita să le fie trecută în proprietate niciun fel de avere imobilă. Premierul Antonín Zápotocký și ministrul de Externe Vladimír Clementis, în timpul vizitei oficiale la București, au subliniat interesul guvernului pentru accelerarea acțiunii de strămutare, ca aceasta să poată fi încheiată cât mai repede. Deja se instaurase regimul stalinist în ambele țări.

Valabilitatea protocolului de repatriere cehoslovaco-român a expirat în iulie 1948, fără a fi prelungită. Guvernul i-a atenționat pe reprezentanții Comisiei de strămutare

**Premierul cehoslovac
Antonín Zápotocký (1948-1952)**

cehoslovace să nu îl mai invoce în contactele cu autoritățile române. Cu aceasta s-a încheiat și posibilitatea încheierii convenției drepturilor de proprietate, pe care le presupunea protocolul. Propunerea acordului din partea Cehoslovaciei a fost prezentată părții române în ianuarie 1947. Deoarece cealaltă parte nu a răspuns, în noiembrie 1947 a plecat la București, pentru negocieri, o comisie specială compusă din reprezentanții Ministerelor de

Asistență Socială, de Finanțe și ai Băncii Naționale Cehoslovace. Această delegație a prelucrat propunerea Cehoslovaciei și a predat-o guvernului român, dar, suprapunându-se peste alte nenumărate urgențe, inițiativa a rămas din nou fără niciun răspuns din partea Bucureștiului. Era evident că, treptat, partea română a încetat să fie favorabilă altei mutări a conaționalilor, de frica reducerii personalului calificat, mai ales a meșteșugarilor.

În martie 1949 Ministerul de Interne român a limitat repatrierea prin emiterea ordinului de controlare a repatriților de către autoritățile române. Din acest moment s-au putut muta numai conaționali mai tineri de 18 ani, ai căror părinți trăiau deja în Cehoslovacia, iar mai apoi persoane trecute de 50 de ani, ai căror copii erau deja stabiliți în țara noastră și soții, dintre care unul trăia deja în Cehoslovacia. În urma acestui decret a luat sfârșit Comisia de strămutare cehoslovacă cu toate ramurile sale regionale și a fost înlocuită de o comisie mixtă cehoslovaco-română, formată dintr-un număr egal de reprezentanți ai ambelor guverne.

Averea creează probleme

Cehoslovacia s-a străduit să ducă la final repatrierea plănuită a pădurarilor chiar și cu prețul de a nu fi semnată convenția drepturilor de proprietate. România a permis alte trei transporturi abia la sfârșitul lui septembrie 1948; ele nu au fost însă suficiente pentru transportarea tuturor candidaților înscriși. În anul 1949 au mai plecat opt

**Ana Pauker într-o discuție cu ministrul de Externe slovac
Vladimír Clementis (1948-1950)**

Membre ale „Batalionului morții”, care au renunțat la podoaba capilară

Cu arma la umăr și privirea cruntă

apăra pe țară și patria, la fel ca un bărbat. Nu se știe cum, dar scrisoarea chiar ajunge în mâna suveranului. Emoționat și plin de admirație, Nicolae al II-lea, sensibil la acest demers în fond patriotic, îi dă personal autorizația de înrolare într-un regiment de bărbați.

Va fi încorporată în Batalionul 25 de rezervă din Tomsk, unde va suferi toate umilințele din partea bărbaților. Dar se va ține tare. Camarazii descoperă o femeie curajoasă, determinată, chiar feroce. Luptă corp la corp și omoară un dușman. Când atacă, merge umăr la umăr cu

ei și este ultima care se plânge de răni sau de condiții. Se străduie să-i imite pe camarazii ei de arme. După un an merge la duș cu soldații fără pic de frică. Devine încet-încet una de-a lor, împărțind cu ei și foamea, și frigul. Impune respect. Ei îi spun Iașka, un diminutiv de la masculinul Iakob. Este decorată pentru actele de curaj, în aplauzele celor care au luat-o peste picior la început.

Dar lumea se întoarce pe dos. Se zvonește că țarul ar fi abdicat. Mariei nu-i vine să creadă. Unde îi este fiul, unde îi sunt frații? Nu se poate! Soldații încep să formeze

comitete pentru a contesta ordinele ofițerilor. Rusia este în pericol. La scurt timp după Revoluția din februarie și abdicarea țarului, Bocikariova cere noului guvern al lui A.P. Kerenski, premier din iulie 1917, să formeze un batalion de femei. Iar acesta își dă acordul. Și de ce nu? Este spre binele țării, în ultimă instanță.

Așa că Maria organizează reuniuni publice pentru a recruta femei. Se adresează oamenilor în Palatul Taurida, sediul Guvernului provizoriu, propunându-le crearea „unui batalion de femei” care „să dea exemplu armatei și să-i mâne pe bărbați în luptă”. Ea,

În băline – poezia narativă eroică rusă, transmisă oral – a existat întotdeauna o femeie luptătoare, ca Vasilisa, de pildă. În tradiție mai există și un mitic detașament de amazoane al lui Aleksandr Nevski, o unitate de femei cazace sub comanda Tatianei Markina, în vremea țarinei Ecaterinei a II-a, și figura Nadejdei Durova (*Magazin istoric*, nr. 3/2008), care, în arma cavaleriei, a luptat contra francezilor, la Borodino.

Așadar, poate fi vorba despre un fundal vechi, cultural și mitologic. Ca să nu mai spunem că se poate face trimitere la împărțirea sarcinilor în familiile țăranilor ruși, unde exista o *boi-baba*, femeie luptătoare, femeie stăpână, care ilustrează ideea că bărbații trebuie să-și câștige traiul la oraș, în vreme ce femeile rămân, adesea singure, acasă. Studiile etnologice menționează existența unor sate de femei în veacul al XIX-lea, unde toți soții sunt plecați la oraș să lucreze, iar femeile sunt stăpânele casci. Încununarea ideologică a acestei evoluții va fi în epoca stalinistă, cu aspirația ei de a pune la muncă femeile, de a le elibera de sarcinile menajere. Toți călătorii occidentali au fost șocați de spectacolul oferit de femeile purtătoare de pufoaice, ce nu lăsau să se vadă dacă erau femei sau bărbați, care lucrau la terasamente, o muncă dură. Tendința s-a accentuat în urma teribilului deficit de bărbați din timpul Primului Război Mondial și după el, al Războiului civil, al celui de Al Doilea Război Mondial. Ca să nu mai vorbim că în anii 1950-1960 colhozurile foloseau covârșitor munca femeilor.

**Maria Bocikariova (1889-1920),
siberianca luptătoare pentru țar**

O „IOANĂ D'ARC” A RUSIEI

„Într-o zi, când mă plimbam pe o stradă din Șenkursk [regiunea Arhanghelsk], un orașel aproape de Marea Albă, am văzut venind din direcție opusă un locotenent care mi-a atras atenția prin privirea focoasă, radioasă, și enormul tur al pantalonilor. Era o femeie, care trăgea din țigară. Cred că avea peste 100 de kg.” Așa o descria în 1918 un ofițer, membru al forței expediționare americane, pe

Maria Bocikariova, supranumită „Ioana d'Arc a rușilor”, comandanta „Batalionului morții”, format doar din femei, luptătoare pentru țar, în anii prăbușirii autocrației.

Paradoxal, Rusia bolșevică, roșie, a muncitorilor și țăranilor, a avut o susținătoare convinsă în Aleksandra Kollontai, ministru al lui Lenin, fiica unică și răsfățată a generalului Mihail Domontovici și a unei finlandeze, o femeie frumoasă cu o educație aleasă, iar Rusia țaristă, albă, a elitei nobiliare, și-a găsit o apărătoare devotată în persoana Mariei Bocikariova, fiica neinstruită a unui mujic siberian.

**Aleksandra Kollontai
(aici cu soțul)
a fost și ea o luptătoare,
dar pe frontul diplomației
și pentru o altă cauză**

FLORENTINA DOLGHIN

Ca să scape de tensiunea din casă, Maria, al treilea copil al familiei Olga și Leonti Frolkov, s-a măritat la numai 16 ani, la 22 ianuarie 1905. Așa a devenit Bocikariova, după numele soțului, Afanasii Bocikariov. Maria a fost îngrozită când a auzit că Rusia a pierdut războiul cu Japonia, în 1905. Ar fi vrut să fie utilă, să-și ajute patria, pe țarul respectat și divinizat, dar își dădea seama că pentru o biată femeie era imposibil, de vreme ce nici bărbații nu reușiseră să învingă „pieile galbene”.

Apoi Nicolae al II-lea a decretat modernizarea armatei, iar serviciul militar s-a reformat și el. În vremea asta Maria lucra la câmp și, duminică de duminică, purtând un

șal colorat pe cap, mergea la biserică, aprindea lumânări și se ruga lui Dumnezeu pentru recolte bune și să-l apere pe țar, Sfânta Rusie, familia lui. Dar altfel, portretul lui Nicolae al II-lea, cu soția și prințesele în rochii albe de mătase, cu țareviciul, ce-i părea fragil și palid și pe care îl știa în grija lui Rasputin, atârna lângă icoana Sfintei Fecioare, pe peretele „casei mari” din izba familiei Bocikariov.

La dus cu bărbații

La 1 august 1914 Rusia a intrat în război și țarul a decretat mobilizarea generală. Inamicul era Germania, despre care țăranii siberieni nu știau

mai nimic, dar a cărei armată era un model pentru suveranul rus. Bărbații, așa dezorientați și neinformați, uneori desculți, și-au părăsit ogoarele și căminele și au plecat pe front. Ca în orice țară aflată în război, când bărbații sunt pe front, femeile lucrează în uzinele de armament.

Dar Maria vrea să lupte, să-l apere pe țar. Și sunt mai multe ca ea, care vor să se înroleze. Ofițerii însă nu acceptă ca niște sătence să ajungă în prima linie. Ele vor munci la cantină, în spitalele de campanie. Ceea ce nu este tocmai visul Mariei. Iar o siberiancă nu renunță ușor. Maria îi scrie lui Nicolae al II-lea. În cuvinte simple vorbește despre datoria ei de creștină, aceea de a-l

ritatea lor și a Marusiei Bocikariova.

La Smorgon femeile au suferit pierderi grele în fața germanilor care stăpâneau impecabil artileria grea. Abia după lungi canonade au pus în mișcare infanteria. Tactica Iașkăi este simplă: reușim ori murim; pe loc. Niciodată nu ne retragem. Deși rănită, Maria și-a adunat forțele, a regrupat femeile rămase, fidele țărului, ba chiar câțiva cadeți care i-au recunoscut autoritatea. Faptele ei de arme au devenit cunoscute, iar ea celebră în toată Rusia.

Pentru autorități acest „Batalion al morții”, format exclusiv din femei, ar trebui să facă să renască curajul în rândul soldaților epuizați, căzuți pradă defetismului și atrași de ideile revoluționare. La fel, ar trebui să impresioneze adversarul, care pune la îndoială eficiența militară a femeilor. Ascunse în uniforme care ar trebui să le estompeze formele feminine, purtând pantaloni, membrele batalionului s-au ras în cap, unele chiar au păstrat un smoc în vârful cheliei.

S-a scris și s-a crezut mult timp că batalionul Marusiei Bocikariova a participat la

asaltul Palatului de Iarnă, din noaptea de 7 spre 8 noiembrie 1917, pentru că militari-femei au fost prezenți acolo. Însuși Vladimir Maiakovski în *Harășo. Poemul lui Octombrie* avea să persifleze așa-zisa contribuție feminină: „Regimentul Pavlovski, supărat, stă pe loc / – «Zănaticii... bagă femeile-n foc... / Cu toantele Bocikariovei, ori nu, tot un drac! / Noi vrem să pornim serios la atac»” (traducere Cicerone Theodorescu). Cercetătorii perioadei au făcut ulterior corecția: Bocikariova și luptătoarele ei nu au fost acolo.

Primită de Woodrow Wilson

După ce bolșevicii au preluat puterea, „Batalionul morții” este desființat, iar Maria arestată ca dușman al revoluției. În primăvara lui 1918 ea reușește printr-un miracol să supraviețuiască plutonului de execuție, înainte să se tragă, pentru că un soldat a recunoscut-o ca fiind cea care i-a salvat într-o împrejurare

viața și a reușit să-i convingă și pe ceilalți să o cruțe, să nu împuște „o țărăncă ca ea”. Iașka fuge la Pacific, la Vladivostok, în ciuda dificultăților. Pentru că aflase că oamenii lui Lenin sunt pe urmele ei, învinuind-o de relații cu generalul Kornilov, se imbarcă clandestin pe un vapor

Americana feministă și filantropă
Florence Harriman (1870-1967)

cu destinația San Francisco, unde debarcă în aprilie 1918. Lenin și Troțki se spune că i-ar fi propus să continue lupta alături de ei, dar ea le-ar fi răspuns sec: „Voi nu aduceți fericirea Rusiei, ci pieirea ei”.

N-are de gând să înceapă o viață nouă în America, vrea doar să strângă fonduri și să se întoarcă acasă, ca să ajute armata albilor. Străbate continentul de la vest la est, ajutată de influența și înstărita Florence Harriman, o feministă cunoscută (1870-1967). Odată ajunsă în camera sa din hotelul new-yorkez „Prince George”, își dictează memoriile jurnalistului american Isaac Don Levin (un evreu fugit de pogromurile din Rusia în 1911, emigrat în S.U.A.), note ce stau la baza lucrării sale de amintiri *Iașka, jurnalul unei femei luptătoare*, apărută în 1919 și tradusă în câteva limbi. Țărăncuța siberiană este primită de președintele în exercițiu al

La 20 februarie 2015 a avut loc la Moscova premiera filmului artistic *Batalionul*, în care rolul Marusiei Bocikariova este interpretat de actrița Maria Aronova, iar în filmul serial *Amiralul*, din 2009, în al patrulea episod, în rolul ei apare Natalia Parașkina.

femeie de la țară, vrea să convingă femei din toate clasele sociale, iar țărăncile și muncitoarele de la oraș sunt primele care răspund. Vede imediat în comitetele soldaților și muncitorilor „un prim simptom ale unei boli”, ce poate fi mortală pentru armata rusă. Publică chiar în cotidianul *Russkoe slovo* un apel adresat „femeii ruse”, cerându-i să-și salveze fiii și fiicele”. Armata are nevoie de muniție, de mijloace de supraviețuire. Vor veni alături de ea multe femei din mediul burghez.

Fără certuri, fără raporturi sexuale

La început e greu. În primele luni de război răspund chemării între 600 și 800 de femei. Toate mediile sociale sunt reprezentate. Maria Bocikariova provine dintr-o familie de țărani săraci, dar sunt multe cazace, muncitoare, ca Anna A. Krasilnikova, de 21 de ani, studente, fiice de ofițeri și chiar din înalta nobilime, ca prințesa georgiană Kati Dadeshkeliani, care își va publica memoriile în emigrație. Va înflori o mișcare feminină caritabilă, organizată pe zemstve, mișcare prezentă

în mai multe țări europene combatante, inclusiv în România: femeile vor fi în special infirmiere, ocupându-se cu îngrijirea răniților pe front, sau vor fi angajate în ajutorul umanitar.

Mai bine de 2.000 de femei între 30 și 55 de ani vor urma vreme de o lună un antrenament de tip *commando*. Aproape jumătate dintre ele aparțin elitei Petrogradului, 30% sunt de origine non-rusă: poloneze, baltice sau evreice. În afară de echitație, unora cunoscută, niciuna nu practica vreun sport sau o activitate fizică. Se consacraseră până atunci picturii, muzicii. Dar mobilizate de Maria, se vor

Alte trei luptătoare pozând mândre în uniformă

dur. Sunt simpli soldați. Cele din mediul căzăcesc ajung mai repede subofițeri, dar femeile simple, din mediul rural, rar depășesc gradul de caporal. Iașka ajunge caporal în 1916. Devine apoi ofițer, singura între femei. Este foarte conștientă de importanța misiunii ei. În „batalionul morții” disciplina este strictă, rugăciunea de dimineață obligatorie, certurile și raporturile sexuale interzise.

De eficiență militară nu se prea poate vorbi. O singură dată femeile luptă efectiv. Pe frontul de vest, la 110 km nord-vest de Minsk, în zilele de 8 și 9 iulie 1917, la Smorgon, unde nemții înaintază și armata rusă nu le poate ține piept. Comandanții se tem să plaseze un batalion constituit exclusiv din femei în prima linie și atunci decid să flancheze fiecare femeie cu doi bărbați. Dar nefericitele, cu excepția Bocikariovei și a altor câtorva, nu sunt bine antrenate pentru războiul adevărat. Lupta va fi un șoc enorm pentru ele, multe vor pieri. Numai 250 vor supraviețui. Dar generalul alb Anton Denikin va fi foarte impresionat de teme-

În picioare, în centrul imaginii, Marusia Bocikariova face instrucție cu batalionul de femei

lupta cu îndrăzneală și mândrie.

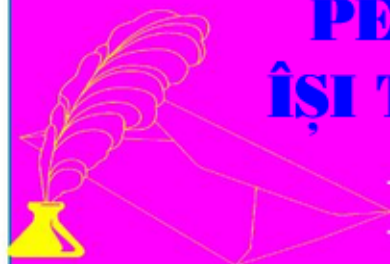
Între iulie și octombrie 1917 16 unități ce grupează aproape 5.000 de femei sunt puse pe picioare: patru batalioane, între care „batalionul morții” al Bocikariovei, denumire pe care i-a dat-o un ziarist. Dintre ele mai puțin de 1.500 pot să se angajeze în înfruntări armate. Maria le învață cum să se ferească de obuze, de gaze, cum să mănuiască o baionetă. Toate, fără excepție, acceptă acest tratament

21 iunie 1917. Împreună cu o altă apărătoare a demnității feminine, activista englezoaică Emmeline Pankhurst

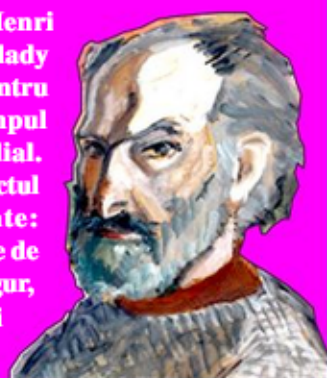
PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Henri Matisse

Corespondența între pictorii Henri Matisse (1869-1954) și Theodor Pallady (1871-1956) rămâne reprezentativă pentru viața culturală europeană din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Răstimpul conflictului a făcut obiectul unei istoriografii impresionante: strategii, bătălii, diplomatie, lagăre de concentrare, orori de tot felul. Desigur, a fost abordată și condiția populației civile de pe întregul continent european, cu privațiuni, spaime, pierderi. Dar cei doi rămân singurari

Theodor Pallady

pentru că schimbul lor de scrisori ilustrează un proces de creație desfășurat sub semnul copleșitor al zeului Marte. Deplin maturizați din punct de vedere artistic, ajunși la esența lucrurilor, românul și francezul, măcinați de boală, continuă cu disperare să discute singurul subiect care îi mai preocupa: opera fiecăruia și a celuilalt, cu adâncul și subtilul lor înțeles.

Am tradus scrisorile din limba franceză după originalul publicat de Barbu Brezianu la Budapesta. Informațiile din note au fost preluate de la acesta. Publicăm în acest număr prima parte a corespondenței, urmând ca partea a doua să apară în numărul din luna aprilie.

Pallady către Matisse

[septembrie 1939, Paris]

Dragă prietene,

Cartolina ta a sosit la timp fiindcă și eu mă gândesc să plec din Paris unde nu mai am de ce sta. Sper că „Lutecia” a dus scrisoarea în care îți dădeam trista veste [moartea modelului preferat, Yvonne Cousin]? Ah! Când vin asemenea lovituri, la vârsta noastră, e greu să-ți revii. Și *catastrofa* asta! [referire la

izbucnirea războiului]. Mai presus de toate a dezorganizat și înveninat cele câteva amărâte momente ce ne mai rămăseseră să ne târâm pe aici.

Îți mulțumesc pentru grija ta. La nevoie, aș fi recurs la bunăvoința ta [Matisse îl invitase să vină să se instaleze la Nisa]. Cum zici tu: portretul nu ne zorește. Grabnic e să vedem toate acestea sfârșindu-se.

Al tău, cu prietenie. Salutări celor din preajma ta, Pallady

Același către același

[1939, Paris]

Dragă prietene, scrisorii tale i-au trebuit șapte zile ca să-mi parvină e din 6 și azi suntem în 12. Nu-i prea sigur pentru călătorii. De ce nu părăsesc Parisul, mezeala lui, frigul și toate celelalte? Ca să merg în sud? Mă refugiez în amintirile mele care sunt aici, împrejurul meu, și din care uneori găsești zvăcniri în viața altuia. Cât despre

S.U.A., Woodrow Wilson, la 10 iulie, și de un fost ocupant al Casei Albe, Theodore Roosevelt. Participă acolo la o reuniune ce definește cadrul ajutorului american acordat armatelor albe din nordul Rusiei.

În continuare merge la Londra, unde are întrevederi cu Winston Churchill și cu regele George al V-lea. Ei primesc o patrioată, o aliată a lor militară. Statutul de femeie nu-i diminuează de fel Mariiei credibilitatea demersului. George al V-lea salută această Ioană d'Arc rusă, contează pe ea în lupta împotriva bolșevicilor. La 27 august 1918 Bocikariova se întoarce la Arhanghelsk cu trupele britanice. Apoi în cadrul Crucii Roșii încearcă să creeze o secție mobilă de infirmiere pentru a se deplasa pe front. Decepționată, decide să demisioneze,

*În anticamera
președintelui american
Woodrow Wilson*

dar amiralul Kolceak, comandantul suprem al Rusiei albe, îi cere să facă funcțională unitatea sa de infirmiere.

În două zile Iașka strânge 200 de femei și le integrează Crucii Roșii. Dar Armata Roșie avansează, Kolceak se retrage, iar Iașka, în loc să-l urmeze, vrea să-și vadă părinții. Merge

la Tomsk, așadar. CEKA, poliția revoluționară creată de Troțki, o arestează la 7 ianuarie 1920. Locotenentul Maria Bocikariova este executată la Krasnoiarsk cu un glonț în ceafă, ca trădătoare de patrie, la 16 mai 1920. Avea 31 de ani.

În actul de reabilitare al ei, emis de Procuratura Federației Ruse la 9 ianuarie 1992, se specifică faptul că nu au existat martori ai execuției. Iar biograful ei rus, dr. S.V. Drovkov, susține că ea nu a fost împușcată. A reușit să o scape din temnița din Krasnoiarsk Isaac Don Levin. Tot cu ajutorul lui a ajuns la Harbin, unde și-a întâlnit un camarad de regiment văduv, cu care s-a căsătorit. Și-ar fi schimbat numele și în 1927 trăia și muncea la linia ferată chino-orientală. I-ar fi iubit mult pe copiii soțului, morți în Al Doilea Război Mondial. ■

IN MEMORIAM GEORGE G. POTRA

A plecat dintre noi istoricul și publicistul George G. Potra. Născut la 9 februarie 1940, într-o familie în care istoria era o pasiune, dar și un crez; și-a dedicat decenii din viață studierii și editării operei lui Nicolae Titulescu.

Absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București (1956-1962), a trecut prin școala lui Valentin Li-patti în cadrul Ministerului de Externe, apoi și-a găsit vocația în publicistică, drum început la revista *Lumea*.

A fost primul corespondent de presă al României la NATO, în anul 1971, apoi a condus ani de zile Redacția publicațiilor pentru străinătate. A inițiat colecția „Biblioteca de istorie contemporană a României” la Editura Enciclopedică și a tradus volume importante de istorie universală.

Întâlnirea cu Nicolae Titulescu și opera sa politico-diplomatică a avut loc în 1964, când, în cadrul Oficiului de Studii și Documentare al Ministerului de Externe, a alcătuit primul volum de documente dedicat marelui diplomat român.

Nicolae Titulescu personalitatea, viziunea, scrierile, discursurile, corespondența acestuia au devenit o pasiune pentru istoricul George G. Potra care a publicat zeci de volume în ultimele decenii; dintre care amintim: Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică. Iulie 1927-iulie 1928, partea I și partea a II-a*, Fundația Europeană Titulescu, București (2003); Nicolae Titulescu-Nicolae Raicovicianu. *Mărturiile unei prietenii*, (2003); Nicolae Titulescu – *Corepondență (1921-1931)*, vol. I, (2004); *Pro și contra Titulescu* (2012); *Titulescu după 50 de ani din nou acasă* (2013); Nicolae Titulescu – *Corepondență (1920-1939)*, vol. II, (2013); Nicolae Titulescu. *Arhive pierdute. Dosarul unei recuperări* (2015).

Între anii 2002 și 2014 George G. Potra a fost director executiv al Fundației Europene Titulescu.

A plecat lăsându-ne o operă și multe amintiri.

Cristina PĂIUȘAN-NUICĂ

*Colț parizian,
tablou de Theodor Pallady*

*Natură moartă cu stridii,
pictură de Henri Matisse*

Sper că lucrurile s-au petrecut cum trebuie în Bul. Montparnasse și că acum ești liniștit. Îți scriu rândurile acestea la Nisa, de unde te vor urma. Dă-mi vești despre tine, tot la Automobil Club, Știrbei Vodă; sper să mă întorc în iulie la Paris și să te găsesc acolo.

Sănătate, al tău T.P.

Salută-i pe cei din jur. Am făcut rost de cămăși vechi pentru tine.

Același către același

[aprilie 1940]

Dragă prietene,

Profit de un curier care pleacă în Franța fiindcă nu știu dacă ultimele mele două

scrisori ți-au parvenit. Iată-mă în plină expoziție, între toate aceste picturi și desene pe care le retușez și le completez în gând, uneori chiar scoțându-le din ramă, ca să tai ori să adaug ce-mi pare că le lipsește. Pentru că socotesc că marele beneficiu al unei expoziții este de a te vedea, de a te judeca fără indulgență, dar cu dreptate. Are mult succes. Aș fi fost fericit ca tu s-o poți vedea și să-ți dai cu părerea. Numele tău e adesea evocat. Sănătatea e bună, în ciuda iernii nesfârșite. Ninge în ziua expoziției, adică pe 2 aprilie. Dă-mi vești despre tine. Mă gândesc la Ronsard al tău. Salutări celor din jurul tău.

Cu afecțiune, al tău T. P.

Matisse către Pallady

7 decembrie 1940, Nisa

Dragă prietene,

Am fost îngrijorat din cauza ta, mai ales în momentul cu-

tremurului [din 10 noiembrie 1940; *Magazin istoric*, nr. 11/2012], încât scrisoarea ta mi-a făcut cel mai mare bine. N-am primit decât o scrisoare de la tine, la care am răspuns imediat, dar asta s-a întâmplat de mult timp.

Mi-am imaginat că lucrezi, că faci portretul unei persoane simpatice. Tare aș vrea să te văd revenit.

În ce mă privește, am continuat, cu toate că munca e destul de anevoioasă, pentru că artistul nu e stăpân pe mintea lui decât atunci când e în fața șevaletului. În acest moment nu se poate conta pe lucrul inconștient realizat între două ședințe – a fost înlocuit de o neliniște colectivă nedeșlășită, ițită din nenorociri de tot felul care i-au copleșit pe toți, fără excepție. Din fericire, noi avem vechile noastre idei despre pictură care ne-au îngăduit să ne lepădăm de atâtea lucruri la care alții țin cu obstinație. Îmi place să cred că sănătatea ta e bună, în

„Eu sunt bine, cu sumedenie de îngrijiri”, scria Matisse

cadru, tu știi ce gândesc. Ha! Ha! Ha!

La revedere, prieten drag. Salutări celor din preajma ta. Al tău, cu afecțiune, Pallady

Dă-mi ceva informații despre Nisa.

Același către același

[1940]

Dragă prietene, răceală, înghet, bronșită. Iată începutul anului 1940. Așa cum spuneai: De ce n-am plecat la timp? Ah, dacă am ști dinainte! Ieri – 13 grade și zăpada care cade neîncetat de 48 de ore.

Singur în colțul meu, fără cineva care să-mi aducă cele necesare... of, of, of!

Din fericire am ceva provizii care mi-au îngăduit să aștept. De ieri e ceva mai bine și nădăjduiesc să pot ieși în curând și să mă îngrijesc de evadarea mea. Tu nu fii imprudent și nu te încrede în soarele înșelător. Ai primit biletul meu cu adresa falsă?

Pe curând, cu drag al tău, T.P.

Același către același

[1940]

Îți mulțumesc, prietene, pentru informațiile ce-mi dai. Am fost prudent mai multe zile din cauza unei crize de sciatică. Acum e mai bine și scrisoarea ta mă decide să vin spre

tine, unde voi fi fericit să te revăd și să pălăvrăgim de tot ce ne interesează.

Afându-mă singur cu mine, mă desenez din oglindă ca o natură moartă. E frig și apă-sător și mă grăbesc să văd o rază de soare. Deci, pe curând, dragă prietene.

Am să te previn de sosirea mea.

Al tău, cu afecțiune, T.P.

Același către același

[martie 1940, carte poștală]

Domnului Henri Matisse

Régina Cimiez

Nice Alpes Maritimes –

France

Automobil Club
București, România

Încântat de veștile bune pe care mi le dai despre sănătatea și lucrul tău. Și ce curios sunt să-ți văd Ronsardul [*Florilegiu de iubire*, cu 126 de litografii, realizate de Matisse; Pierre Ronsard, 1524-1585, poet francez. Un exemplar, cu dedicație, se află la Muzeul de Artă al României] și spiritul în care

l-ai conceput. Poate ai putea adăuga în viitoarea ta scrisoare o schiță a uneia dintre compoziții, aș fi fericit. Mi se cere să fac o expoziție cu desenele mele și cu câteva naturi moarte din ultimul timp. Să vedem. Salutări doamnei Lydia [Delektorskaia, secretară și colaboratoare a lui Matisse].

Al tău, cu prietenie, T.P.

Ninge în continuare.

Dragă prietene, abia a plecat scrisoarea mea și a ta a și ajuns...

Același către același

[post 2 aprilie 1940,
București]

Dragă prietene,

Abia sosit, 15 zile de gripă și de spaimă că n-am să pot fi la deschiderea expoziției mele [2 aprilie 1940], al cărei prizonier sunt în momentul de față. Prietenii și vizitatorii dau năvală, nicio șansă de izolare. De pictură, nici vorbă. Asta e primejdia unei vieți prinse. Scrisoarea ta mi-a făcut mare plăcere. Îmi pare rău că nu sunt la Paris ca să te

văd și să urmăresc expoziția lucrărilor tale. Dar de ce această vecinătate, cum să spun, eteroclită? Pictura fiecăruia fiind un lucru deosebit. A ta mai ales. În fine, să nu cădem în absolut. Dimpotrivă, am văzut cu interes lucrările amatorului nostru de aici.

Imagine din București, după cutremurul din 10 noiembrie 1940, surprinsă de Iosif Berman

*Sfântul Mucenic Trifon,
protejează vegetația și viile...*

**A fost odată
ca niciodată**

LUNATICII TRIF ȘI VLASIE

... iar Sfântul Mucenic Vlasie – animalele

Dr. GEORGETA ROȘU

În luna februarie (numită în popor Faur sau Făurar, pentru că acum se făceau sau se reparau uneltele cu care se lucra ogorul) se prăznuiesc Sfântul Mucenic Trifon și Sfântul Mucenic Vlasie; unul la 1 februarie, celălalt pe 11 ale lunii. De ziua lui Trif sătenii musai trebuia să împlinească riturile menite a aduce fertilitatea ogoarelor, a viilor și livezilor și protecție grădinilor împotriva grindinei. Unii țineau și post și mergeau la slujba de la biserică, iar apoi aveau grijă să-l ducă pe preot să sfințească ogoarele și livezile și să le stropească cu agheasmă.

Mentalul rural a păstrat o seamă de legende despre Trifon (*Magazin istoric*, nr. 2/2012), care mărturisesc despre întâlnirea lui cu Maica Domnului când aceasta mergea cu Pruncul Sfânt la Biserică pentru a-I fi citită rugăciunea de dezlegare (zi numită în calendarul ortodox Întâmpinarea Domnului). Pentru că Trif în acel moment tăia lemne a fost apostrofat de Maria: „Fie ca azi să fie ziua ta, iar mâine a Domnului”.

Se spune că de atunci Trifonul se sărbătorește la 1 februarie, cu o zi înă-

inte de Întâmpinarea Domnului. În această zi femeile împart pomeni din care nu lipsesc străchini pline cu mălai, cu speranța că lăcustele îl vor mânca pe acesta și nu vor mai distruge lanurile de grâu sau de porumb. Tot acum sătenii curățau viile de frunzele uscate rămase din toamnă, tundeau corzile îmbătrânite și apoi afumau peste tot cu fum de cârpe arse, sperând că așa vor alunga forțele rele care ar compromite recoltele de struguri și ar provoca mari pagube gospodărilor.

Viile și livezile trebuie ajutate să înfrunzească. Sătenii muncesc pentru a avea ogoarele fertile (imaginea, ca și cele din pagina următoare, de la cules de vie, aparțin fondului foto al Muzeului Național al Țăranului Român)

climatul unde trăiești; pentru mine însă, cu siguranță ar fi prea aspru. Eu sunt bine, cu sumedenie de îngrijiri. Îți alătur la scrisoare două fotografii ale tabloului la care ai văzut cât am lucrat și care în cele din urmă a dat ceva ce vei socoti neterminat – după fotografii. Dar după părerea mea e tot ce am realizat mai semnificativ ca expresie a culorii. Totuși, cu o natură moartă formată dintr-o scoică, un vas albastru de flori, o ceașcă de cafea, o cafetieră și trei mere verzi pe o masă de marmură neagră verde, realizată în 30 de ședințe, mă socot ajuns la capăt în ceea ce pot face în acest sens abstract. Adică meditații, salturi pe diferite planuri de înălțare și des-puire (sper că mă înțelegi, ori mai curând că mă fac înțeles), în această clipă nu pot merge mai departe și nu pot, nu se pune problema să mă repet. De aceea, m-am antrenat să rămân într-o concepție mai puțin extraordinară, mai puțin spirituală – și m-am apropiat de materia lucrurilor. Așa am pictat stridii. Acolo, dragul meu, sunt necesare senzațiile gustative, trebuie ca stridia pictată să rămână puțin ce e, puțin imagine olandeză.

Iată a treia pânză pe care am făcut-o cu acest subiect, bineînțeles fac totul apărându-mă istovit de tablou, de spațiul înconjurător. Mi-am lăsat căpăstrul pe gât, asta mi-a cerut un mare efort și am ajuns să regăsesc calități

naturale pe care a trebuit să le țin în frâu. Mireasma unei picturi savuroase care te va interesa. Nu știu ce va urma. Nu sunt sigur cât valorează ce fac, copilul s-a născut. Dar sunt convins că aceste tablouri, deși pline de culori aprinse, nu se pot realiza decât în ulei, în timp ce pentru mine, de multă vreme, era vorba doar de linii și culori și orice mijloc mi-era indiferent, acuarelă, guașă, adică doar de îngemănarea expresivă a suprafețelor colorate și diferit proporționate. Socot că e un rezultat. Aș dori să ajung destul de bătrân ca să mă întorc la vechea mea concepție și să constat ce i-a adăugat noua mea lucrare. Mai scrie-mi, dacă poți.

Îți alătur la scrisoare două fotografii ale tabloului, sperând că dacă cenzura va crede că trebuie să le distrugă, măcar va lăsa să-ți

parvină această scrisoare inocentă.

Al tău H.M.

[adăugat în marginea primei pagini]

Diferența de expresie a celor două persoane, în prima și ultima poziție a *Somnoroasei*, se datorează faptului că am schimbat modelul, fără ca cel din urmă să-mi fi pozat pentru acest tablou; am rămas impresionat, distincția sa potrivitându-se mai bine cu calmul tabloului, păcat că nu poți vedea culorile.

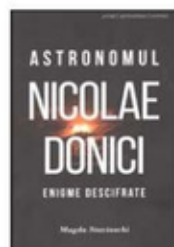
[după o serie de precizări privind culorile folosite]

Îmi îngădui să atrag atenția cenzurii că toate astea sunt o conversație între doi bătrâni prieteni pictori pe care depărtarea îi întristează. I-aș rămâne recunoscător dacă ar judeca în acest fel și ar îngădui acestei pălăvrăgeli deosebite să ajungă la destinație. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● Magda Stavinschi – **ASTRONOMUL NICOLAE DONICI** (lucrare apărută cu sprijinul Institutului de Studii Transdisciplinare în Știință, Spiritualitate, Societate) Editura Curtea Veche, București, 2015, 347 pp.

● Valeriu Avram, Valeriu Nicolscu – **AVIATORI BUZOIENI PE CERUL ROMÂNIEI ȘI AL EUROPEI (1916-1919; 1941-1945)** Editura Editgraph, Buzău, 2015, 310 pp.

● Ștefan Bosomitu – **MIRON CONSTANTINESCU. O BIOGRAFIE** Editura Humanitas, București, 2014, 476 pp.

● Vasile Buga – **SUB LUPA MOSCOVEI. POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI (1965-1989)** Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2015, 330 pp.

● Ana Iorga, Filip-Lucian Iorga – **MESELE DE ODINIOARĂ. DE LA PALATUL REGAL LA TÂRGUL MOȘILOR** Editura Corint, București, 2015, 80 pp.

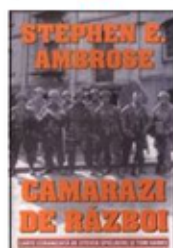
● Ion Cârștea – **ISTORIA ROMÂNȚĂ A ORȘOVEI. CELE OPT VIEȚI ALE DIERNEI** Editura Paco, București, 2015, 314 pp.

● Evghenia Ghinzburg – **DESTIN ÎN BĂTAIA VÂNTULUI JURNAL** Editura Corint, București, 2015, 509 pp.

● Jean Des Cars – **SAGA REGINELOR** Editura Corint, București 2015, 276 pp.

● Stephen E. Ambrose – **CAMARAZI DE RĂZBOI** (traducere din limba engleză: Nicolae-Dan Cetină) Editura Sebastian Publishing House, Târgu Mureș, 2009, 398 pp.

● Boguslaw Woloszanski – **RĂZBOIUL SECRET AL LUI STALIN** (traducere de: Anca Irina Ionescu) Editura Orizonturi, București, 2015, 320 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW** Vol. XXIV, No. 3, Autumn 2015, 159 pp.

● **REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII EURASIATICE** Ovidius University Press, Constanța, Anul VIII, Nr. 1-2/2012, 256 pp.

În satele din Banat și Transilvania bărbații stropseau dis-de-dimineață viile cu agheasma mare (luată la Bobotează), dar și livezile și locurile în care urma să fie puse straturile de legume, după care se adunau în grupuri și se îndreptau spre case, unde îi așteptau mese încărcate cu tot felul de bucate, abundența fiind ca un act de magie pe care îl împlineau pentru ca producția de struguri din toamnă să fie pe măsură...

Bănățenii legau snopi de paie pe roțile vechi de car, le dădeau foc și le lăsa să se rostogolească din vârful dealului cu scopul de a purifica, prin foc, de duhurile rele satul și pe locuitorii lui, dar și pentru a grăbi dezghețul, ajutând astfel pomii, viile și livezile să înfrunzească.

În Oltenia, la Segarcea (cunoscută acum și pentru brandul „Domeniile Coroanei”) și Galicea Mare, așezări viticole renumite, obiceiul Trifonului a fost reînviat după '90. În această zi toate bisericile oficiază slujbe închinare Sfântului Mucenic Trifon. Femeile aduc la biserică semințe de grâu, de porumb, de floarea soarelui, de fasole, butași de vie pentru a fi sfințite, având credința că în toamnă roade bogate le vor umple hambarele și butoaiele. La câmp, în capul viilor, bărbații încing grătarele, ciocnesc pahare cu vestitul vin de Segarcea, dar și cești de țuică fiartă, convinși că viile vor da roada bogată și vremurile vor fi mai bune. Pe măsura ospățului...

În ziua de 11 februarie este prăznuită ziua Sfântului Mucenic Vlasie, cel care „și-a petrecut blândă și dreapta viață cu dumnezeiască plăcere, fără prihană, depărtându-se de tot lucrul rău”.

Sărbătoarea se ține mai ales pentru familie, pentru ca nevestele să nască prunci mulți și sănătoși. În satele din Moldova se credea și că aceia care țineau ziua lui Vlasie nu vor rămâne niciodată fără bani și că vor fi ajutați să regăsească banii pierduți.

Mentalul popular îi atribuie sfântului și puterea ocrotirii animalelor. Pentru acest motiv se rugau sfântului când li se îmbolnăveau animalele din gospodărie: caii, vițelii, oile.

Zugravii iconari l-au zugrăvit în icoane trăind în singurătate, pe Muntele Athos, înconjurat de păduri și animale care stăteau la gura peșterii în care trăia. Când sfântul își termina rugăciunile ieșea și le binecuvânta, iar pe cele bolnave le tămăduia prin simpla atingere.

Una dintre legende chiar pomenește despre o ceată de vânători care vâneau pe munte și care s-au bucurat nespuse văzând atâtea animale la un loc: cerbi, căprioare, urși, lei...

Bucuria le-a fost scurtă, pentru că sfântul i-a văzut și a făcut o minune ascunzându-le. Vânătorii l-au învinuit de vrăjitorie, dar sfântul le-a răspuns că nu e vrăjitor, dar că se înțelege mai bine cu fiarele pădurii decât cu cei care-l persecutau pentru credința creștină pe care o îmbrățișase.

De asemenea, se mai crede că sfântul este protectorul păsărilor. În imaginarul popular cei care nu respectau ziua lui Vlasie erau pedepsiți să nu audă cântecul păsărilor în Rai... ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

Continuăm povestea descoperirii făcute de colaboratorul nostru, care ne oferă chipurile unor ofițeri din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

UN CARNET DE SCHITE CU PORTRATE MILITARE DE CONSTANTIN LECCA

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Maiorul Ion Câmpineanu

Urmându-și vocația militară încă din tinerețe, Solomon trecuse în cariera armelor prin mai multe faze și sub mai multe oblăduiri, de la pandur, sub comanda propriului frate, Barbu, în 1806, luptând alături de ruși contra otomanilor, la căpitan de poteră în districtul Dolj în 1813, polcovnic de Cerneți în 1815, căre serdar peste cinci județe în 1816, apoi mare clucer de arie, rang de mică boierie pe care i-l acordase Alexandru Suțu, trimis să oprească răspândirea răzmeriței lui Tudor din Vladimiri, căruia i se alătură, apoi din nou comandir de panduri în oastea imperială rusă în războiul din 1828-29, când este răsplătit cu gradul de maior și mai multe decorații, până să intre în rândurile Miliției Pământene și să organizeze primele trei polcuri (regimente) de infanterie valahă, el conducându-l pe cel de-al treilea timp de 22 de ani.

În ultima decadă a lunii iulie a anului 1830, presa anunța numele comandanților unităților din Țara Românească, între care figura Solomon ca unul dintre ofițerii cei mai importanți ai țării. Față de toți ceilalți proaspeți camarazi din oștirea română născândă, el era chiar unul dintre comandanții cu reală experiență de viață cazonă și de front. În memoriile sale, colonelul Grigore Lăcusteanu menționa momentul la care fusese martor când Solomon se întâlnise cu niște generali ruși, iar el purta încă straiile anterioarei epoci. „Era îmbrăcat arnăuțește, cu șalvari, cepchen, legat la cap turcește și cu pistoale la brâu.“

Însuși aprigul oștean oltean de care se leagă o tristă amintire din vremea Revoluției de la 1848 când, la 19 iunie, de conivență cu reacțiunea și executând ordinul superiorului său, colonelul Ioan Odobescu, care era șeful oștirii la acea vreme, a arestat guvernul provizoriu și-a dictat biografia în care a evidențiat faptul că el jucase un rol însemnat în perioada renașterii oștirii. „La 1830, chemat fiind la București de generalul Khisiliov și de boierii țării și au zis că au hotărât pentru țara românească să facă oștire regulată și eu cum voi putea, prin a mea mijlocire, să înduplec din tinerii panduri să intre în această slujbă, între care, barem cel puțin o mie de inși, și pe mine mă va face comandir de polc. Eu pe loc am primit această slujbă și i-am făgăduit că voi strânge câți voi putea și cel dintâi am îmbrăcat mondirul de militar în țara românească.“

La finele lunii aprilie a anului 1830, Solomon era comandantul trupelor trimise în Oltenia – sau „Țara Rumânească cea mică“, așa

cum era numită în acea vreme. Presa anunța dislocarea acestui contingent minuscul și dădea lista tinerilor ofițeri de sub ordinele vajnicului pol-

covnic ce socotiseră potrivit să adreseze un discurs emfatic generalului rus Staroff, ce-i instruisse, spre a-și arăta recunoștința față de el și de țarul

PĂURAR

2

962. La capătul unei ceremonii în stil bizantin, utilizată deja de Carol cel Mare, Otto I primește la Roma, din mâinile Papei Ioan al XII-lea, coroana imperială. Renașterea politică și culturală urmărită de principala dinastie a Germaniei, a saxonilor, instaurată prin venirea la tron a lui Henric de Saxonia, Henric Păsărarul, în 919, creează, prin evenimentul din această zi, Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană (titlu ce va supraviețui până în 1806, suprimat de Napoleon). Este o putere ce se vrea universală, dar care nu guvernează efectiv decât asupra unor teritorii limitate (ducatele de Saxonia, Franconia, Suabia, Bavaria, Lotharingia, mărcile Lausitz și Meissen, Carintia, Nordmark, marca Bilungilor și, ca vasale, Regatul Italiei și Regatul Burgundiei). De aceea câțiva ani mai târziu Otto I, un războinic redutabil, începe o politică de extindere a autorității imperiale asupra Italiei de Sud. De altfel, secolul al X-lea este socotit un secol dur, un „secol de fier“, caracterizat prin constante războaie ce opun principate, popoare, culturi, sfidând orice coerență.

9

1942. În timpul blocadei Leningradului, începută în septembrie 1941, oamenii, parcă sfidând dramatica realitate, încearcă să ducă o viață normală. Poeta Vera Inber participă la Conferința scriitorilor baltici, organizată de Uniunea Scriitorilor, care durează două zile. Vera se pregătește cîrpindu-și mănușile și ciorapii, apoi pornește spre insula Vasilevski, unde ajunge după două ore, trecând pe lângă tramvaie înzăpezite, o clădire care arseese toată noaptea și o stradă inundată de un hidrant defect. La sfârșitul primei zile a lucrărilor conferinței, se retrage într-un pat suprapus aflat după o draperie, în spatele sălii, unde aerul este îmbăcsit de fum de țigară. Dimineața devreme e trezită de zgomot de lemne sparte. Un coleg, cu un topor, făcea bucăți scaunul pe care stătuse la conferință. „L-am văzut cum aruncă bucățile de lemn în sobă – bietelescaune neajutorate din Leningrad! M-am încălzit și eu și am adormit din nou.“

14

1945. Este Sfântul Valentin și este miercuri. Praghezii aud alarmele aeriene, dar nu prea se grăbesc să intre în adăposturi, ci urmăresc cu încântare, din stradă, cum se îndreaptă spre Reich încă o pedeapsă pentru atrocitățile comise în toți acești ani de război. În noaptea trecută peste 770 de avioane britanice au bombardat Dresda, aflată la doar 120 km de capitala de pe Vltava. Acum 60 de bombardiere americane B-17, plecate tot spre Dresda, dar rătăcite, aruncă, într-un raid scurt de cinci minute, bombe asupra Pragăi, omorând 701 oameni și făcând peste 1.000 de răniți. Zeci de case sunt făcute una cu pământul. Piloții se întorc la bază convinși că au bombardat Dresda, alt oraș frumos, ca și Praga, și el străbătut de un râu. Precaritatea tehnicii de navigație – uneori piloții se orientau după ce vedeau pe fereastră –, vremea înnoată contribuie la tragedia Pragăi. În anul 2000 unul dintre piloți, Allen Ostrom, îi va cere scuze preotului unei biserici distruse, apoi refăcute, din centrul orașului.

24

1848. În primele zile ale revoluției burghezo-democratice de la Paris, tineri revoluționari cu idei confuze aleargă într-un suflet în fața casei poetului Alphonse de Lamartine, șef, pentru scurtă vreme, al guvernului provizoriu, și strigă încinși: „Jos Lamartine! Jos trădătorul! Vrem capul lui Lamartine!“ Cel vizat iese la fereastră și le spune calm: „Cu «Jos trădătorul!» nu sunt de acord cu voi, dar că vreți capul meu sunt de acord. Sunt convins că v-ar face un mare serviciu să aveți capul meu, nu pe al vostru; ați putea judeca mult mai limpede situația. Ați fi mai calmi și mai rezonabili.“ Mulțimea începe să rădă, iar în clipa următoare mulți se reped spre poet să-i strângă mâna.

strecurată la piept, sub nasturii mondirului descheiat. Cea-coul cu egretă este așezat în spate, pe o masă.

La pagina 22 a fost desenat, cam stângaci, un amoraș cu arcul încordat, iar pe contrapagină este un alt amoraș, cu capul ridicat.

Un alt ofițer inferior rus, cu obrazul ras, fără mustață, ținând mâinile încrucișate pe piept și privind, sfredelitor, spre exterior, a fost desenat la pagina 23. Este îmbrăcat într-un surtuc la două rânduri, iar pe epolet poartă numărul 17 al regimentului său. În perioada organizării Miliției Pământene a Valahiei, președintele plenipotent Kiseleff stabilise numărul batalioanelor de infanterie și escadroanelor de cavalerie pe care le așezase sub ordinele generalului maior Staroff, care avea sarcina de a le deprinde cu disciplina și regulamentele militare prin ofițerii instructori care proveneau din Regimentul 17. Astfel, ofițerul rus portretizat de Lecca era unul dintre instructorii proaspăt înființatei oștiri locale.

Următorul portret militar este acela al unui maior român tot cu surtuc de mică ținută și care stă cu brațele încrucișate. Legenda artistului menționează gradul modelului. În catalog, personajul este identificat cu omul politic și promotorul Societății Filarmone, Ion Câmpineanu.

La pagina 25 este schițată o aprigă scenă de luptă între călăreți români și otomani – poate un proiect pentru vreo lucrare inspirată de istoria națională.

Urmează portretul omului politic moldovean Scarlat Ro-

setti, înveșmântat în straie de modă orientală, cu un cepchen cu pieptul plin de găitane printre care se disting două decorații rusești, Ordinul „Sf. Ana” și medalia campaniei

Portretul unui ofițer superior rus și, probabil, cel al lui Constantin Cantacuzino

ruso-otomane din 1828. Desenhul a fost preluat fără modificări în stampania finală. Un alt tip de ofițer rus, de data aceasta un colonel cu trăsături foarte fine, o alură elegantă și visătoare, este desenat pe pagina 27. Pe placa epoletului său se vede cifra 1. Niciunul dintre portretele de militari ruși nu a fost inclus în suita de litografii cunoscute.

Urmează o pagină cu exerciții de litografie, după care este schița marelui logofăt moldovean Gheorghe Catargiu, unul dintre boierii filoruși reacționari și opozanți declarați ai domnitorilor regulamentari ca și ai Unirii de mai târziu. Modelul are un torace voluminos învăluit în giubeaua îmblănită pe al cărei rever se află plăcile unor înalte decorații cu care fusese răsplătit de împăratul tuturor Rusilor pentru serviciile sale. Artis-

tul a simțit nevoia să copieze, la dimensiunea originală, textul din centrul uneia dintre decorații, ce fusese emisă pentru a marca o victorie rusească: „Oceakovul a fost luat la 6 decembrie 1788”. Boierul velit are o barbă lată, pe cap poartă gugiumanul potrivit dregătoriei sale înalte, iar din ochii leneși aruncă o privire suspicioasă și disprețuitoare. Stampa reproduce fără modificări desenul.

La pagina 35 era portretul unui alt boier velit, cu barbă lată și capul învăluit în cealma din șal scump. În catalogul expoziției de portret din secolul al XIX-lea se presupune

că modelul ar fi un membru al familiei Ghica, deși el seamănă lui Constantin Cantacuzino, caimacamul de la 1848, acela despre care relatea pictorul Barabas Miklos că s-a aflat în casa lui când și-a sacrificat barba cea frumoasă și a luat „costumul democrației”, iar prietenii săi, simțindu-se mai în largul lor a sta turcește, și nu pe scaunele europene, se așezaseră pe jos, lângă ele, tăvălind cozile fracului prin praful de pe podele.

Portretul acestuia, considerat a fi opera unui autor anonim, s-a aflat până în primăvara anului 2015 în expunerea Muzeului Național de Artă

ce dispusesese organizarea acestei mici armate. De observat că între aceștia se aflau mulți dintre revoluționarii de peste 18 ani, de la 1848, precum Tell, Pleșoianu și Brătianu.

Calitățile de comandant și educator ale colonelului Solomon erau apreciate atât de superiori, cât și de subalterni. După 15 ani de la fondarea Miliției, niște tineri ofițeri din Regimentul 3 Infanterie, al cărui comandant era, i-au oferit, de Sf. Ion, ziua sa onomastică, un portret pe care l-au însoțit de o măgulitoare misivă de mulțumire pentru felul în care s-a alăturat oștirii și s-a ocupat de formarea lor ca militari.

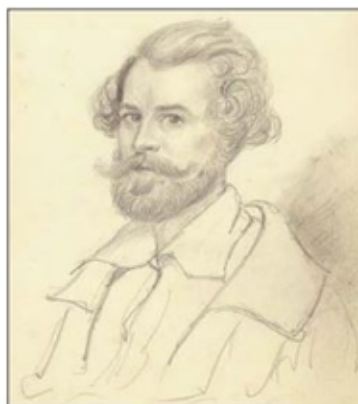
După portretul lui Ghica urmează trei pagini albe și apoi este desenat chipul nobil, ușor arrogant, al lui Constantin Paladi, generalul inspector al Miliției Moldovei. Acesta este finisat în cele mai mici detalii și apare aproape identic în litografie – doar că în aceasta din urmă la gât îi este prins Ordinul „Sf. Ana”, iar la brâu se distinge mânerul sabiei. Intrarea marelui boier în oștire fusese considerată un eveniment deosebit de important, pe care presa îl saluta cu mult entuziasm. „Duminică la 14 acestia [septembrie 1830] d. hatmanul Constantin Paladi, generalul inspector și șeful oastei pământenești, răzând barba și dezbrăcând costumul asiatic, s-au îmbrăcat în uniforma militarască națională ca și toți ofițerii i soldații de supt căpitenica sa comandă ce poartă cocarda și steagul național dicoloric albastru și roșu închis.”

La pagina 13 a fost desenat colonelul Teodor Balș, alintat

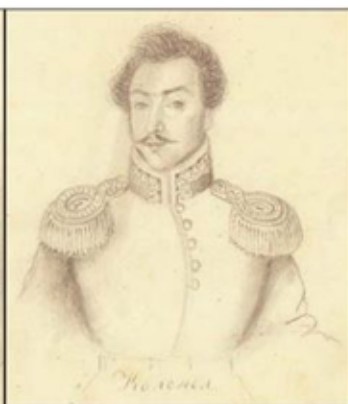
Toderiță, viitorul hatman al Moldovei. Poza din carnet este diferită de aceea din litografie: în prima, tânărul polcovnic își ține chivăra în mâna stângă, în vreme ce în cea din urmă are brațele încrucișate pe piept și-și sprijină cotul pe acoperământul de cap. Urmează încă două pagini goale, după care apare chipul dolofan al căpitanului Constantin Filipescu, șeful statului major al Miliției valahe. Și în cazul său diferă poza din desen, cu toracele ușor întors spre stânga, și cea din stampă,

la 1831, când i-a fost desenat portretul – ar fi putut avea așa o barbă respectabilă și o alură atât de romantică.

Pe următoarea pagină este creionat chipul unui ofițer inferior rus. Așezat pe un scaun, își ține o mână în șold, iar pe cealaltă o sprijină pe ceacoul rezemat pe genunchi. Trupul îi este strâns în mondirul ce-i face o talie de viespe. În afara trăsăturilor chipului, bine valorate, uniformă și detaliile ei sunt abia trasate. Pe epolet se vede nu-

Portret atribuit prințului
Dimitrie Ghica

Colonelul Emanoil Băleanu

cu toracele frontal și obrazul ușor întors spre stânga. Broderiile de la guler sunt mai simple decât acelea ale ofițerilor superiori, iar epoleții nu au franjuri.

La pagina 17 este portretul bust al unui civil cu barbă, mustăți mari și păr bogat. Poartă un guler larg, răsfrânt, fără legătură de gât, și pe deasupra are o haină tot cu un guler larg. În catalogul expoziției deja amintite, personajul este identificat cu principele Dimitrie Ghica, deși, socotindu-i anul nașterii, 1816, este greu de crezut că un tânăr de doar 15 ani – cât ar fi avut

mărul 18, care desemnează regimentul din care provenea.

Chipul colonelului Emanoil Băleanu, comandantul Regimentului 1 Infanterie, este desenat pe următoarea filă. Legenda este scrisă de artist sub schiță: colonel. Și în acest caz există diferențe între desen și stampă. Impostarea este asemănătoare portretului căpitanului Filipescu din paginile anterioare: toracele este orientat spre dreapta în schiță, iar mâinile nu sunt incluse în compoziție, în vreme ce în stampă trunchiul este spre dreapta, iar tânărul polcovnic are mâna

acestea se află semnătura artistului, așa cum avea să o aștearnă pe stampe, prelungind codița de la „a” cu care înconjoară întregul nume.

Pe coperta interioară, pe o coloană, este scrisă, cu cerneală neagră, o altă listă de nume, dar de data aceasta într-o abreviere sui-generis. Unele sunt ușor de identificat, altele însă nu pot fi decodificate.

La suita de portrete militare mai trebuie alăturat și comentat unul ce nu se află immortalizat în carnetul de față, dar numele beneficiarului apare pe lista finală. Este vorba de prapor-gicul Ioan Cărpenișanu. Tânărul de doar 16 ani intrase în Miliție, la cavalerie, și fusese desenat de Lecca înaintea tuturor celorlalți, portretul oferind informații pre-

țioase pentru studiul uniformei. Indiciu pentru datare sunt torsadele de fir ce le are pe umeri. Acestea fuseseră instituite ca însemn de grad în primul an al existenței oștirii pământene. Deoarece ofițerii români se simțeau ignorați și disprețuiți de egalii lor din armata imperială, care nu le arătau respectul cuvenit rangului, au protestat pe lângă președintele plenipotent al Țării Românești și Moldovei, generalul conte Pavel Dmitrievici Kisseleff. Sensibil la doleanțele românilor și mai ales ale militarilor locali – pentru care avea o reală slăbiciune, adesea inspectând

trupele moldo-valahe spre a se convinge de progresul ce-l făceau și laudând pe comandanți – acesta semnează Înalta Poruncă de Zi nr. 25 din 22 august 1831, prin care tuturor ofițerilor le erau conferiți epoleți după modelul celor rusești, cu franjuri pentru gradele superioare și fără pentru cele inferioare.

Pentru cei care îmbrățișaseră cariera armelor, evenimentul era memorabil, astfel că mai mulți ofițeri l-au consemnat în amintirile lor. Polcovnicul Lăcusteanu își

semnează acest moment în cronologia vieții sale ca pe unul de mare importanță al anului 1831, alături de avansarea de care beneficiase și de molima ce bântuise țara: „Sosit din Craiova cu marșu forșatu cu totu regimentulu I-iu, pentru străjuirea capitalei București de marea epidemie a cholerei, și după patru luni, în urma marei inspecțiuni făcută de generalul conte Kisseleff, președintele Principatelor, [Pappasoglu] s-a înălțatu în gradulu de sub-locotenentu

(prapor-gicu) cându s-a datu în oștirea română epolette ca la ruși, și aceasta în urma încetării teribilii epidemie a cholerei.” Ioan Cărpenișanu apare în desenul lui Lecca impostat frontal, până la mijloc, într-o poză ce va fi folosită pentru aproape toți

Infanteria din Țara Românească defilând în pas alergător, litografie de Raffet

amintea: „Anul 1831 august, mari manevre pe câmpiile dimprejurul Bucureștilor [...] După săvârșirea manevrelor, generalul Chiselev (sic) mulțumind oștirii, au citit oștirii un ucaz împărătesc prin care Rusia recunoștea rangurile militare române, acordându-le și dreptul de a purta epoleturi și eșarfuri rusești (căci până atunci purtam pe umăr niște cozonaci de fir împlețiți și în loc de eșarfuri cordoane de piele cu cataramă, deosebindu-se rangurile prin cusături de fir a cordoanelor și poleitura cataramelor).”

La rândul său, maiorul Dimitrie Pappasoglu con-

ceilalți ofițeri ai proaspăt înființatei Miliții pe care-i va desena în anul următor. Tânărul imberb, încă un adolescent, stă mândru, țeapăn chiar, ținându-și cea-coul în mâna dreaptă. Chipul diafan, aproape feminin, este foarte delicat modelat de artist în tonalități transparente de gri.

Prin acest caiet de schițe al lui Constantin Lecca, portretele uitate ale capilor Miliției pământene își capătă locul cuvenit în panteonul oștirii naționale, dând în același timp măsura talentului de desenator și fin psiholog al autorului. ■

al României, în Galeria de Artă Națională. Marele agă muntean este reprezentat până la mijloc, ținând în mână dreaptă un șirag de mătâni și îmbrăcat într-un halat ușor, de vară, de culoare roșu aprins, de sub care se vede ferme-neaua cu multe ceaprazuri lucitoare și mari nasturi din fir auriu, brăul din șal de cașmir în care are înfipt un hanger cu mâner bățut în nestemate, iar la gât poartă înnodat Ordinul „Sf. Ana”. Capul înfășurat într-un luxos tarabolos (turban) din șal prețios și împodobit de o frumoasă barbă neagră – ce, așa cum deja am precizat, avea să cadă sub briciul bărbierului spre a-i asigura boierului o carieră potrivită în administrația regulamentară – este ușor întors spre stânga, la fel ca în schița din caietul lui Lecca, unde detaliile de costum, exceptând turbanul specific și decorația, sunt lăsate nefinisate, ca și în cazul altor lucrări ce urma a fi dezvoltate în altă tehnică. În desen apare mai evident, prins pe piept, Ordinul rusec „Sf. Ana”, care în pictura în ulei se pierde printre găitane, fiind parțial obturat de marginea halatului. Nu mai încap nicio îndoială asupra paternității. Suntem, așadar, în măsură nu numai să rectificăm o identitate eronat atribuită, ci și să atribuim lui Lecca acest portret de mare valoare cromatică și admirabilă investigare psihologică. Lucrarea a fost reprodusă, ca rod al pene-lului unui anonim și fără precizarea numelui modelului, în volumul *Pictura românească în imagini*, de Vasile Drăguț, Vasile Florea, Dan Grigorescu și Marin Mihalache. De altfel, dacă ar fi să ne luăm după indi-

Uniforme ale Miliției din Moldova

ciile autorului, într-o listă cu nume abreviate, despre care se va vorbi mai jos, apare trecut și numele acestuia.

Între atâtea chipuri de bărbați, apariția unuia de femeie este o ciudățenie în acest carnet: la pagina 36 este reprezentată o doamnă din înalta societate, înveșmântată într-o rochie cu mâneci à gigot, ce-i lasă umerii și gâtul dezgolate spre a atrage atenția asupra colierului de perle, cu trei șiraguri, și a cerceilor lungi. Coafura este foarte elaborată și se vede că doamna se dichisise înainte de a se așeza în poză.

Ultima pagină cu desene pe ambele părți este cea numerotată 38. Pe avers se află portretul compozițional al colonelului Gheorghe Lătescu, șef al cavaleriei moldovenești. Acesta are o poziție complexă, pluriaxială, cu o mână în șold și cealaltă întinsă în lateral și sprijinită pe garda sabiei. Ceacoul îl are bine înfipt pe cap și prins cu șnurul de siguranță rulat în jurul gulerului. Imaginea din litografie este redusă, iar personajul nu se mai dezvoltă pe un spațiu la fel de larg ca în schiță: tora-

cele este rotit spre a fi văzut în trei sferturi, mâna dreaptă rămâne în șold, dar unghiul ei este schimbat și suportă un racurs, în vreme ce mâna stângă este scoasă din cadru imediat sub cot. Sabia nu mai este la distanță de trup, ci animată la șoldul colonelului. Pe revers este portretul până la mijloc al unui bărbat cu mustață și haină cu brandenburguri, bogat ornamentată, închisă cu niște nasturi foarte mari, bombați și cu un model radial pe suprafața lor. Detaliile nu au fost duse până la capăt. Nici acest portret nu a fost litografiat.

Pagina finală este jumătate tăiată. Pe două rânduri, pe avers, sunt scrise, așa cum deja s-a precizat mai sus, echivalențele caracterelor cirilice și latine, alături de schița unui leagăn de copil și a siluetei unui militar în picioare. Pe revers sunt notate, în franceză, rangurile câtorva dintre cei desenați. Se pare că numele personajelor au fost scrise în partea stângă a paginii, aceea care lipsește, rămânând doar gradul și principatul căruia îi aparțin. Sub

Operațiunea „Furtuna 333“

RODRIC BRAITHWAITE

● Două tentative de otrăvire ● Doi doctori sovietici încercă planurile KGB ● Un apel radio care blochează comunicațiile ● Se recunosc după înjurături ● Amin străbate palatul în chiloți și cu branulele atârându-i din brațe ● Armata Roșie învinge pisica

KGB-ul dorește să găsească o alternativă la folosirea forței militare: asasinarea. Se făcuseră încercări, dar ele dăduseră greș. Lunetiștii KGB-ului plănuiseră să îl ucidă pe Amin în drumul spre birou, dar nu au reușit, deoarece afganii au schimbat măsurile de securitate. La 13 decembrie, KGB-ul a încercat să îl otrăvească pe Amin cu Pepsi-Cola aranjată. Amin nu a avut de suferit. Nepotul său, Asadullah, șeful serviciului de contrainformații, s-a îmbolnăvit. A fost trimis la Moscova și diagnosticat de doctori cu o hepatită severă. Acolo a fost arestat și ținut în închisoarea Matroșkaia Tișina. Rușii l-au adus înapoi la Kabul după răsturnarea lui Amin. A fost interogat, torturat și executat.

KGB-ul nu a renunțat nici în ultima clipă la încercările de a-l elimina discret pe Amin. Cu câteva ore înainte de declanșarea asaltului, Amin a organizat un prânz pentru membrii Biroului Politic, miniștrii și familiile acestora, pentru a le arăta noul și splendidul său palat și pentru a sărbători întoarcerea de la Moscova a lui Panjshiri, membru al Biroului Politic. Amin era într-o stare euforică. Le-a spus colegilor săi că sovieticii trimiseseră în cele din urmă trupe care să îl sprijine. „Diviziile sovietice sunt pe drum“, s-a lăudat el. „La Kabul aterizează parașutiști. Totul merge foarte bine. Vorbesc mereu la telefon cu tovarășul Gromîko și conlucrăm privind linia pe care să o urmărim față de străinătate.“

Însă, în timpul mesei, Amin și câțiva dintre

Generalul Ogarkov, șeful Marelui Stat Major al Armatei Roșii, se opunea unei intervenții militare în Afganistan

oaspeți și-au pierdut cunoștința. Maiorul Jandad, comandantul gărzii prezidențiale, a telefonat la Spitalul Militar Central și la policlinica Ambasadei sovietice pentru a cere ajutor. Mâncarea a fost trimisă la analiză și bucătarii afgani arestați.

Întâmplător, o delegație de medici militari sovietici, condusă de colonelul Alekseev, se afla la Kabul. Colonelul Alekseev și colo-

nelul Kuznecikov, medic la policlinica ambasadei, fuseseră invitați la palat pentru ca, între altele, să se ocupe de fiica lui Amin, care născuse de curând. Aceștia au ajuns acolo în jurul orei două după-amiaza, însoțiți de o doctoriță și o asistentă din Kabul. La sosire, au fost supuși unei percheziții neobișnuit de amănunțite, mă-

Militari dintr-o echipă de asalt a KGB care au acționat contra palatului prezidențial, fotografiați cu câteva zile înainte de atac; în fundal, palatul

Avanpremieră editorială

Rodric Braithwaite, fost ambasador al Marii Britanii la Moscova între 1988 și 1992, este autorul cărții *Afganții. Rușii în Afganistan (1979-1989)*, ce urmează să apară în versiune românească la Editura Corint și din care vă prezentăm în continuare un fragment în care sunt descrise operațiunile militare care au dus la capturarea și uciderea, la 27 decembrie 1979, a președintelui Afganistanului Hafizullah Amin.

Președintele afgan Hafizullah Amin și palatul în care și-a găsit sfârșitul

Pentru ca cititorul să înțeleagă rândurile ce urmează, trebuie să îi oferim câteva repere, pornind tot de la cartea autorului britanic.

Amin preluase puterea cu doar trei luni înainte, după ce își eli-

minase predecesorul, pe Nur Muhammad Taraki, un personaj devotat Moscovei. În schimb, Amin era considerat la Moscova favorabil americanilor și deci o amenințare pentru interesele sovietice. Nu aceeași era părerea experților militari sovietici instalați deja în Afganistan și care se opuneau, la fel ca și șeful Marelui Stat Major al armatei sovietice, generalul Ogarkov, unei intervenții militare în Afganistan.

Treptat, la nivelul conducerii sovietice s-a conturat ideea susținută mai ales de șeful KGB, Iuri Andropov, înălțurării prin forță a lui Amin și a unei prezențe militare masive sovietice în Afganistan. Experții militari sovietici de la Kabul au fost schimbați. Cei care le-au luat locul fie împărtășeau opinia predecesorilor, fie, asemenea noului ambasador sovietic, erau lipsiți de experiență. Când criza s-a acutizat, reprezentanții Moscovei la Kabul erau, în general, oameni lipsiți de experiență.

La 12 decembrie 1979 s-a desfășurat ședința Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S. care a luat decizia intervenției armate în Afganistan. Andropov a afirmat atunci că CIA încerca să creeze un „nou Imperiu Otoman”, care să includă și republicile cu populație musulmană din sudul U.R.S.S. Participanții la ședință au decis în unanimitate trimiterea de trupe. Dar dacă în cazul invaziei Cehoslovaciei (o țară cu un relief mult mai prietenos și fără tradiția de rezistență populară a Afganistanului), din august 1968, fuseseră concentrate 18 divizii sovietice plus alte opt din alte state ale Tratatului de la Varșovia, adică 500.000 militari, acum era prevăzută o forță de doar 40.000 militari. Sub presiunile militarilor sovietici aflați deja la Kabul, numărul lor a sporit până la 80.000, insuficient pentru obiectivul propus. Deplasarea a început în noaptea de 24 spre 25 decembrie, lui Amin dându-i-se asigurări că erau unitățile pe care el le solicitase mai demult.

Vehiculele au trecut în forță de prima barieră, strivind santinela afgană. Au continuat înaintarea sub foc intens și, pentru prima oară, echipajele au auzit zgomotul nefamiliar, aproape ireal, al gloanțelor care răpăiau pe blindajul vehiculelor. Au ripostat cu tot armamentul de la bord și curând fumul din interiorul vehiculelor a făcut ca aerul să devină irespirabil. Geamurile blindate ale vehiculelor au fost sparte dinăuntru cu focuri de armă. Un vehicul a fost lovit și a luat foc; câțiva ocupanți au fost răniți când au sărit din el. Un soldat a alunecat când a sărit și picioarele i-au fost strivite sub roțile vehiculului. Un alt vehicul a căzut de pe podul construit de ruși peste șanțul de irigații, iar soldații au rămas blocați înăuntru. Comandantul lor a cerut ajutor prin radio și, procedând astfel, a reușit să blocheze legătura radio, paralizând comunicațiile întregului batalion.

Oamenii din forța de asalt s-au apropiat cât au putut de zidurile palatului, au debarcat și s-au repezit către ușile și ferestrele de la parter. Deruta a sporit clipă de clipă. Comanda unificată cedase, iar soldații au fost siliți să acționeze în grupuri restrânse din proprie ini-

Colonelul Boiarinov

țiativă. Focurile apărătorilor palatului, pe care artileria nu reușise să le neutralizeze, i-au făcut să se culce la pământ. S-a creat un moment de panică, astfel că toți au încremenit vreme de aproape cinci minute. Apoi o Șilka a distrus mitraliera care trăgea de la una dintre ferestre, iar oamenii s-au ridicat și au înaintat cu scările de asediu.

Au pătruns în palat câte unul sau câte doi. Boiarinov s-a aflat printre aceștia. Holul de la intrare era iluminat puternic, iar apărătorii trăgeau și aruncau grenade de la galeria de la primul etaj. Au urcat scara luptând și au început să măture încăperile cu foc de armă automată și grenade. Au auzit țipete de femei și copii. O femeie l-a strigat pe Amin. Explozia unei grenade a întrerupt alimentarea cu energie electrică și luminile s-au stins. Mulți ruși fuseseră răniți, inclusiv Boiarinov.

Brasardele distinctive de culoare albă ale rușilor de abia se mai vedeau pe sub stratul de mizerie și funingine. Pentru a înrăutăți situația, gărzile personale ale lui Amin purtau brasarde de aceeași culoare. Însă în acea agitație, rușii înjurau oribil, folosind cele mai alese cuvinte din vocabularul rus; iar asta le-a permis să se identifice unii pe alții în întuneric.

„Brusc, schimburile de focuri au încetat“, își amintea un ofițer. „I-am raportat prin radio generalului Drozdov că palatul fusese cucerit, că se înregistraseră mulți morți și răniți și că acțiunea principală se încheiase.“

În timpul luptelor, colonelul Alekseev și colonelul Kuznecikov,

O amintire, după operațiune

sură pe care au înțeles-o în momentul în care au văzut persoane așezate sau întinse pe jos în vestibul, pe trepte și în încăperi. Cei care își recăpătaseră cunoștința erau chinuți de dureri mari. Era evident că fuseseră otrăviți, probabil de un agent cu experiență al KGB-ului, Mihail Talibov, care fusese infiltrat ca bucătar în anturajul lui Amin. Kriucikov (șeful informațiilor externe din KGB) a susținut ulterior că substanța administrată nu era decât un somnifer foarte puternic. Dacă era adevărat, se pare că s-a greșit doza.

Medicii sovietici au fost chemați la căpătâiul lui Amin. Purta doar chiloți, îi atârna falca și dăduse ochii peste cap. Era într-o comă profundă și avea pulsul foarte slab. Părea că e pe moarte. Doctorii au început manevrele de salvare și la ora șase au reușit să îl scoată din comă. Când a deschis ochii, Amin a întrebat: „Ce s-a întâmplat? A fost un accident sau un sabotaj?”

Doctorii și-au dat seama că se petrecuse ceva ciudat și au trimis asistenta și doctorița înapoi la Kabul, ca să nu pățească ceva. Nu au știut că zădărniseră un plan care, dacă ar fi reușit, l-ar fi eliminat pe Amin și ar fi simplificat operațiunea înainte de a fi declanșată.

Jandad a fost extrem de tulburat după acel incident. A plasat gărzi suplimentare în palat și în afara lui și a alertat brigada de tancuri afgane.

În cursul acelei zile, ora asaltului a fost modificată de câteva ori. Dar la ora 18.00, Magometov i-a ordonat lui Kolesnik (nume de cod adoptat special pentru această operațiune: numele lui real era Kozlov; ofițerul GRU) să declanșeze operațiunea cât de curând posibil, fără a mai aștepta explozia care trebuia să distrugă centrul de comunicații. Douăzeci de minute mai târziu, o grupă de asalt comandată de căpitanul Satarov a pornit discret pentru a neutraliza pozițiile întărite ale celor trei tancuri afgane, care controlau căile de acces spre palat. Soldații au parcurs ultima parte a drumului pe jos, prin zăpadă până la brâu. Santinelele afgane au fost ucise rapid de lunetiști. Echipajele tancurilor erau în cazarmă, prea departe pentru a putea ajunge la ele, astfel

că vehiculele au fost capturate.

S-au tras două rachete de semnalizare de culoare roșie pentru a marca începutul asaltului. Era deja ora 19.15. Palatul era iluminat deplin la exterior și interior, iar afganii măturau zona înconjurătoare cu proiectoarele. Tunurile antiaeriene sovietice Șilka au deschis focul. Zidurile palatului erau atât de rezistente, încât mai toate proiectilele au ricoșat, împrăștiind bucăți de granit, dar fără a provoca daune grave.

Compania 1 din Batalionul Musulman (alcătuit din soldați tadjici, uzbeki și turkmeni din republicile Asiei Centrale) a pornit în blindatele lor de luptă. Grupurile de forțe speciale ale KGB, sub comanda colonelului Boiarinov, au mers alături de ei. Primiseră ordin să nu ia prizonieri și să nu se oprească pentru a le acorda ajutor camarazilor răniți: misiunea lor era să

cucerească palatul, indiferent de condiții.

Aproape imediat după pornire, unul dintre vehiculele de luptă ale infanteriei din Batalionul Musulman s-a oprit. Șoferul lui își pierduse cumpătul; a sărit din vehicul și a fugit. A revenit aproape imediat: în afara vehiculului, lucrurile erau mult mai înspăimântătoare.

Altă echipă KGB; cu pălărie, în primul rând, generalul Iuri Ivanovici Drozdov, șeful „ilegalilor” din Primul Directorat Principal al KGB (serviciul de spionaj)

Pastila de cuvinte

Numele proprii din care provin cele mai multe eponime din limba română aparțin, cum se va vedea mai jos, Antichității greco-latine. Câteva au însă ca sursă nume de personalități, culturale sau politice, din alte zone spațio-temporale.

ALTE CÂTEVA EPONIME

Academician MARIUS SALA

Ocean „vastă întindere de apă sărată, care ocupă trei sferturi din suprafața globului terestru, fiind delimitată de continente” este un cuvânt cu etimologie multiplă în limba română, deoarece a fost împrumutat din mai multe limbi: gr. *okeanos*, lat. *oceanus*, germ. *Ozean*, rus. *okean*, fr. *océan*. De aceea, la diverși autori, apare cu variante învechite, ieșite din uz, ca *ochiân* (prima atestare, la Miron Costin, la mijlocul secolului al XVII-lea), *oșeân* (la Budai-Deleanu), *ozeân* etc. La

cu zeița Gaia. Conform legendei, acesta și sora sa Tethys au dat naștere la peste 3.000 de fii (care reprezintă fluviile) și la tot atâtea fiice numite Oceanide, nimfe ce personifică râurile (unul dintre ele fiind Stixul, care înconjoară cu meandrele sale Infernul), dar și valurile mării, izvoarele etc.

Odisee ca substantiv comun are sensul „călătorie lungă și plină de peripeții” și provine din fr. *odyssée*; a fost atestat prima dată, în limba română, în 1891 (în volumul al III-lea al lucrării *Părți alese*

din istoria Transilvaniei de Gheorghe Barițiu). Cuvântul a fost creat în franceză de la titlul epopeii *Odiseea* (fr. *Odyssée*, gr. *Odyssseia*) în 80 de cânturi (12.109 versuri) atribuită lui Homer, în care se povestește lunga călătorie de întoarcere acasă,

în care se povestește lunga călătorie de întoarcere acasă, în insula Itaca, a lui Ulise, după războiul Troiei.

Olimpiadă a însemnat inițial „intervalul de patru ani dintre întrecerile sportive practicate în Grecia antică, servind ca unitate pentru numărul anilor” (sens cu care termenul e atestat

prima dată, în limba română, în traducerea lucrării lui Claude-François Millot *Istorie universală*, făcută de Ioan Molnar și tipărită la Buda, în 1800); ulterior, a dobândit sensul de „competiție sportivă internațională care are loc o dată la patru ani” (prima atestare, în periodicul *Curierul românesc* din 1830). Cuvântul a fost împrumutat din fr. *olympiade*, germ. *Olympiade* (limbi în care provine din lat. *olympias*, -adis, gr. *olimpias*, -ados). La origine se află numele orașului *Olimpia* din regiunea Elida (Elis), situată în nord-vestul Peloponesului, unde se organizau, din patru în patru ani, competiții sportive locale denumite „jocurile olimpice”.

Olimpian este un adjectiv care, conform dicționarului

Mozaic reprezentându-i pe Titani

originea sa îndepărtată se găsește numele propriu *Okeanos* din mitologia greacă (atestat în română și în forma *Ocean*), denumirea unui fluviu imaginar care înconjură tot Pământul, sursă originară a tuturor apelor. Personificat, *Okeanos* (*Ocean*) devine numele celui mai mare dintre Titani, care erau cei șase fii ai lui Uranus

Întoarcerea lui Ulise (pe un vas de ceramică de la British Museum)

cei doi medici sovietici, se ascunseseră cum putuseră mai bine în sala de bal. L-au văzut pe Amin deplasându-se chinuit de dureri pe coridor, doar în niște chiloți albi și într-un tricou, iluminat de incendiile care izbucniseră, plin de tuburi și cu brațele ridicate sus, ținând sti-

cilele cu soluții medicale, încă atașate, care „arătau ca niște grenade“. Alekseev și-a părăsit adăpostul și a scos brănuțele și sticlele, apoi, cu degetele, a ținut apăsată venele pentru a opri sângerarea. După aceea, l-a condus pe Amin la bar. Pe una dintre ușile laterale a apărut un copil care plângea și se freca la ochi cu mâinile făcute pumn. Era nepotul de cinci ani al lui Amin. Cei doi s-au așezat lipiți de perete.

Amin încă nu înțelesese ce se petrecea. I-a ordonat adjutantului său să le telefoneze consilierilor militari sovietici: „Sovieticii ne vor ajuta!“. Adjutantul i-a spus că sovieticii atacaseră palatul. Furios, Amin a aruncat cu o scrumieră în el și l-a acuzat că minte. Însă după ce a încercat personal, fără succes, să ia legătura cu șeful Statului Major afgan, a murmurat încet: „Am bănuțat asta. E adevărat.“

Există mai multe versiuni privind modul în care a mu-

În 1989, trupele sovietice s-au retras din Afganistan

rit. Probabil că a fost ucis în mod deliberat, ori a fost prins într-un schimb de focuri. Se afirmă că a fost ucis de Gulabzoi (ofițer afgan comunist fugit în exil după asasinarea lui Taraki și readus de sovietici în secret), care primise această misiune. Când fumul s-a risipit, cadavrul lui zăcea lângă bar. Nepotul fusese rănit mortal în piept. Fiica lui a fost rănită la picior. Ulterior, în acea noapte, cadavrul lui Amin a fost înfășurat într-un covor și dus pentru a fi îngropat în secret.

În afara unor schimburi brutale de focuri cu elemente ale Gărzii Prezidențiale staționate în apropiere și care au fost lichidate rapid, bătălia durase 43 de minute. Batalionul Musulman și Compania a 9-a au pierdut cinci parașutiști, iar în jur de 35 de soldați au suferit răni grave. Grupul de forțe speciale al KGB a suferit cinci pierderi. Între ei s-a numărat și colonelul Boiarinov, care a căzut victimă unui schimb de

focuri între sovietici chiar la sfârșitul luptelor. Se pare că a fost doborât de soldați sovietici care primiseră ordin să împuște pe oricine părăsește palatul înainte să fi fost securizat perfect.

Colonelul Kuznecikov, medicul militar care îl ajutase pe Amin să scape de otră-

vire, a murit ucis de o rafală trasă în sala de bal.

Victorioși, sovieticii au luat 150 de prizonieri din garda personală a lui Amin. Nu au numărat morții. Foștii camarazi de arme sovietici au ucis probabil 250 de afgani care păzeau palatul.

După încheierea luptei de la Palatul Taj Bek, colonelul Kolesnik și-a stabilit acolo postul de comandă. Soldații sovietici victorioși picau de extenuare. Întrucât era posibil ca trupele afgane din zonă să încerce recucerirea palatului, s-a organizat un dispozitiv de apărare. Nervii lor erau întinși la maximum. Când au auzit foșnete în puțul liftului, militarii au crezut că oamenii lui Amin lansau un contraatac prin pasaje care duceau în palat dinspre exterior. Au sărit ca arși, au tras cu armele automate și au aruncat grenade.

Era doar pisica palatului.

**Versiune în limba română:
Gabriel STOIAN**

Valentin și Marta Bibescu, Mihaela C. Pherekyde și Claude Anet, însoțiți de cazaci, în drum spre Persia

TURISM CU AUTOMOBILUL LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

NICOLAE MACOVEI

Începutul turismului modern în vestul Europei se poate plasa în secolul al XIX-lea (Magazin istoric, nr. 12/2014). La începutul secolului al XX-lea începea să se contureze și turismul cu automobilul. Noul mijloc de transport propunea o combinație fericită între viteză, ușurința planificării unui traseu ce putea fi schimbat oricând, posibilitatea de a fi acompaniat de mai multe persoane și de a lua cu sine un număr generos de bagaje și, nu în ultimul rând, de a avea un sentiment de libertate sporit.

George Valentin Bibescu la plecarea din Geneva...

Prima relatare mai detaliată despre turismul cu automobilul o aflăm în jurnalul lui George Valentin Bibescu din 1901, numit *De Genève à Bucarest en automobile* (Cu automobilul de la Geneva la București). Se menționa încă din prima pagină faptul că automobilul, un Mercedes, a fost condus de proprietarul său, lucru încă rar întâlnit în acea perioadă, în special în cazul automobilelor scumpe. Totuși, a fost însoțit și de mecanicul său, Keller, multe dintre operațiunile de întreținere fiind pe atunci încă laborioase. Traseul de 1.827 km a fost parcurs în 73 ore și 45 minute. Povestirea călătoriei era adresată președintelui Automobil-Clubului Elvețian și putea să

Osman (c. 1258-1326), fondatorul dinastiei sultanilor otomani

tezaur al limbii române, are sensul propriu „referitor la zeii din Antichitatea greacă” (vezi construcția *mit olimpien*, care apare la Macedonski), dar și sensul ulterior, figurat, „maiestuos, impunător” (în *glas olimpien*, atestat la Caragiale). A fost împrumutat, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, din fr. *olympien*, cu ambele sensuri. Cuvântul s-a format de la numele propriu *Olimp*, dat în Grecia mai multor munți, printre care și muntele sacru pe vârful căruia, în mitologie, era situat palatul lui Zeus, devenit lăcașul zeilor.

Orbilianism este un neologism livresc împrumutat din fr. *orbilianisme*, înregistrat în română prima dată în ediția a III-a a lucrării *Dicționar de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca (1973), cu sensul „întrebuințare a pedepsele corporale în educație”. Etimologia acestui cuvânt trimite la numele unui grămătic latin, Lucius Pupillus *Orbilius* (113-13 î.H.), autor al lucrării *Perialges* (*Despre suferință*), în care deplânge condiția socială a profesorului plătit de părinți. Acesta a înființat o școală la Roma, unde pedepsele corporale nu erau excluse din practica didactică; l-a avut

ca elev și pe poetul Horațiu, care îl numea „*plagosus*” (bi-ciuitorul). Se pare că termenul *orbilianism* a fost creat în 1754, de către autorul unui pamflet intitulat *Orbilianismul la iezuiți*.

Osianic „care se referă la Ossian sau la poemele atribuite acestuia” (cu prima atestare la mijlocul secolului al XIX-lea, într-o poezie de Grigore Alexandrescu) și *osianism* „imitație a poemelor osianice; admirație pentru acest gen de poezie” (înregistrat lexicografic prima dată tot în *Dicționarul de neologisme* citat mai sus) sunt două cuvinte împrumutate în română din fr. *ossianique*, respectiv din fr. *ossianisme*. La originea lor îndepărtată se găsește numele propriu *Ossian*, poet legendar irlandez, fiul războinicului Fingal, care ar fi trăit în secolul al III-lea d.H.

Poemele osianice au fost culese din tradiția orală, prelucrate și publicate în 1760, în limba engleză, de către poetul scoțian James Macpherson, cu titlul *Fragmente de poezie veche, culese în munții Scoției și traduse din limba gaelică sau ersă*. Această culegere de cânturi de război și de dragoste, scrise într-o proză ritmată plină de metafore, care evocă atmosfera unui ținut stâncos, învăluit în ceață, a avut o puternică influență asupra unor scriitori europeni precum Goethe, Chateaubriand, Lamartine, Alfred de Vigny, Pușkin sau Heliade Rădulescu și Grigore Alexandrescu, din literatura română.

Osmanlâu (cu varianta *osmanliu*) înseamnă „turc” sau „turcesc”, cuvântul fiind

folosit și cu valoare adjectivală; prima sa atestare ca substantiv este din anul 1833, în periodical *Curierul românesc*, iar ca adjectiv apăruse deja în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în lucrarea lui Ianache Văcărescu *Istoria preaputernicilor împărați otomani*. Cuvântul a fost împrumutat din turcă, unde are forma *osmanlê*. A fost format de la numele propriu *Osman*, purtat de mai mulți sultani otomani, primul fiind Osman I Ghazi (1269-1326), fondatorul dinastiei otomane.

O *toman* este sinonimul lui *osmanlâu*; ca substantiv este atestat în română înaintea lui *osmanlâu*, și anume la începutul secolului al XVIII-lea, în *Letopiseșul Țării Moldovei* de Nicolae Costin, iar ca adjectiv

Ruinele orașului Olimpia, din Pelopones

figurează în opera lui Nicolae Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, publicată de A.I. Odobescu la București, în 1878. Cuvântul este un împrumut care are, în limba română, origine multiplă: lat. *othomannus*, fr. *ottoman*, it. *ottomano*, germ. *Ottomane*. La originea sa îndepărtată se află numele propriu *Osman*, al fondatorului dinastiei sultanilor otomani, al cărui nume provine din arabul *Othman* (*Uthman*). ■

Ștefan Gaillac în Elveția, cu mașina trasă de cai

noapte blocați într-un râu, unde spre dimineață „o panteră vine să se adape lângă mine“.

La a cincea rupere a axei, Leonida mărturisește că „sunt prea obosit pentru a mai spera. Nu mai simt nimic. Ceea ce mi se întâmplă îmi pare că nu mi se întâmplă mie, ci că mi-o istorisește cineva.“ Întors la Tabriz, „colonia europeană mă primește călduros. Consulii îmi dau atestațiuni, spunând că am făcut imposibilul în această țară groaznică“. La 9 iunie se întoarce la Nahicevan, unde „toată regiunea este în revoluțiune. Satul este baricadat“. A doua zi asistă la noi scene ale revoltelor. „Armenii și tătarii se măcelăresc. Număr vreo zece căruțe înșesate cu morți. După pridvoarele lor, locuitorii se împușcă de la distanță. Cu toate astea nu mi se taie drumul. Nimeni nu-mi vine înaintea [...] Prin toate satele prin care trec, bătaie mare. Pretutindeni soldați.“ Pentru a trece prin Erevan avea nevoie de permisiunea șefului partidului revoluționar, cu care din fericire se cunoșteau deja. „Văd armeni aruncând bombe pe casele tătarilor; tătarii împușcând armeni“. A ajuns cu trenul la Tbilisi, iar la Baku s-a reîntâlnit cu restul expediției, care ajunsese la Isfahan, în centrul Persiei.

Un periplu în Franța...

A rămas în istoria automobilismului românesc și călătoria lui Ștefan Gaillac, membru al Automobil Clubului Român, din 1907, la Lyon, în Franța, în scopul de a-și cumpăra o mașină mai puternică pentru cursa ce urma să fie organizată în toamna aceluiași an de Automobil Club. Gaillac nu se lovește pe drum de defecțiuni și pene, ci de alt tip de probleme. „După Canisza până la Csakatornoy, spre frontiera Austriei, am suferit mult din cauza ungușurilor foarte agresive la adresa automobilistilor, unii ne bombardau cu pietre și alții ne amenințau cu furci. Odată cu intrarea

în Austria am respirat! Scăpasem de niște oameni atât de brutali și dăm de o națiune mult mai de omenie.“ Ajuns la Paris cu trenul de la Lyon, primea o telegramă de la secretarul general al A.C.R., care îi spunea că întrecerea era anulată, iar Gaillac a renunțat să mai cumpere automobilul dorit.

În drumul spre Lucerna, a întâlnit o pancartă care îi anunța că duminica nu puteau coborî automobilele prin acel pas, ci numai în zilele săptămânii. La hotelul din acel loc aflau că puteau trece dacă înghămau doi cai la automobil, devenind astfel vehicul cu tracțiune animală. Directorul hotelului le spune că pot găsi o pereche de cai doar după dejun; „am înțeles îndată că acest favor ni se face numai dacă vom lua masa acolo și am consimțit“.

La întoarcere, după Linz, „ne-am pomenit deodată cu o sfecă groasă aruncată spre noi; am oprit; m-am dat repede jos și am prins pe răufăcători, pe cari, împreună cu sfecă legată de o funie, i-am predat jandarmeriei“. Aproape de Viena, un căruțaș a lovit cu biciul în direcția lui Gaillac, aproape scoțându-l în decor, dar cum oamenii începeau să se adune, „văzând că sentimentele locuitorilor sunt prea anti-automobiliste, am demarat și am șters-o“. Dar nu a scăpat imediat de incidente, căci între Pressburg (Bratislava) și Budapesta cei mai mulți săteni „știpau și aruncau cu pietre“.

În final, înainte de a ajunge la Sibiu, a fost oprit de doi poliști, deoarece cu cinci zile înainte un autoturism asemănător și de aceeași culoare accidentase câțiva oameni și se credea că el fusese, dar mai mulți săteni au confirmat că era vorba despre alt șofer.

... și Italia

Câțiva ani mai târziu, în 1925, inginerul Nicolae Malla, editor al *Revistei Automobilismului*, a realizat unul dintre cele mai lungi trasee de până atunci al vreunui automobilist român, de 12.724 km.

La Molsheim, în Alsacia, l-a vizitat pe Ettore Bugatti (*Magazin istoric*, nr. 9/2008), care îi prezintă pe lângă uzină și herghelia sa de cai pur-sânge, care au inspirat prin forma potcoavelor aspectul radiatorului mașinilor Bugatti de curse din acea perioadă, și castelul său. Malla povestește că „d-nul Bugatti, un om foarte simpatic, este un pasionat amator de cai de rasă și găsește încă plăcere în superbe atelaje ce posedă, alternând voiagele în diligențele sale de o rară bogăție cu viteza nebu-

... a avut o pană în drum spre București

În fața moscheii din Qom

constituie pe bună dreptate un motiv de mândrie.

George Valentin Bibescu a mai fost protagonistul unei expediții mai cunoscute, cea din 1905, până la Teheran, descrisă de Claude Anet în lucrarea *La Perse en automobile à travers la Russie et le Caucase* (Persia în automobil, trecând prin Rusia și Caucaz).

Decizia călătoriei s-a luat rapid de Emanuel Bibescu (fratele lui Valentin) și Claude Anet, care au stabilit într-o singură zi că pot merge de la București la Teheran, folosind automobilul, trenul și vaporul. Astfel, Valentin, Emanuel Bibescu și Marta, împreună cu verișoara ei Mihaela C. Pherekyde și soțul ei, Claude Anet, Leon Leonida unul dintre primii importatori de automobile din România și trei mecanici au plecat cu trei mașini la mijlocul anului 1905. Trebuia să meargă împreună până la Teheran, dar Leon Leonida a decis să parcurgă cu automobilul ruta Erevan-Teheran, însoțit doar de un mecanic, lucru considerat aproape imposibil pe atunci.

„Niciodată nu s-au văzut automobile pe aici“

La 7 mai 1905 Leonida și mecanicul Gheorghe erau la Akstafa, Azerbaidjan, iar la intrarea în Erevan nu au putut parca mașina la hotel, ci a fost dată în grija unor cazaci „în mijlocul străzii“.

Drumurile, acolo unde existau, erau în pantă, pline de gropi, pietre și noroi, iar pe porțiunile bune „poți umbla cu viteze de

15 km/h, dacă ai inima la locul ei“. La Erevan Leonida a fost ajutat la reparații de șeful partidului revoluționar din Erevan, care era mecanic. Acesta i-a cerut zece ruble pentru reparații, dar interpretul i-a tradus 20 lui Leonida, care a decis să nu se mai bazeze pe el, ci doar pe ghidul său de conversație.

Peripețiile continuă: la 12 mai trecea un râu la Nahicevan, „sub ochii a 2.000 de persoane adunate pe țărmul lui“, spre „marea mirare a publicului“. În acea noapte, zărește cinci oameni care îi sar înaintea cu puști. „Gloanțele șueră pe lângă noi, dar suntem deja departe și în loc sigur“. La câțiva kilometri depărtare se împotmolesc și la plecare „un tătar eșit ca din văzduh sări pe mine. Mă simt destul de mulțumit de a-l trimite, cu un singur pumn în obraz, cât colo; imediat apoi, Gheorghe și cu mine îl legăm ca pe un cârnău“.

O nouă defecțiune l-a obligat să plece spre Tabriz tras de cai, pentru care a plătit 800 de franci în loc de 2.000, grație ajutorului șefului belgian al vămii din acel loc. S-au plimbat între Marand și Tabriz pentru reparații și benzină (cumpărată de la un cinematograf).

La 21 mai automobiliștii vizitau Tabrizul, „unde colonia europeană mă sărbătorește“, iar

„persanii se îngrozesc prin bazare. Niciodată nu s-au văzut automobile pe aici.“ S-a întors rapid la Tabriz, cu axa pini-oanelor ruptă pentru a patra oară. Doar prețul de 4.000 de franci îl făcea să renunțe la ideea de a trimite mașina cu o caravană de cămile la Erevan. Au petrecut o

Călătoria prin deșert, la jumătatea distanței dintre Teheran și Qom

Eveniment

FORUM DE EDUCAȚIE ASIA-EUROPA LA BUCUREȘTI

OLESEA GÂRLEA

(Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei)

În zilele de 7 și 8 octombrie 2015 la București a avut loc forumul Asia-Europa (ediția a treia), eveniment ce a avut anterior două ediții, desfășurate în China. Tema forumului s-a axat pe dezvoltarea sustenabilă în educație și a coincis cu împlinirea a 70 de ani de la fondarea UNESCO.

Participanții la lucrări au venit din diferite părți ale globului, reprezentând circa 35 de țări: Bosnia și Herțegovina, Germania, Franța, Grecia, Ungaria, Pakistan, Italia, Japonia, Spania, Elveția, Liban, China, Portugalia, Armenia, Belarus, Bulgaria, Camerun, Cipru, India, Kazahstan, Republica Moldova, Peru, Polonia, Serbia, Singapore, Tunisia, Turcia, România, Rusia, Vietnam, Suedia, Ucraina, Mexic, S.U.A.

Comunicările au fost repartizate pe câteva secțiuni: Educația 2015 și agenda pentru 2030; Educația pentru viitor și alianța civilizațiilor; Excelență (Performanță) în studierea limbilor și educația interculturală, bilingvism și multilingvism, educația prin cunoașterea patrimoniului, accesul la educație al grupurilor dezavantajate, relevanța

cluburilor UNESCO și a societății civile la aceste schimbări; De la teorie la practică, parteneriatul între școli și afaceri în domeniul profesional, vocațional/educația duală; Educația în universități, tehnologii și inovații pe piața muncii.

Evenimentul a avut loc datorită implicării active a doamnei Daniela Popescu, președinte al Federației Europene pentru Cluburile UNESCO, președinte al Centrelor și Asociațiilor Cluburilor Alumnus pentru UNESCO, care a precizat că prin dezvoltarea sustenabilă (durabilă) în educație se înțelege investiția în oameni, crearea unor responsabilități și etici la nivel internațional, a unui dialog fără bariere. „Cooperarea internațională este necesară în măsura încurajării comportamentului responsabil și a

Nicu Butculescu...

nească a mașinilor sale [...] Apreciind construcția acestor mașini și cunoscând gustul românilor pentru viteză mare am tratat și obținut reprezentanța mașinilor Bugatti pentru România“.

O parte consistentă a descrierii călătoriei sale e rezervată Italiei, unde la punctul de frontieră italianii „făceau mare haz când vorbind fiecare în limba noastră ne înțelegeam dacă nu chiar de minune, dar destul de bine, multe cuvinte fiind aceleași“.

Episodul este similar cu cel al unui alt automobilist care, în 1931, aflându-se în Spania, e salutat cu strigătul „Trăiască Rusia!“ de niște comuniști spanioli, care credeau că „R“-ul de la numărul de înmatriculare venea de la Rusia. Doar cu câțiva ani înainte, U.R.S.S. ceruse ca litera ce o desemna pe numerele de înmatriculare să nu mai fie „R“, ci „US“, iar astfel România schimbase și ea grupul de litere „RM“ cu „R“.

După ce asistă și la Marele Premiu de la Monza, Malla amintește că „la întoarcerea de la curse, niște tineri italieni, crezând că suntem francezi și că automobilul meu e un Delage, ne-au spus tare: «De ce nu ați adus Delageul în cursă să vă batem cum trebuie, domnilor francezi?» Răspunzându-le că suntem români veniți cu automobilul de la București și că nu e Delage, ne-au făcut o prea frumoasă manifestație de simpatie. De altminteri în toată Italia, cum aflau că suntem români, erau de o gentileță și frățescă afecțiune față de noi.“

O expediție în alt secol

Mihail Sadoveanu relatează și el o călătorie, dar prin țară, povestindu-și impresiile dintr-o expediție de vânătoare de la Boldurești, din ținutul Lăpușnei. „Îngrămădiți într-o camionetă pe care un mare meșter izbutea s-o facă să umble cu toate betesugurile ei, ilustram, într-un mers neconținut ondulatoriu, frumosul

... și Basile Assan lângă Crucea de pe Caraiman

vals al generației de acum o jumătate de secol: «Barca pe valuri saltă ușor...» Adjectivul nu corespundea firește frivolității de odinioară. Vechea melodie n-o puteam cânta, deoarece ne-am fi mușcat limba; în schimb, executam un fantastic dans modern; ne prăvăleam când și când o pereche peste alta și ne păleam în capete. La gropile cele mari meșterul nostru făcea să sfârâie și să pârâie motorul, coborându-l în râpa din dreapta ori din stânga, când pe-un luciu de baltă înghețată, când prin grunzuri.“

„Unde-i drum? Care-i drum? Poți trece de-a dreptul peste câmp; poți apuca pe lângă acest ogor; poți s-o iei pe dincolo; pretutindeni pe unde caii nepotcoviți ca pe vremea sciților fac dără, poate fi drum.“ La întoarcere rămân împotmoliți și „construcția americană a rămas în peisagiul lui Ștefan cel Mare, la o margine de râpă, până la primăvara următoare“. Luați de altă mașină, „am revenit cu admirație la mizeria noastră cea de toate zilele și am dat lauda ce se cuvine cailor nepotcoviți. Cei potcoviți și cei americani, orice ar face, nu se simțesc bine în trecut. De fapt, nu am făcut o expediție la Boldurești, ci în alt secol“, conchidea Sadoveanu.

Inaccesibilitatea drumurilor nu-i oprea pe cei care aveau spirit de aventură, după cum a fost și cazul lui Nicu Butculescu, care încearcă în 1927 să parcurgă distanța dintre Muntele Păduchiosul și Vârful Caraiman cu automobilul și, în ciuda faptului că nu exista vreun drum proiectat pentru automobile, reușea ca în 18 ore să parcurgă traseul. Cu piciorul ar fi durat doar patru ore.

Tot în 1927 reușea aceeași ispravă și Basile B. Assan, dar cu o motocicletă. Pentru a găsi o cale accesibilă, mergea pe jos înainte câteva zeci de metri, apoi se întorcea după motocicletă, aplicând sistemul numit de el „cu bucățica“. De pe Vârful Caraiman a continuat spre Vârful Omu, unde ajunge după 12 ore de drum. ■

Telex Telex Telex Telex Telex

O PROTEZĂ VECHE DE 2.200 DE ANI

Într-o veche necropolă din China a fost descoperită prima proteză folosită de o persoană de sex masculin cu o dizabilitate majoră la nivelul genunchiului stâng. Acesta era deformat, în sensul că rotula, femurul și tibia erau unite și fixate într-un unghi de 80°. Conform <http://www.livescience.com>, piciorul protetic a fost făcut din lemn de plop, având șapte orificii de-a lungul celor două părți cu benzi din piele pentru a putea fi atașat. Partea inferioară a piciorului protetic prezintă o formă cilindrică, înfășurată într-un corn de bou, iar în vârf se termină cu o copită de cal, ce avea menirea să sporească aderența. Datarea cu radiocarbon a demonstrat că proteza are o vechime de peste 2.200 de ani. Uzura extremă arată că a fost folosită o lungă perioadă de timp.

Arheologii chinezi care s-au ocupat de studiul rămășițelor umane descoperite estimează că posesorul piciorului protetic avea în momentul decesului între 50 și 60 de ani și o înălțime de 1,7 m. Dintre cauzele care ar fi putut determina apariția malformației ce a dus la utilizarea protezei sunt amintite posibile traumatisme sau chiar reumatism. În plus s-a descoperit că bărbatul a suferit și de tuberculoză. După inventarul mormântului, era de condiție modestă, descoperindu-se mai multe cupe ceramice, un ulcior, un platou de lemn și câteva arcure. Bărbatul a făcut parte din populația Gushi, care a întemeiat un mic stat, cucerit și anexat de China dinastiei Han.

DIN REGATUL MEROË

Serviciul pentru Antichități din Sudan a anunțat că o echipă formată din arheologi ruși și italieni reprezentanți ai Asociației Internaționale pentru Studii Mediteraneene și Orientale (ISMEO) și Institutul de Studii Orientale al Academiei Ruse de Științe (IOS RAS) – au făcut mai multe descoperiri importante în situl de la Abu Erteila, 200 de km nord de Khartoum. Dintre acestea amintim un altar ritualic din bazalt, un soclu pentru o barcă sacră și o inscripție hieroglifică. Noile descoperiri readuc în atenție civilizația nubiană, prezentă în regiune între secolele I î.Hr. și I d.Hr.

Descoperirile prezentate de presa italiană sunt rezultatul a opt runde de săpături efectuate în perioada noiembrie-decembrie 2015, conduse de Eugenio Fantasti și Eleonora Kormisheva, menționează siteul www.agi.it.

Profesorul Fantasti a declarat că inscripția hieroglifică adusă la lumină face referire la regele Natakamani și regina Amanitore. Cei doi au domnit în epoca de aur a civilizației Regatului Meroë, când Nubia era un important actor diplomatic, având legături comerciale și diplomatice cu Imperiul

Roman. Decăderea a survenit după ridicarea Regatului Axumit, în zona Etiopiei și Eritreei.

Descoperirile din situl de la Abu Erteila au fost făcute într-un templu, distrus din cauza unui incendiu violent, conform interpretărilor arheologilor. Soclul destinat vasului sacru a fost scos la lumină în naosul clădirii, partea sa centrală, unde se țineau periodic procesiuni ritualice închinare zeităților nubiene. Noile săpături din zona templului au permis celor care studiază materialul arheologic să își facă o imagine de ansamblu asupra civilizației Regatului Meroë.

angajamentului activ al cetățenilor. Asia și Europa pot lucra împreună pentru a forma un mediu armonios“. Acest forum internațional a avut susținerea Guvernului României, Departamentul de Relații Interetnice, și a Ministerului Educației și Cercetării Științifice.

Dintre comunicări menționăm: *Confucianismul – Patrimoniu uman*, a domnului Alan Chang Hong Joo (China), care a vorbit despre semnificația confucianismului ca filosofie, nu ca religie, specifică nu numai Chinei, ci întregii umanități; *Activitățile centrate pe dezvoltarea durabilă a educației în Japonia: colaborarea între asociațiile UNESCO și școlile ASPNET* (Associated Schools Project Network), a domnului Noboru Noguchi (Japonia), care a relevat importanța Federației Naționale a Asociațiilor UNESCO din Japonia în promovarea activităților centrate pe dezvoltarea sustenabilă a educației, prin pregătirea unor manuale de predare, a seminariilor pentru profesori (cea mai importantă treaptă în educațiile de dezvoltare durabilă este obținerea pașaportului DDE – în care sunt incluse anumite credite –, ce încurajează studenții în activitățile de voluntariat; peste 20.000 de studenți au participat în activități diverse și au obținut pașapoartele DDE, ceea ce demonstrează că o colaborare între Asociațiile UNESCO, școli și universități este esențială); *Aducerea oamenilor împreună – valori despre ajutor și înțelegerea prin educație a unei lumi mai bune*, a Marinei Christofidi (Cipru), despre eforturile voluntarilor cluburilor UNESCO în sensibilizarea și mobilizarea cetățenilor și a factorilor de decizie la schimbările globale și naționale, crearea condițiilor de dialog, toleranță și respect reciproc, bazate pe idealurile și spiritul UNESCO.

În comunicarea *Succesul în școală: bază instrumentală pentru integrarea romilor în Italia*, profesorii George Tesecanu și Antonio Panico (Italia) au făcut referire la dificultățile și performanțele obținute în integrarea tinerilor romi în sistemul național al școlilor italiene. Olesca Gîrlea și Sergiu Cogut (Republica Moldova) au prezentat dificultățile și soluțiile necesare pentru *Predarea literaturii române în grupele de alolingvi (ruși, bulgari, găgăuzi, ucraineni)* la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Doamna Maria Paola Azzario (Italia) a vorbit despre *Buna practică a integrării studenților chinezi în Italia*, domnul Sarabjit Singh Chhina (India), în comunicarea sa *Educația pentru dezvoltare sustenabilă*, a vorbit despre sursele de poluare a mediului ambiant și evitarea contaminării prin educarea tinerilor privind daunele cauzate atmosferei, solului, apei. Doamna Waffa Berry el Hajj (Liban) a prezentat comunicarea *Științele umane, tehnologiile și piața muncii: un exemplu pe baza facultății de științe umane a universității din Liban*, în care a făcut referire la importanța științelor umane, dar și la modalitățile prin care se face atractivă această facultate pentru studenți. Ana Dumitrescu (specialist în programe UNESCO, Franța) a prezentat comunicarea *Creat de oameni tineri pentru tineri „Programul Meta-morfoze”*, precizând că acest program a demarat în 2009 și a fost dedicat identității europene. De atunci a avut șase ediții în care au fost studiate și reprezentate diverse expoziții, show-uri, filme video etc. Cea de a șaptea ediție a fost dedicată gastronomiei europene și a avut loc în București, în octombrie 2015.

Interesante au fost și comunicările: *Inovațiile sustenabile în educație* (Aleksandr Protic, Franța), *Importanța programelor nonformale pentru motivarea tinerei generații pentru știință și viață* (Laurențiu Dan Milici, România), *Educația post-2015 și agenda pentru 2030* (Malik Bilal Flahi Khan, Pakistan), *Identitățile religioase și politice ale turcilor, tătarilor și românilor: o apropiere etnografică* (Raluca Anamaria Mateoc, Elveția), *Educația nonformală în lupta contra sărăciei și șomajului* (Ioannis Maronitis, Grecia), *Arta: un instrument de transformare* (Jorge Manuel Marques de Oliveira, Portugalia) etc.

Temele prezentate la acest forum s-au concentrat pe educația pentru dezvoltare sustenabilă, schimbări în educație, natura interdisciplinară, educația nonformală, pregătirea tinerilor pentru viață și adaptarea la schimbările din societate, susținerea (încurajarea) accesului la educație, politicile naționale în educație și strategiile educaționale la nivel global, limbile regionale și minoritare, contribuții la dezvoltarea culturală a minorităților în Europa. ■

Un șef l-a chemat și i-a spus că două persoane doreau să discute cu el. A fost condus într-o casuță. Abia mai târziu și-a reamintit că toți ceilalți au băut coniac dintr-o altă sticlă decât cea din care i-au dat și lui să bea. Nu ar fi trebuit să își amintească nimic, dar în acea dimineață luase o pastilă pe care i-o dăduseră cei de la MI6 pentru a neutraliza, măcar în parte, efectele drogurilor. La finalul anchetei, au decis să îl păstreze în cadrul KGB, desigur fără să îl mai trimită la Londra.

In perioada care a urmat, a continuat să facă jogging și să meargă la cumpărături ca de obicei, așteptând ca supravegherea să mai scadă, înainte de a face primele mișcări.

Un plan pentru recuperarea lui Gordievski fusese conceput de britanici atunci când revenise de la Copenhaga, la sfârșitul anilor '70. Planul fusese actualizat permanent de Joan. Detaliile planului

se găseau pe coperta unui disc și Gordievski trebuia să le dezvolpeze de acolo. Exista un loc de semnalizare lângă Hotel „Ucraina“, care să-i fie la îndemână lui Gordievski în fiecare marți noaptea. Cineva din mica stație MI6 de la Moscova trebuia să treacă săptămânal pe acolo pentru a identifica semnalul lăsat de Gordievski și trebuia să aibă un motiv foarte plauzibil pentru asta. Britanicul făcea acest lucru și atunci când Gordievski nu era în oraș, căci filajul sovietic ar fi putut stabili o legătură dacă sesiza o suprapunere între absențele lui Gordievski și faptul că personajul care trecea săptămânal pe acolo nu o făcea tocmai cu acele prilejuri.

Imediat după revenirea la Moscova, Gordievski a fost supus unui filaj intens, ușor de detectat. Câteodată îl așteptau și 15 mașini. Rostul era să sporească presiunea psihologică asupra lui.

După ce dădea semnalul, Gordievski primea confirmarea că a fost recepționat dacă o persoană care purta un anumit fel de pantaloni, ducea un anumit tip de geantă și mânca un anumit tip de ciocolată trecea pe lângă el. Prima oară nu s-a întâmplat nimic. Apoi, în următoarea marți, un britanic care afișa toate semnele cerute a trecut pe lângă el. Gordievski i-a telefonat lui Liubimov și i-a spus că voia să se întâlnească cu el luna următoare. Au convenit să o facă la dacea lui Liubimov, aflată la o oră de Moscova. Știind că este interceptată convorbirea, Gordievski l-a mai întrebat dacă își aducea aminte de

o năvălă a lui Somerset Maugham, fost și el ofițer al serviciilor secrete britanice, în care era vorba despre planul de a fugi din Rusia peste granița cu Finlanda.

Pentru operațiune era nevoie de două mașini, conduse de câte un membru al stației MI6 din Moscova, în cazul în care Gordiev-

Doamna Margaret Thatcher era foarte încântată că liderul sovietic Mihail Gorbaciov îi citise discursurile

ski aducea și familia. Plecau vineri din Moscova și stăteau peste noapte la Leningrad, urmând să treacă frontiera sâmbătă. Pretextul călătoriei diplomaților britanici era acela că soția unuia dintre ofițeri avea nevoie de un tratament medical la Helsinki și cele două familii decisese să plece într-o excursie în capitala Finlandei. Numai că noul ambasador abia sosit de la Londra anunțase, pentru aceeași zi de vineri, o petrecere pentru membrii ambasadei. Cum puteau lipsi doi dintre funcționari de la un asemenea eveniment? Au fost obligați să stea la petrecere și să plece mai târziu.

Ambasadorul, informat despre plan, a fost cât se poate de nemulțumit. Risca să se trezească din primele zile cu un imens scandal diplomatic. Exista și pericolul major ca un asemenea incident să compromită eforturile doamnei Thatcher de a îmbunătăți

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● MI6 îi apropie pe Margaret Thatcher și Mihail Gorbaciov ● Pastila salvatoare ● Plan de evadare pe coperta unui disc ● Un anumit fel de pantaloni, un anumit tip de geantă și un anumit tip de ciocolată ● Cel mai bun moment pentru a schimba scutecele copilului ● I-a strâns mâna celui care l-a trădat ● Contribuția serviciilor britanice la dezvoltarea literaturii universale

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Oleg Gordievski a constituit cel mai mare succes – cunoscut – obținut de britanici în timpul războiului rece, în confruntarea cu sovieticii. La un moment dat, MI6 a fost pe punctul să obțină numirea lui ca rezident la Londra. Cei care au stricat jocul, fără voie, au fost americanii.

După demascarea lui Michael Bettaney (*Magazin istoric*, nr. 1/2016), britanicii l-au expulzat pe rezident, cu speranța că Gordievski îi putea lua locul. În aceeași perioadă, Gordievski primea la Londra o vizită importantă: Mihail Gorbaciov. La prima întâlnire, Gordievski a fost dezamăgit: Gorbaciov vorbea prea mult. MI6 i-a arătat lui Gordievski un rezumat al problemelor pe care ministrul de Externe britanic dorea să le ridice la întâlnirea cu Gorbaciov, pentru a-l ajuta să îi pregătească vizita. În general, informările pentru Gorbaciov au fost scrise cu ajutorul lui Joan, ofițerul MI6 care îl dirija. În felul acesta, MI6 îi pregătea și pe Gorbaciov, și pe premierul britanic Margaret Thatcher, ceea ce a ușurat mult apropierea dintre ei. De altfel, Margaret

Thatcher a remarcat cât de bine era informat Gorbaciov despre problemele Occidentului și a fost încântată că acesta îi citise discursurile. La rândul său, Gorbaciov a plecat mulțumit de la Londra de ajutorul primit din partea rezidenturii. La sfârșitul lunii aprilie 1985, Gordievski a fost numit rezident desemnat. Mai era un pas până la confirmarea pe post. Apoi totul s-a prăbușit.

La 16 mai funcționarul de la cifru i-a adus telegrama care îl rechemă de urgență la Moscova, în două zile, pentru discuții privind confirmarea ca rezident. Nu era procedura uzuală și el o știa prea bine.

La sosirea la Moscova a sesizat la colegi o stare de teamă și dorința de a păstra distanța.

KGB a luat acțiunea ca pe o umilință. Peste câteva zile, ambasadorul a fost chemat și i s-a spus că cei doi diplomați implicați în acțiune trebuia să părăsească țara în 48 de ore.

Când Joan a ridicat capacul port-bagajului, Gordievski a rostit: „Am fost trădat!“. După un timp a căpătat confirmarea că avea dreptate. Trădătorul era un american. Exact în ziua în care Gordievski primea telegrama de rechemare, șeful compartimentului contrainformații din diviziunea CIA care se ocupa de spațiul sovietic, omul care îl identificase pe Gordievski ca sursă a britanicilor, Aldrich Ames, intra în Ambasada sovietică din Washington. Le spusese superiorilor că încerca să recruteze un agent, dar el era cel care trăda. Avea aceeași funcție pe care o deținuse Kim Philby în MI6 și avea acces la toate dosarele de pe spațiul sovietic. Gordievski l-a întâlnit pe Ames în 1989 la Langley, fără să știe că îi strângea mâna celui care îl trădase. Faptul că Ames nu le-a putut furniza sovieticilor și probe concludente, ci doar bănuiala că Gordievski era sursa informațiilor britanice, a făcut probabil ca acesta să nu fie împușcat imediat.

Războiul rece începuse cu Kim Philby și se încheia cu Oleg Gordievski. Cel din urmă s-a bucurat din partea serviciilor de informații occidentale de un tratament total diferit de cel pe care i l-au aplicat sovieticii britanicului. Margaret Thatcher l-a folosit ca un fel de consilier personal, cerându-i sfaturi despre Gorbaciov. Este adevărat, în 1989 Margaret nu a fost mulțumită atunci când Gordievski i-a spus că Moscova nu se va putea opune la reunificarea Germaniei. Cum premierul britanic era împotriva unei asemenea idei, nu

a fost prea mulțumită de răspuns. L-a vizitat și șeful CIA, Bill Casey. Reagan urma să se întâlnească cu liderul sovietic la Geneva și Casey i-a cerut lui Gordievski să joace rolul lui Gorbaciov. Interpretându-l pe cel al lui Reagan, Casey i-a făcut oferta să reducă armele nucleare, în schimbul accesului la tehnologia „războiului stelelor“. „Niet“ a fost răspunsul lui Gordievski. Una dintre ultimele ședințe la care asistasă la Moscova avusese ca temă tocmai faptul că sovieticii nu trebuie să se încreadă în propu-

nerile și ofertele americanilor. Gordievski s-a întâlnit apoi și cu președinții Ronald Reagan și George W. Bush.

În schimb, Kim Philby se plictisea de moarte la Moscova. Doar Liubimov l-a folosit pentru pregătirea agenților care urma să meargă în Marea Britanie. Graham Greene, care lucrase și el în serviciile secrete britanice, l-a vizitat la Moscova. S-au îmbrățișat și au închinat multe pahare de votcă. Presa britanică l-a crucificat pe Greene pentru acea întâlnire. La sfârșitul anilor '80 și John le Carré a fost primit în U.R.S.S. Philby i-a

transmis că ar dori să îl întâlnească, dar le Carré a refuzat. A spus că nu putea da mâna cu un om care avea sânge pe mâini. A fost întâlnirea lui Greene motivată doar de prietenia pe care i-o purta lui Philby? El a păstrat legătura cu MI6 și după ce a părăsit serviciul și a îndeplinit diferite însărcinări pentru acesta. Până și Iuri Modin, unul dintre controlorii lui Philby, considera că acesta își bătușe joc de toată lumea.

În acest univers al oglinzilor și umbrelor, avem o singură certitudine: serviciile secrete britanice au dat literaturii universale câteva mari nume.

(Va urma)

... și decorat
de regina Elisabeta a II-a a Marii Britanii

relațiile cu Gorbaciov. Decizia trebuia să aparțină deci chiar premierului. Numai că atunci când trebuia să fie luată hotărârea, Margaret era la Balmoral Castle, într-o vizită de curtoazie la regină. Consilierul pe probleme externe al premierului s-a urcat rapid într-un avion, a zburat până la Aberdeen și de acolo a gonit cu o mașină până la castel. Adjutanții reginei n-au fost deloc încântați când le-a spus că nu poate destăinui motivul vizitei sale atât de urgente.

Mulți din MI6 se temeau că Gordievski era definitiv compromis și sovieticii le întindeau doar o capcană. Margaret Thatcher a decis însă că aveau o obligație față de acel om și nu îl puteau părăsi.

Mașinile celor doi ofițeri MI6 au fost urmărite pe tot drumul până la frontieră. Trebuia să ajungă la granița cu Finlanda la un anumit moment, așa că s-au mai oprit pe drum, însoțiți peste tot de filaj. La ieșirea din Leningrad, norocul i-a ajutat. Mașinile de pe autostradă au fost oprite pentru a permite unui convoi de tancuri să treacă. Au reușit să țâșnească când s-a reluat circulația, lăsându-i pe cei de la filaj în urmă. S-au putut înscrie pe un drum lateral, către o pădure, chipurile pregătindu-se de un picnic. Pe când voiau să toarne ceaiul, un vagabond care mirosea urât a ieșit dintr-un șanț și a întrebat: „În care mașină?”.

Gordievski dormise în noaptea de joi cu ușile de la apartament baricatedate, de teamă să nu îl aresteze. Apoi, vineri după-amiaza scăpase de filaj și se urcase în trenul de noapte către Leningrad. A luat niște somnifere ca să doarmă și a căzut chiar din pat în timpul somnului. De la Leningrad a luat alt tren către frontieră, apoi un autobuz și a mers pe jos până la locul convenit pentru întâlnire. Acolo a avut de așteptat, căci ajunsese prea devreme. S-a dus până în cel mai apropiat oraș și și-a cumpărat

o bere. A revenit la locul întâlnirii. Temându-se că a ratat mașinile, a pornit-o spre șosea, apoi și-a dat seama că face o prostie.

Gordievski a fost băgat în portbagajul unui Ford Cortina și au pus o pătură peste el ca să păcălească eventualii senzori de detecție a căldurii. I s-a dat o sticlă în care să urineze în caz de nevoie și niște pilule pentru calmare. Dacă li se cerea să deschidă portbagajul, aveau să se prevaleze de imunitatea diplomatică și să se întoarcă la Moscova. Ul-

terior, au constatat că uitaseră să închidă portbagajul. În aceleași momente, la Londra, cei care știau de acțiune s-au strâns la un loc. Unul dintre ei a spus că era timpul să rostească o rugăciune. Nu se mai reușise, de la începerea războiului rece, scoaterea unui spion din U.R.S.S.

La graniță, pentru a înșela câinii de pază, una dintre familii a schimbat scutecele bebelușului chiar pe capota portbagajului. Deodată, pe Gordievski îl treceau toate transpi-

rațiile. Chiar când bariera părea gata să se ridice, a sunat telefonul în cabina paznicului. Acesta a venit la mașină și a mai cerut câteva acte. Apoi bariera s-a ridicat. După câteva minute, Gordievski a auzit acordurile simfoniei „Finlandia” a lui Sibelius și a știut că a scăpat. Mașina s-a oprit, capacul portbagajului s-a deschis și a văzut chipul zâmbitor al lui Joan. După ce s-a schimbat, a fost preluat de o echipă a serviciilor daneze, în vreme ce un britanic a sunat la Londra și a informat că partida de pescuit a fost încununată de succes, informând totodată că au avut doar un singur oaspete. Asta însemna că Gordievski venise fără familie. Mașina în care se afla Gordievski a gonit până în Norvegia, dincolo de cercul polar. De acolo, a zburat la Oslo și mai departe la Londra. O evadare rocambolescă, ce păstrează încă multe semne de întrebare.

Gordievski a fost primit de președintele Ronald Reagan...

iarnă a fost doar în Transilvania. La sfârșitul lui ianuarie, a nins din abundență. În *România liberă* din 26 ianuarie scrie: „Acum, pe Bulevardul 1 Mai te poți plimba cu barca. S-au luat toate măsurile ca zăpada și gheața să acopere gurile de scurgere. Situația se extinde și în restul Capitalei.” La începutul lunii februarie, prof.univ.dr. Marin Voiculescu, medic emerit, dă sfaturi cum pot fi evitate virozele respiratorii. Antibioticele nu vor fi folosite în cazurile simple de gripă, ci doar atunci când apar complicații și numai la sfatul medicului. Pentru ca la jumătatea lunii februarie să se înregistreze temperaturi puțin obișnuite, până la 20° C. Asemenea valori au mai fost atinse în 1958, 1936, 1915, 1908, 1903. La 11 februarie 1899 fuseseră 22° C.

Revista *Flacăra* publică în primul număr al anului rezultatele unei anchete: Victor Rebengiuc, cel mai popular actor de film; Irina Petrescu cea mai populară actriță de film; cel mai popular actor de teatru, Radu Beligan; cea mai populară actriță de teatru, Carmen Stănescu; cel mai popular interpret de muzică ușoară, Constantin Drăghici; cea mai populară interpretă de muzică ușoară, Doina Badea. Cel mai apreciat film românesc a fost *Pădurea spânzuraților*, iar la categoria film străin a fost preferat *Un cartof, doi cartofi*.

Idată încheiate socotelile cu 1965, viața merge înainte, cu angajamente solemne luate din primele zile ale anului că se vor îndeplini înainte de termen planurile de producție și vor fi depășite. La 12 ianuarie se publică Hotărârea C.C. al P.C.R. și a Consiliului de Miniștri privind sprijinirea de către stat a cetățenilor de la orașe în construirea de locuințe proprietate personală.

În spiritul înnoirilor ce se fac în Capitală, s-au montat

Automobilul „Doina 500”

cabine telefonice metalice pentru a înlocui inesteticele aparate publice fixate pe pereții diferitelor clădiri. Plasate de mult timp în numeroase colțuri din București, cabinele, frumoase, au un singur defect: nu funcționează, neavând instalată aparatura necesară.

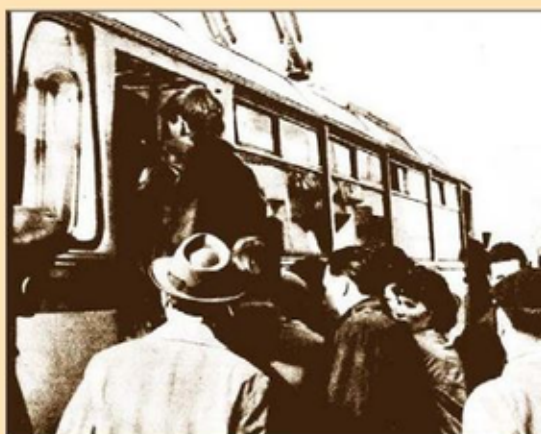
Presa publică imaginea unui ciudat autovehicul. „Doina 500” se numește mașina inventatorului de 32 ani, Justin Capră. Are 2,5 m lungime, 1,35 m lățime, 1,05 m înălțime, greutate cu rezervorul plin 180 kg, poate duce doi pasageri, în greutate totală de 135 kg. Caroseria este executată din sticlă

securit, plăci fibrolemnoase și metal. Intrarea se face nu prin uși, ci prin carlinga culisabilă, iar volanul este rabatabil. Inventatorul a mai realizat și un aparat portativ pentru zbor individual. Se poartă în spate ca un rucsac și poate duce pe purtător în orice direcție cu 50 km/h. S-a ridicat pentru prima oară în aer la 8 iulie 1958, la ora 09.00 dimineața, pe un câmp în apropierea Capitalei.

În ziua de 21 ianuarie, între ora 15.20 și 16.20 n-a trecut niciun troleibuz al liniilor 84 și 90 către Drumul Taberei. În stațiile Universitate, Cișmigiu și Piața Kogălniceanu așteptau sute de oameni. În schimb, în sens invers treceau unul după altul. La un moment dat, între Operă și Universitate existau 40 de troleibuze.

România liberă din 18 ianuarie publică

știrea despre vânătoarea organizată, în zilele de 15 și 16 ianuarie, la Chișineu-Criș, pentru membrii corpului diplomatic acreditați la București. Despre întâlnirea de la miezul nopții, din trenul cu care călătoreau, dintre ambasadorul american și președintele Consiliului de Miniștri Chivu Stoica și ministrul român de Externe Corneliu Mănescu, veți putea afla

„Beneficiari” ai serviciilor oferite de Întreprinderea de Transport București

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

În pregătirea aniversării Unirii din 1859, sunt reproduse fragmente din *Patria*, din 11 și 16 februarie 1859, care rememorează evenimentele din ziua de 24 ianuarie 1859. „Deputații încep a veni. Aga de oraș, știind că două zile în șir nu putuse să ție cu geandarmerie poarta Mitropoliei, făcu apel la popor să o păzească el însuși. Poporul, convingându-se că buna orânduială trebuia să se păzească, pentru ca Adunarea să poată lucra în liniște, pune la poartă o gardă de câțiva juni școlari; aceștia nu lasă pe nimene fără bilet și nimene nu cutează a sforța poarta. Adunarea la 11.45 se deschide, se cetește apelul nominal, apoi procesul-verbal. Ordinea zilei cheamă alegerea comisiilor verificatoare. Înainte de a procedea la aceasta, o parte din deputați cer de la președinte câteva momente de înțelegere în secret. Partidul național se trage în camera secretă; peste câteva momente sunt chemați acolo și câțiva din deputații bibesco-știrbeiști; apoi se duc cu toții și chiar clerul cu mitropolitul. Pe la 1-2 după-amiază se vede ducându-se crucea și Evangheliul în camera unde se aflau deputații. Ce să fie? Toate inimile bat. O presimțire de fericire însă înveselește toate fețele. Toți șoptesc; buzele oamenilor nu cutează a vorbi tare. Nu trece un pătrariu de oră și prințul Dimitrie Ghica iese și spune că camera s-au jurat în unanimitate să aleagă domn pe domnul ales al Moldovei. Atunci porțile Mitropoliei se deschise și poporul se aruncă înăuntru cu miile, strigând: Cuza, domn! Ura, Cuza!”.

S-ar părea că programul oferit de televiziune în noaptea de Anul Nou nu a fost prea reușit, judecând după cronicile din presă. Parodia după serialul *Sfântul* (au interpretat: Vasilica Tastaman, Mircea Crișan, Toma Caragiu, Mișu Fotino, Horia Căciulescu, Puiu Călinescu) a dat doar parțial satisfacție, poanta finală fiind de un gust discutabil. Au fost transmisii din diferite locuri, în care nu s-a întâmplat nimic. Reușite au fost momentele de muzică populară, cu cântăreți din diferite regiuni, cu un repertoriu adesea nou. Pretextul telefonic pentru prezentarea unui program muzical a eșuat din cauza unor deficiențe tehnice, Stela Popescu fiind pusă în situația penibilă să aștepte o parte din Revelion să primească tonul. Satira a fost amabilă, cuminte, cu săgeți vătuite.

Irina Petrescu

Mihai Stoian și Sânziana Pop semnează în *Scânteia* un reportaj despre ultimele ore ale anului trecut. La C.E.C.-ul din Raionul 30 Decembrie, ca și la Librăria „Mihail Sadoveanu” funcționarele și vânzătoarele „sunt

admirabil pieptănate, cu pulbere de bronz în păr, și sunt deosebit de amabile, de parcă au miere pe buze, ceea ce l-a determinat pe un muzicant să se întrebe: De ce n-ar fi așa în fiecare zi?”. La Halele Obor, doi tineri cu cizme de cauciuc își cumpără două cravate identice, pe elastic, albastre, cu nodul gata făcut. „Nu prea știm noi să facem nod la cravată, dar știm să turnăm beton!”. Către ora 17.00 începe ploaia.

De altfel, vremea a fost capricioasă în cele două luni. De Revelion a continuat vremea caldă de la sfârșitul anului trecut;

LA RĂZBOI ALĂTURI DE UN COMBATANT

Comemorarea Primului Război Mondial, începută în anul 2014 în întreaga Europă, reprezintă o preocupare constantă a istoricilor, cercetătorilor, directorilor de muzee, profesorilor, care încearcă să răspundă unei provocări: să prezinte războiul pe înțelesul publicului larg, să releve componenta umană unei conflagrații cunoscute doar din perspectiva duratei și a violenței sale.

Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la bătălia de la Verdun, desfășurată între februarie și decembrie 1916, cu 700.000 de victime și 60 milioane de obuze folosite. Așa a apărut ideea proiectului *Pe urmele unui ostaș francez – Verdun 1916-2016* – realizată și promovată de Academia din Nancy-Metz, un proiect pedagogic destinat tinerilor ce prezintă viața lui Maurice Pensuet, absolvent de liceu din Loiret, încorporat în 1915 și care ajunge în iulie 1916 la Verdun. El povestește desfășurarea războiului în scrisorile trimise familiei. Întregul proiect poate fi urmărit la adresa <http://verdun2016.centenaire.org/>

Regimentul 169, din care tânărul Maurice Pensuet făcea parte, a plecat de la Lunéville, localitate aflată la 60 km de Verdun, mărșăluind până la Vroil, apoi la 2 iulie 1916 a părăsit acest mic oraș și după un marș de 32 km a ajuns la Marat-la-Grande.

Marșul de 32 de km a fost descris într-o scrisoare. „Era un soare îngrozitor și la jumătatea drumului a trebuit să renunț la sacul de dormit. Două treimi dintre soldații regimentului au clacat. Eu am ajuns împreună cu 14 oameni din echipa mea. Trei au murit de insolație. Un coleg era în pragul congestiei cerebrale, dar l-am salvat spărgându-i nasul. După acest marș am plecat în 48 de ore cu camioanele direct la Verdun. Nu ne revenisem pentru a lupta în prima linie”.

S-au odihnit câteva zile lângă Verdun și abia la 11 iulie au ajuns în spatele primei linii. Era momentul ultimei mari ofensive germane la Verdun. Germania suplimentase frontul cu încă 40.000 de soldați. În aceste zile de foc

au lansat 330.000 de obuze către liniile franceze, iar francezii au ripostat cu circa 170.000 de obuze.

În iulie 1916 Verdunul era scena unor masacre în masă cu mii de cadavre rămase pe câmpuri, cu muribunzi și răniți ce implorau să fie salvați și pe care brancardierii rămași în viață nu puteau să-i care, un front presărat cu mii de cratere de obuze, de tranșee părăsite sau încă pline de combatanți flămânzi și speriați.

Sub această ploaie de obuze, Maurice a primit la 14 iulie o scrisoare de acasă, de la mama, împreună cu timbre pentru a-i putea răspunde. Bucuros, îi scrie mamei: „Nu știu dacă această scrisoare va ajunge. Suntem de 36 de ore sub tirul obuzelor. Plouă. Doi din echipa mea au murit. Ne rugăm cu disperare să supraviețuim, Sfânta Fecioară ne va proteja”.

A supraviețuit, și în scrisoarea trimisă la 23 iulie părinților Maurice scria „Dacă nu suntem eroi, suntem martiri. Martirii foamei. Am avut provizii pentru patru zile și de opt zile nu am mai primit nimic”. Retragerea Regimentului 169 s-a produs după 12 zile în linia întâi cu o pierdere de 65% din efectiv.

Pe urmele unui ostaș francez – Verdun 2016 este un proiect destinat publicului larg, elevilor, studenților, iubitorilor de istorie. El prezintă războiul prin ochii unui tânăr soldat care a luptat și a supraviețuit la Verdun. Vizitatorul pășește și trăiește alături de el, ceas de ceas, înțelegând ce înseamnă războiul, foamea, bucuria, lupta cu arma în mână, violența, trauma, viața.

Mărturiile tânărului Maurice au fost publicate în anul 2010 în volumul *Scrisorile lui Maurice Pensuet 1915-1917*. ■

Cristina PAIUȘAN-NUICĂ

detalii în partea a doua a articolului semnat de Larry Watts, pe care îl publicăm în numărul următor al revistei *Magazin istoric*.

Debutul în film al regizorului Lucian Pintilie cu *Duminică la ora 6* este considerat de un cronicar „controversat, și pe drept cuvânt”. „Moment culminant din punct de vedere al dramaturgiei, căderea lui Radu încheie evoluția personajului într-un mod nesemnificativ, sugerând nu demnitatea, forța morală a revoluționarului, ci panică, slăbiciune”.

Virgil Cândea scrie în *Scânteia* despre *O datorie de onoare față de istoria culturii românești*. În 1666 stolnicul Cantacuzino începea călătoria sa de studii la Istanbul, Veneția și Padova. Se împlinesc așadar 250 ani de la moartea stolnicului și ar fi cazul să fie adunate la un loc cărțile din biblioteca lui, cea mai veche bibliotecă umanistă românească și un splendid monument al culturii noastre. Catalogul bibliotecii s-a păstrat, au fost identificate multe dintre volumele bibliotecii. Locul ei ar fi la Mogoșoaia.

Directorul Editurii Științifice, Gheorghe Constantinescu, anunță câteva dintre aparițiile editoriale ale anului, inclusiv crearea unei noi colecții, intitulată „Popoare, culturi, civilizații”. Între titlurile care vor apărea sunt menționate: *Dacia*, de Vasile Pârvan, *Etruscii*, de A. Bloch, *Hitiții*, de M. Riemschneider, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, de C.C. Giurescu.

Sunt aniversați, la împlinirea vârstei de 60 de ani, artistul poporului Boris Caragea, membru corespondent al Academiei, și academicianul Grigore Moisil.

În zilele de 11 și 12 februarie a avut loc ședința plenară a Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor. Demostene Botez s-a retras din funcția de președinte, pe motive de sănătate. A fost ales în locul lui Zaharia Stancu.

Aflăm din *Scânteia*, 19 februarie, că la cererea mai multor telespectatori, de săptămâna viitoare televiziunea își schimbă

ziua de repaus de marți, luni. Constantin Drăghici prezintă în *Informația Bucureștiului* spectacolul susținut de tenorul spaniol Luis Mariano pe scena Sălii Palatului: „cântă fără dificultăți tehnice orice pasaj și în orice registru”.

Duminică, 9 ianuarie, la Teatrul Național este programată, de la ora 10.00, piesa *Maria Stuart*, de Friedrich Schiller. Se termină actul I, iese lumea în pauză,

revine în sală. După un sfert de oră de așteptare, cortina se dă la o parte și apare un personaj pe care autorul nu l-a prevăzut în distribuție; el anunță că reprezentația din acea zi va suferi o mică modificare: se va încheia după primul act, spre norocul Mariei Stuart, care scapă astfel nedecapitată. Nu era un episod singular. La Teatrul „Constantin Tănase” se joacă revista *Cu fotbal, fără fotbal*. Doar că într-o seară a lipsit din program Constantin Drăghici, în alta Dem Rădulescu. Peste două săptămâni, Teatrul Național oferea și o explicație. Regizorul de culise a dat drumul spectacolului fără să verifice dacă Septimiu Sever, interpretul rolului lordului Dudley, se afla în cabină. După ridicarea cortinei, a constatat absența acestuia. A sunat acasă și soția i-a răspuns că era plecat la Cluj. Septimiu Sever a fost sancționat cu scoaterea din rol; și regizorul tehnic a fost sancționat.

„Extensia mijloacelor de comunicație – scrie Zoe Dumitrescu-Bușulenga în *Scânteia*

– a atins în vremea noastră asemenea proporții, încât prin publicațiile periodice, prin radio sau prin televiziune se poate asigura pe orice parte a globului o informație la zi. E desigur foarte interesant să știi în fiecare clipă ce se petrece în Asia, Africa, America sau să însoțești pe cosmonauți prin spațiile cerești [...] Informația, oricât de întinsă, nu constituie în sine cultura. Cultura presupune nu numai bogăție de material apercipitiv, brut, ci în primul rând selecție, atitudine critică, asimilare, stratificare, încadrare.”

Și să încheiem cu o știre: sâmbătă, 12 februarie, a început vânzarea măștișoarelor. ■

Pe Bulevardul 1 Mai muncitorii fac focul pentru a dezgheța carosabilul, ca să poată efectua o reparație

TRATATE DE PACE ISTORICE

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											

ORIZONTAL: 1) Aici s-a încheiat, la 4 iunie 1920, tratatul de pace dintre Puterile Aliate și Ungaria, prin care s-au fixat granițele celei din urmă cu România, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor – Îmbrăcat în piele de oaie! 2) Rumegător din Tibet, cu o cocoasă pe ceafă – Rapiditate în deplasare. 3) Aici a fost semnată pacea ce a încheiat războiul de 30 de ani (1618-1648), între Franța, Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană și Suedia prin care se recunoștea independența Olandei și Elveției. 4) Oală (var. pop.) – Semn grafic din matematică. 5) Primele în tratat! – Cădere! – Parisul în față! – Damă!

6) Metehne – Secui! – Monarh slav. 7) Aici s-a semnat, la 19 februarie 1878, tratatul de pace care încheia războiul ruso-româno-turc (1877-1878), care prevedea, printre altele, recunoașterea independenței României. 8) Aici s-a semnat la 16 mai 1812 tratatul de pace prin care se punea capăt războiului ruso-turc (1806-1812) și prin care Basarabia a fost cedată Rusiei. 9) Arbore cu frunze ovale – Rană! – Create de curând. 10) Ochi de lanț – Punct culminant al acțiunii – Însușire fără drept. 11) Aici a avut loc Congresul de Pace (1698-1699) care punea capăt războiului dintre Liga Sfântă (Rusia, Austria, Veneția și Polonia) și Imperiul Otoman, în urma căruia le-a fost recunoscută habsburgilor stăpânirea Transilvaniei

VERTICAL: 1) Unitate de măsură pentru energia electrică – Fundament, temelie. 2) Final de teorie! – A se auzi de departe. 3) Aici s-a semnat, la 9 ianuarie 1792, tratatul de pace dintre Imperiul Otoman și cel Rus, consimțind finalul războiului dintre cele două puteri, 1787-1792 – A reduce nivelul relațiilor dintre două țări. 4) Document – A rezilia unilateral un contract. 5) Autoritate, organ de stat – Secure! – Intrate în horă! 6) Eliptic – Care nu rodește, nu produce nimic. 7) Fluviu african – Operă dramatică 8) A striga cu glas tare, a zbiera – Fete! – Frank Wilson. 9) Om corect, sincer, cinstit – A ține secret un tratat. 10) Folosință – Care ține de om sau de omenire – Monetă plătită la trecerea Styxului. 11) Localitatea din Serbia unde s-a parafat tratatul de pace din iulie 1718, care încheia războiul purtat de Austria și Veneția împotriva Imperiului Otoman, în baza căruia Austria primea Oltenia și Banatul

Dumitru CIREAȘĂ

DOMNUL MIHALACHE, NU PLECA!

Încheiem aici prezentarea discursului rostit la 23 noiembrie 1937 de Iuliu Maniu la ședința Comitetului Executiv al Partidului Național-Țărănesc, a cărui publicare am început-o în nr. 5/2015. În contextul ratării ajungerii la guvernare, Ion Mihalache își prezentase demisia din fruntea P.N.Ț. Deși părea să susțină ideea că Mihalache nu trebuia să plece din fruntea partidului, Iuliu Maniu își prezenta practic, în acest discurs, programul cu care dorea să conducă partidul. Nici el nu va reuși să aducă P.N.Ț. la putere. După straniul pact de neagresiune încheiat cu Garda de Fier în campania electorală pentru alegerile organizate în decembrie 1937, P.N.Ț. a obținut doar 20,40% dintre voturile exprimate. Cum niciunul dintre partidele participante nu a obținut numărul de voturi pentru a forma guvernul, Carol al II-lea i-a încredințat mandatul lui Octavian Goga. Acesta a reușit să atragă de partea sa gruparea centristă condusă de Armand Călinescu; membrii ei au fost excluși din P.N.Ț. La 10 februarie 1938, Carol al II-lea impunea un regim de autoritate personală. La 30 martie 1938, P.N.Ț. era dizolvat oficial.

Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

Am o rugămintă și către tinerimea română. Am rugămintea ca să-și dea seama că nu de noi aceștia care avem părul cărunt este vorba astăzi, nu se discută de soarta noastră a celor care am petrecut deja o bună parte a vieții. Noi am avut unele satisfacții, care ne pot mulțumi. Astăzi este vorba de ea, de tinerimea noastră, de viitorul ei. Este vorba de ea, cum și unde va putea să-și manifeste în viața de stat cunoștințele și puterea de muncă. Și când este vorba de tineret, el să nu uite că nici într-un partid nu a fost tinerimea atât de apreciată ca în al nostru. Conducătorii bătrâni au dat loc de afirmare generației tinere, care cu temperament tânăr, cu vâltoarea firei ei, cu focul care svâcnește în sângele ei, cu energia tinerească putea să dea mai mare avânt luptelor ce s-au succedat. Cine a fost în Ardeal în 1848 în fruntea mișcării? Patriarhii bătrâni? Nu. Avram Iancu avea 24 ani, Simion Bărnuțiu avea 40 și câțiva de ani.

Apoi, în 1918, oameni de mare valoare, de mare autoritate, Pop de Băsești, Iuliu Coroian, Teodor Mihaly și ceilalți pe care i-a încredințat să ducă în vremuri grele de revoluție la împlinirea destinului națiunii, pe cine a suprapus lor? Pe noi, pe tineri. Cel mai bătrân în Consiliul Dirigent, afară de Suciu, Ștefan Pop și Vaida, am fost eu abia trecut de 43 ani. Nu s-a uitat la tinerețea mea. Din contră, mi-a ordonat să iau destinele acestui colț de țară.

Dar în 1926, n-am apelat eu la toate elementele tinere? Cine a fost mai bătrân decât mine în guvernul prezidat atunci de mine? Ștefan Pop și Vaida.

Dacă noi angajăm tineretul la luptă, când este vorba să-i dăm posibilitatea să muncească pe baza calităților dovedite, nu pe bază de lichelism, noi apelăm tot la generația tânără, dându-i tot rolul cuvenit. Prin urmare, în partidul acesta pot avea încredere și bătrânii că le respectăm povețele și îi ținem în muncă, nu-i înlăturăm, nu-i deblocăm, ca în alte părți, dar tot așa și tinerii, pentru că le dăm locul cuvenit, punându-i chiar în fruntea și chiar în locurile de cea mai mare răspundere.

Inorat Comitet, animat de aceste gânduri, vă mulțumesc din toată inima pentru încrederea [pe] care mi-o arătați. Nu știu cum am meritat, după activitatea ce am avut-o ca președinte al dvs., în timp atât de îndelungat. Cred însă că după sufletul și devotamentul meu de a voi să fac bine acestei țări, fără falsă modestie socot că am meritat, pentru că nu vreau altceva decât să iau toate riscurile luptei pentru a face bine acestei țări, pentru a înălța națiunea noastră, pentru a întări încrederea reciprocă între Națiune și Coroană și pentru a vă duce la isbândă (aplaude prelungite, ovațiuni), care va fi isbânda demnității naționale și a dreptății sociale (ovațiuni). ■

CONTENTS (Romanian History) ● C.C. Arion Misconceptions about fashion ● S. Musteata, E. Preda The Manifesto from Neamt, pleading to restore normal role of history in school and youth education ● L. Watts Romania's role in persuading North Vietnam to accept the possibility of direct negotiations with the Americans ● P. Rezeanu Three love of Constantin Brancusi ● V. Leca A visit to the Aromanians Atlantis: Moscopole ● O. Senciuc Cooks, kitchens and dining in mediaeval Romania ● I. Casu Crimes committed by Soviet soldiers in Bessarabia during 1944-1945 ● C. Borz Restoring Memorial House „Iuliu Maniu“ in Badacin ● Al. Pitigoi The problem of minorities in Romania in Foreign Office documents ● A. Siperco Sergei Nicolau, the first head of the Foreign Intelligence Security Service, confesses to Alexander Siperco ● M. Tone, C. Paunescu 1944-1947. The story of the National Bank treasure and the Polish gold evacuated to Tismana ● F. Banu Was Nicolae Doicaru, the chief of the foreign intelligence between 1959-1978, a Soviet spy? (VI) ● F. Sisler 1945/1949. Repatriation of the Czechs and Slovaks from Romania (II) ● G. Filitti Wartime correspondence between painters Henri Matisse and Pallady ● G. Rosu Once upon a time: February saints ● A.-S. Ionescu Military portraits by Constantin Lecca. An unknown book of sketches (II) ● M. Sala Different eponymous ● N. Macovei Tourism by car at the beginning of the 20th century ● O. Garlea Europe Asia Education Forum in Bucharest ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXIX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● К.К. Арион Предрассудки о моде ● С. Мустяц, Е. Преда Манифест в Нямце. В защите нормальной роли истории в школе и в воспитании молодежи ● Л. Уаттс Вклад Румынии в убеждении Северного Вьетнама принять возможность прямых переговоров с американцами ● П. Резяну Три любви Константина Брынкуша ● В. Лека Визит в Атлантиду арумын: Москополе ● О. Сенчук Повары, кухни и пиры средневековья ● И. Кашу Преступления советских солдат в Бессарабии в 1944-1945 гг. ● К. Борз Восстановление мемориального дома «Юлиу Маниу» в Бэдэчине ● Ал. Пигитой Вопрос этнических меньшинств в документах Форин оффиса ● А. Шиперко Сергей Николау, первый начальник службы внешней разведки Секуритате, исповедуется Александру Шиперко ● М. Тоне, К. Паунеску Эвакуация клада Национального Банка Румынии и польского золота в Тисмане летом 1944 (II) ● Ф. Бану Был ли советским кротом Николае Дойкару, начальник румынского шпионажа 1959-1978? (VI) ● Ф. Шислер 1945-1949. Возвращение на родину чехов и словаков из Румынии (II) ● Дж. Филитти Переписка во время войны между живописцами Анри Матиссом и Теодором Паллади ● Дж. Рошу Жили-были. Святые февраля ● А.-С. Ионеску Военные портреты. Неизвестная тетрадь эскизов рисунков живописца Константина Лекки (II) ● М. Сала Разные эпонимы ● Н. Маковой Автотуризм в начале 20-ого в. ● О. Гырля Форум Европа-Азия по воспитанию в Бухаресте ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXIX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541-881X

Lei 6,00

DIALOG CU CITITORII

ÎNTREBARE

Domnul CONSTANTIN VĂCĂREANU, din localitatea Schriesheim, Germania, ne scrie: Domicilez într-o localitate aflată la 9 km de Heidelberg, unde a trăit în exil și s-a stins din viață Alexandru Ioan Cuza în anul 1873. Am citit, cu mult timp în urmă, că există o placă comemorativă pe fațada clădirii în care a locuit domnitorul. Întrebarea mea este: îmi puteți indica adresa locuinței, pentru a putea pune o floare la acea placă comemorativă? Voi face acest gest cu respect și cuvioșenie. Mă gândesc că domnul Unirii ar merita să i se pună o floare și la mormântul lui Cuza, ale cărui rămășițe pământești au fost aduse de la Ruginoasa și reînhumate la biserica Trei Ierarhi

din Iași. Poate nu ar fi rău să luăm exemplul respectului pe care îl poartă poporul turc făuritorului Turciei moderne, Mustafa Kemal Atatürk.

Domnul Văcăreanu un vechi corespondent al revistei noastre, care, chiar dacă s-a mutat în Germania, a depus eforturi deosebite pentru a beneficia și acolo de abonamentul la revista Magazin istoric. Pe această cale vrem să îi mulțumim pentru atașamentul său.

Revenind la întrebarea domniei sale, trebuie să mărturisim că și pentru noi a fost destul de dificil să aflăm locul plăcii comemorative amintite. Într-un final am fost ajutați de siteul Ministerului Afacerilor Externe, care precizează că placa respectivă se află la Der Europäische Hof - Hotel Europa, Friedrich-Ebert-Anlage 1, 69117 Heidelberg, fiind inaugurată la 24 ianuarie 1969 și amplasată pe clădirea hotelului unde a decedat Alexandru Ioan Cuza la 15 mai 1873. Tot de pe siteul M.A.E. am aflat că în anul 2011 a fost

dezvelit bustul domnitorului în grădina publică aflată vizavi de Hotelul Europa.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul ADRIAN POP oferă spre achiziție colecția completă Magazin istoric, aflată în stare perfectă, inclusiv numerele speciale: Basarabia, Brăila și Craiova. Cei care sunt interesați îl pot contacta la numărul de telefon 0741.955.497.

Domnul EMANOIL POPA, din Alba Iulia, oferă spre achiziție, la un preț avantajos, colecția Magazin istoric, aprilie 1967-iulie 2015. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0258.824.616 sau 0734.185.323.

Domnul ANDRONIC ȚUȚUIANU oferă următoarele numere: 2, 4, 9/1967; 1, 6-9/1971; 1, 4/1972; 8, 10/1978; 1, 6-8/1979; 3-7, 9/1980; 5, 11/1981; 9/1982; 5/1985; 3/1993; 7/1999; 7-9/2006; 1/2008. Doritorii îl pot contacta la adresa Fieni, Alea Teilor, nr. 17, județul Dâmbovița.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măracineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești

magazin istoric

